T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

UYGULANABİLİRLİK AÇISINDAN TÜRKİYE'DE BAŞKANLIK SİSTEMİ

CEVDET LEVIN AYKEN

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. NALAN DEMİRAL

EDIRNE 2014

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

CEVDET LEVİN AYKEN tarafından hazırlanan **UYGULANABİLİRLİK AÇISINDAN TÜRKİYE'DE BAŞKANLIK SİSTEMİ** Konulu **YÜKSEK LİSANS** Tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 15.-16. maddeleri uyarınca **17/12/2014 Çarşamba** günü saat **10:30'da** yapılmış olup, tezin Kabul Edilmesine OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~ ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	**KANAAT**	**İMZA**
Prof. Dr. Berkan DEMİRAL	Kabul Edilmesine	
Doç. Dr. Nalan DEMİRAL (Danışman)	Kabul Edilmesine	
Yrd. Doç. Dr. Kürşad HACITAHİROĞLU	Kabul Edilmesine	

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10059874
Yazar Adı / Soyadı	CEVDET LEVİN AYKEN
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 27409606688
Telefon	5327424302
E-Posta	levinayken@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	UYGULANABİLİRLİK AÇISINDAN TÜRKİYE'DE BAŞKANLIK SİSTEMİ
Tezin Tercümesi	ADAPTATION of PRESIDENTAL SYSTEM to TURKEY
Konu	Kamu Yönetimi = Public Administration ; Siyasal Bilimler = Political Science
Üniversite	Trakya Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Anabilim Dalı	Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Kamu Yönetimi Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2014
Sayfa	132
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. NALAN DEMİRAL 41446108356
Dizin Terimleri	Başkanlık sistemi=Presidency system ; Siyasal istikrarsızlık=Political instability
Önerilen Dizin Terimleri	Türk siyasal hayatı=Turkish political history
Kısıtlama	36 ay süre ile kısıtlı

Tezimin,Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 29.12.2017 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum.
NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

29.12.2014

İmza:

Tezin Adı : Uygulanabilirlik Açısından Türkiye'de Başkanlık Sistemi

Hazırlayan: Cevdet Levin AYKEN

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'nun özgün üretim tarzı kendine has yönetimsel araçlar geliştirmiştir. Klasik dönemde merkezileşme ve çevrenin bu merkezle bağlantısı üzerinden kurgulanan Osmanlı İmparatorluğu yönetimi özellikle Tanzimat sonrası yeni bir biçim almıştır. Ekonomik gelişmelere paralel olarak değişen son dönem Osmanlı İmparatorluğu yönetim sistemi başta siyasal istikrarsızlık olmak üzere İttihat ve Terakki aracılığıyla cumhuriyete aktarılan bazı yönetimsel problemlere de kaynaklık etmiştir. Yönetimsel problemler günümüzde gelinen noktada parlamenter sistemde bir tıkanıklığa varan boyutta büyümüş ve nihayetinde siyasal istikrarsızlığın çözümü için başkanlık sistemi tartışmaları başlamıştır.

Türkiye'nin ulus devlet modelli yönetimi parlamenter bir rejim aracılığıyla sürdürülmektedir. Parlamenter rejim her ne kadar 90 yıldır Türk yönetim sisteminin belkemiğini oluştursa da günümüzde kuvvetler ayrılığı, meşruiyet ve parti içi demokrasi gibi birçok konuda işlevsizleşmiştir. Yasamanın gerek anayasal gerekse de pratikte yaşadığı bu krizlerin, dünya ekonomisi ve siyasetindeki gelişmelere paralel siyasal istikrarsızlıklar sebebiyle ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bakımdan çalışma; başkanlık sistemi tartışmalarına sebep olan problemler odağında ve dünyadaki uygulama örnekleriyle karşılaştırmalı bir analiz şeklindedir.

Dünyadaki uygulamalar üzerinden başkanlık sistemi, kamuoyunda ve bazı siyasal mecralarda Türkiye'de yaşanan siyasal krizin çıkışı olarak kabul edilmektedir. Bu noktada başkanlık sisteminin Türkiye özelinde ne tip problemlere yol açıp, ne gibi problemlerin çözümünde rol oynayacağı önemli bir hal almaktadır. Çalışmada başkanlık sistemi Türkiye'nin özgün yönetimsel tarihi bağlamında değerlendirilmiş, kamuoyunda bulunan tartışmalar ve Türkiye'nin özgün toplumsal dinamikleri eksenlerinde anayasal temelli bazı öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Başkanlık Sistemi, Siyasal İstikrarsızlık, Türk Siyasal Hayatı

Name of Thesis: Adaptatıon of Presıdental System to Turkey

Prepared by: Cevdet Levin AYKEN

ABSTRACT

The authentic production style of Ottomans Empire has developed specific administrative tools. In the classical period, the Ottoman Empire administration style which was fictionalized by centralization and the connection of milieu with this centralization had taken a new form especially after the "Tanzimat" Reform Era. The final stage of Ottoman Empire Administrative style, changed correspondingly with the economical developments, was a source to some administrative problems such as political instability transferred to Rebuplic Era by Ittihad and Terakki. Nowadays, the administrative problems has outgrown to a blockage in the parliamentary system and finally it led the initiation of Presidential Government System discussions.

Nation State modeled administration style of Turkey is being maintained by Parliamentary Regime. Although the parliamentary regime has constituted the basis of Turkish Administrative Style for 90 years, at present it has been disabled in many points such as separation of powers, legality and in-party democracy. It has been seen that both constitutional and practical crisis of legislation had been come up as a result political instability corresponded with the developments in the world economy and politics. In this respect, the study is an analyzed outline of the problems on the focus of discussions about Presidential Governing System and the examples from the practiced instances.

It has been accepted by the public opinion and some political channels that the exit of political crisis in Turkey is the Presidential System in consideration of some applications in the world. At this point, it is important to understand what kinds of problems the Presidential System will cause or what kinds of solutions will it play a part. In this study, the Presidential System has been evaluated in the context of Turkey's authentic administrative history and some suggestions has been made in an accordance with the discussions in the public opinion regarded with community dynamics based on constitution.

Key Words: Presidential System, Political Instability, Turkish Political History.

ÖNSÖZ

Böyle bir çalışmaya başlamamın temelinde ilk gençlik çağlarımdan beri siyasete ve politik gündeme olan merakım yatmaktadır. Uygulanabilirlik Açısından Türkiye'de Başkanlık Sistemi" isimli bu çalışmanın amacı Tanzimat döneminden beri genellikle siyasal istikrarsızlık yaşandığını düşünülen Türk yönetim hayatı için farklı bir bakış açısı geliştirmektir.

Benim için önemi büyük olan bu çalışmada emeği geçen bazı kişileri de anmak zorundayım. Öncelikle hayat okulunda ilk öğretmenlerim olan annem ve babama her şeye rağmen yanımda oldukları için teşekkür ederim. Bana her zaman büyük bir sabırla yaklaşan, tez yazım sürecimin olmazsa olmazı olan danışmanım Doç. Dr. Nalan DEMiRAL'a şükran borçluyum. Savunmamda yer alacak sayın jüri üyelerime de ufkumu genişletecek eleştiriler ve yorumlarda bulunacakları için ayrıca teşekkür ederim. Çalışma esnasında benden bilgilerini, dostluklarını, zamanlarını, sabırlarını esirgemeyen ve her sıkıştığımda yanımda olan birbirinden değerli dostlarım, Gürdal TUT'a, Resul YILDIRIMA, Doç. Dr Sezgin BAKIRDERE'ye, Ahmet DEMİR'e, Salih ERGÜN'e, Cihat TUNCA'ya, Erman ONAR'a, Yusuf Ziya KINACI'ya, Zülküf Şahin BAŞOĞLU'na, Hüseyin UKA'ya ve Pınar ERDİMEN'e teşekkürü bir borç bilirim

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **I**
ABSTRACT ..... **II**
ÖNSÖZ ..... **III**
İÇİNDEKİLER ..... **IV**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **VIII**
GİRİŞ **1**
1.BÖLÜM **3**
TANZİMATTAN GÜNÜMÜZE TÜRK SİYASAL SİSTEMLERİ VE TÜRK SİYASAL HAYATINDA ÖNEMLİ DÖNEMLER **3**
1.1. Tanzimat Dönemi Siyasi Çalışmaları ve Kanun-i Esasi 3
1.1.1. Tanzimat Fermanı ve Islahat Fermanı 3
1.1.2. Kanun-i Esasi ve Birinci Meşrutiyet 5
1.1.3. İkinci Meşrutiyetin İlanı 6
1.1.4. Meşrutiyet Parlamentosunun Özellikleri 7
1.2. Milli Mücadele Dönemi ve 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu 8
1.2.1. 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu 10
1.3. 1924 Anayasası ve Tek Parti Döneminde Siyasal Yapı 11
1.4. Demokrat Parti ve Çok Partili Siyasal Dönem 18
1.5. 1961 Anayasası ve İlk Koalisyon Hükümetleri Dönemi 20
1.6. 1982 Anayasası ve 1980-1990 Arası Dönem 26
1.7. 1990-2002 Arası Dönem 29
1.8. Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi 32
2. BÖLÜM **36**
BAŞKANLIK SİSTEMİ MODELLERİ **36**
2.1. Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Sistemi Modeli 36
2.1.1. Başkanlık Sisteminin Tanımı 36
2.1.2. Başkanlık Sisteminin Ortaya Çıkışı 38
2.1.3. Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Sisteminin Özellikleri 40

2.1.4. Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Sisteminin Temel Ögeleri 41
2.1.4.1. Federal Anayasa 42
2.1.4.2. Federal Yapı 43
2.1.4.3. Başkan 46
2.1.4.3.1. Başkanın Seçimi 47
2.1.4.3.2. Başkanın Görev ve Yetkileri 48
2.1.4.4. Başkan Yardımcısı 51
2.1.4.5. Bakanlar 52
2.1.5. Amerika Birleşik Devletleri'nde Yasama Organı 53
2.1.5.1. Kongre'nin Yapısı ve İşleyişi 53
2.1.5.2. Kongre Üyeleri'nin Seçimi 54
2.1.5.3. Kongre'nin Yetkileri 56
2.1.6. Amerika Birleşik Devletleri'nde Yargı Sistemi 58
2.1.7. Siyasi Partiler 59
2.1.8. Baskı ve Çıkar Grupları 60
2.1.9. Başkanlık Sistemi'nin Avantajları 61
2.1.10. Başkanlık Sisteminin Dezavantajları 64
2.2. Fransız Yarı Başkanlık Sistemi 65
2.2.1. Yarı Başkanlık Sistemi 65
2.2.2. Fransa'da Yasama Organı 67
2.2.2.1. Parlamento 67
2.2.3. Fransa'da Yürütme Organı 69
2.2.3.1. Cumhurbaşkanı 69
2.2.3.2. Başbakan ve Bakanlar Konseyi 71
2.2.4. Fransa'da Yargı Organı 72
2.2.5. Siyasi Partiler 73
2.3. Rusya Federasyonu Yarı Başkanlık Sistemi 73
2.3.1. Tarihsel Gelişim 73
2.3.2. 1993 Anayasası ve Temel Organlar 74
2.3.2.1. Anayasa ve Parlamento 74
2.3.3. Yürütme Organı 76
2.3.3.1. Başkan 76

2.3.3.2. Hükümet 78
2.3.4. Yargı 79
2.3.5. Siyasi Partiler 80
2.4. Yarı Başkanlık Sisteminin Avantajları 81
2.5. Yarı Başkanlık Sisteminin Dezavantajları 82
2.6. Latin Amerika Ülkelerinde Başkanlık Sistemi 83
2.6.1. Brezilya 84
2.6.2. Arjantin 85
3. BÖLÜM 87
UYGULANABİLİRLİK AÇISINDAN TÜRKİYE'DE BAŞKANLIK SİSTEMİ 87
3.1. Türkiye'de Mevcut Parlamenter Sistemin Oluşturduğu Sorunlar 88
3.1.1. Çok Partili Yapı ve Siyasi İstikrarsızlık Sorunu 88
3.1.2. Kuvvetlerin Ayrılığı Sorunu 89
3.1.3. Hükümetin Denetlenmesi Sorunu 90
3.1.4. Cumhurbaşkanının Seçimi Sorunu 92
3.1.5. Parti İçi Demokrasi Sorunu 93
3.1.6. Yüksek Seçim Barajı Sorunu 94
3.2. Türkiye'de Yürütmenin Güçlendirilmesinin Nedenleri ve Başkanlık Sistemi Hakkındaki Düşünceler 94
3.3. Başkanlık Sisteminin Türkiye'nin Siyasi Hukuki Ekonomik ve Sosyal Yapısına Etkisi 98
3.3.1. Sistem Değişikliğinin Siyasi ve Hukuki Etkileri 98
3.3.2. Sistem Değişikliğinin Sosyal Etkileri 100
3.3.2.1. Siyasal Kültüre ve Siyasal Katılıma Etkisi 100
3.3.4. Sistem Değişikliğinin Ekonomik Etkisi 103
3.4. Başkanlık Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği ve Öneriler 104
SONUÇ 109
KAYNAKÇA 112

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik devletleri
AK PARTİ	Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
CGP	Cumhuriyetçi Güven Partisi
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CIA	Central Intelligence Agency (Merkezi İstihbarat Teşkilatı)
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
DP	Demokrat Parti
DSP	Demokratik Sol Parti
DTP	Demokrat Türkiye Partisi
DYP	Doğru Yol Partisi
FP	Fazilet Partisi
HP	Halkçı Parti
HSYK	Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu
IMF	İnternational Monetary Found (Uluslar Arası Para Fonu)
MBK	Milli Birlik Komitesi
MDP	Milliyetçi Demokrasi Partisi
MGK	Milli Güvenlik Konseyi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

RP	Refah Partisi
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
SHP	Sosyal Demokrat Halkçı Partisi
SP	Saadet Partisi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SODEP	Sosyal Demokrasi Partisi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCF	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TM	Temsilciler Meclisi
YTP	Yeni Türkiye Partisi

GİRİŞ

Birlikte yaşayan insan topluluklarının en ayırt edici sosyal niteliklerinden biri yönetim kurumunun gelişkinliğidir. Elbirliğiyle yapılması gereken karmaşık işlemlerin yönetimle birlikte daha hızlı ve kaliteli yapılması tarih boyunca toplumlarda yönetim kurumunun giderek önemli bir hale gelmesini sağlamıştır. Zaman içerisinde değişerek ilerleyen yönetim kurumu devlet yapısıyla paralel bir gelişim çizgisine sahiptir. Aynı doğrultuda gelişen yönetim ve devlet yapıları günümüzde bir birinden ayrılamaz bir bütünün parçaları halindedir. Zenginleşerek ilerleyen yönetim ve devlet arasındaki ilişkinin tarihsel olarak ortaya konması bu noktada çalışmanın temel hareket noktalarından birini teşkil etmektedir.

Avrupa merkezli düşüncenin günümüz yazın ve düşünce hayatında yeri tartışmasız büyüktür. Ciddi derecede düşünce üzerinde hegemonya kuran oryantalist düşünce neredeyse tüm toplumlardaki süreçleri batı tarihi üzerinden açıklamak üstüne kurulu bir yapıdadır. Ancak bu yaklaşım her toplumsal formasyonun özgün tarihsel ve coğrafi koşulların ürünü olduğu gerçeği ile çelişmektedir. Hemen tüm toplumsal ilişkilerin özellikle tarihsel gelişimlerine bağlı bir ürün olarak ortaya çıktığı gerçeği çalışmanın ikinci hareket noktasını temsil etmektedir. İlerleyen bölümlerde özellikle Osmanlı İmparatorluğu üzerinden yürütülen tartışmalar bu bağlamda değerlendirilmiştir. Türkiye'nin yönetimininin batı merkezli kaynaklar da dışlamandan özgün tarihsel deneyimler ekseninde değerlendirilmesinin daha gerçekçi ve güvenilir bir yaklaşım olacağı söylenebilir. Eleştirel bir yaklaşım temelinde kullanılan bu yöntemsel araçların, günümüz Türk siyasal hayatında önemli bir yer tutan başkanlık sistemi tartışmalarını açıklayıcı nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Zanaat ve tarımsal üretimi özgün bir şekilde kullanan Osmanlı İmparatorluğu'nun geleneksel üretim sistemine dayalı yönetim yapısı Sanayi Devrimiyle birlikte dağılmaya başlamıştır. Devam eden süreçte geleneksel Osmanlı üretim tarzına dayanan yönetim biçimi sanayileşen Batılı ülkelerin baskısıyla; başka bir deyişle tepeden inme olarak demokratikleşmeye başlamıştır. Ekonomik gerilemeye

paralel olarak Osmanlı yönetiminin demokratikleşmesi günümüze kadar uzanan eklektik bir yönetim tarzı ve problemleri üretmiştir. Nesnel bir yaklaşımla Osmanlı'nın mirası olarak ele aldığımız bu yönetimsel problemlerin en nihayetinde geldiği noktada bir çözüm olarak başkanlık sistemi tartışmaları bulunmaktadır.

Nihayetinde başkanlık ve federal yapı tartışmalarına erişmiş olan yönetimsel problemlerin Türkiye özelindeki gelişim çizgisi ekonomik ilişkiler, siyasal tartışmalar ve toplumsal dönüşüme paralel olarak incelenmiştir. Ekonomi, siyaset ve toplum kategorilerinde değerlendirilen gelişmeler ışığında başkanlık sisteminin Türkiye'deki kurumsal yeri ortaya konmaya çalışılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri modeli Yarı Başkanlık Modeli ve Latin Amerika Başkanlık modeli gibi başkanlık sisteminin uygulama alanları olan bazı yönetimler üzerinden Türkiye özeli mukayeseli olarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Nasıl ki Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sırasında Fransa modeli örnek alınmışsa başkanlık sistemi tartışmalarında da bu örnekler ilerleyen süreçleri önceden açıklayıcı güçte olabilecektir. Lokomotif olarak başkanlık sisteminin bu noktada Türkiye'yi dünyada farklı bir konuma taşıyacağı kanaati de ayrıca önemli bir yaklaşım olarak geliştirilmiştir.

Ancak çalışmanın konusunun hala devam eden güncel bir tartışma olması nedeniyle kimi noktalarda güncelliğin gerisinde kalınsa da kuramsal olarak başkanlık sistemi ve Türkiye uygulamasının çözümlenmesi üzerinde yoğunlaşılmıştır. Rasyonel olarak başkanlık sisteminin Türkiye'ye kazandıracaklarının yanında yaratacağı olumsuzluklarda çalışma kapsamında değerlendirilmiştir. Irksal nitelikli etnisite ve federalizm tartışmaları da çalışma kapsamı dışında tutulsa da bir yönetim sistemi olarak federalizm başkanlık sistemiyle birlikte tartışılmıştır. Maddi hayatın gerçeklikleri ve kuramsal tartışmalar Türkiye özelinde başkanlık sisteminin artıları ve eksileriyle değerlendirilmiş ve son olarak tartışmalara paralel bazı öneriler geliştirilmiştir.

1.BÖLÜM

TANZİMATTAN GÜNÜMÜZE TÜRK SİYASAL SİSTEMLERİ VE TÜRK SİYASAL HAYATINDA ÖNEMLİ DÖNEMLER

1.1 Tanzimat Dönemi Siyasi Çalışmaları ve Kanun-i Esasi

Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasal sistemi on yedinci yüzyıla kadar meşru otorite ilişkileri açısından patrimonyal özellikleri ağır basan geleneksel bir sistemdir. Öte yandan Osmanlı siyasal sisteminin, siyasal faaliyetin ekonomik ve toplumsal faaliyetlere üstün olduğu ve devletin tüm toplumsal faaliyetleri düzenleme ve denetleme eğilimi ile bunu haklı kılacak bir düşünce sistemine sahip olduğu söylenebilir. 17. yüzyıla kadar istikrarlı sayılabilecek bir biçimde işleyen siyasal sistem 18. ve 19. yüzyıllardan sonra işe çökme noktasına gelmiştir. Siyasal yapıdaki bu çöküş, ekonomik düzendeki gerileme ile de yakından ilgilidir. Avrupa modernleşmenin öncüsü olarak sanayileşmeyi görürken, Osmanlı İmparatorluğu modernleşmenin kaynağını askeri sistemde değişiklik yapmakta görmüştür (Kalaycıoğlu ve Sarıbay, 1997: 15-16). Osmanlı İmparatorluğu 19. yüzyıl başlarında toprak ve nüfus bakımından dünyanın en büyük devletlerinden biri olmasına karşın devletin kurum ve kuruluşları bu büyüklüğü taşıyamayacak güçteydi. Osmanlı İmparatorluğu'nun teknolojik gelişmeler bakımından Avrupa'dan geri kalması modern kurumlara ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir. Hem teknolojik, hem yönetsel hem de toplumsal bazda bir modernleşmenin kaçınılmaz hale geldiği söylenebilir.

1.1.1 Tanzimat ve Islahat Fermanı

Tanzimat Fermanı yarı anayasal bir belge sayılması nedeniyle anayasacılık tarihimizin başlangıcı sayılır ve Türk tarihinde demokratikleşmenin ve modernleşmenin ilk somut adımıdır (İnalcık ve Seyitdanlıoğlu, 2012: 9). 19. yüzyıl ile birlikte devlet sistematiğinin bozulduğu ve bu düzensizliğin kendini iyiden iyiye belli ettiği dönemde, Tanzimat Fermanı ilan edilerek, Osmanlı devlet ve toplum hayatında yeni bir dönem açılmıştır. İlan edilen ferman ile birlikte, imparatorluğun işlevini yitirmiş kurumlarını ve sarsılan merkezi otoritesini yeniden inşa ederek, devletin

çeşitli alanlarda düzeni oturtması ve idareyi yeniden eline alması amaçlanmıştır (Ortaylı, 2012: 401).

Tanzimat Fermanı ile birlikte, genelde hukukun üstünlüğünün ön plana çıkarılması ve korunması amaçlanmış, özelde ise Müslüman ve Müslüman olmayan herkes için eşitlik içeren bir dönemin başlaması, devletin yönetim ve sosyal hayatında zafiyet yaratan rüşvetin, yozlaşmanın önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Bununla birlikte bütün Osmanlı tebaasının hayatı, onuru ve mülkiyeti garanti altına alınmaya çalışılmıştır (Ahmad, 2010a:41). Tanzimat Fermanı ile birlikte Osmanlı siyasal sisteminin seküler bir yapıya kavuşmaya başladığı, egemenlik ilişkilerinin de hukukun üstünlüğünün ön plana çıkarılmasıyla, yazılı kurallara bağlandığı söylenebilir.

Tanzimat dönemi reformlarının destekçisi ve reformların uygulamasını sağlayan devlet adamlarının kısa aralıklarla vefat etmeleri reformların sık sık askıya alınmasına neden olmuştur. Bu durum da ekonomik ve siyasal anlamda bir istikrara kavuşmayı engellemiştir.

Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyıl ortalarında gerek ekonomik bakımdan gerekse askeri açıdan zayıf olması, uluslar arası diplomaside faal rol almasına engel olmuş, ayrıca Avrupalı güçlerin hedefi haline gelmesine yol açmıştır. Bu güçsüz yapının sonucu olarak da 1856 yılında batılı ülkelerin faaliyetleri ile yeni bir ferman olan Islahat Fermanı ilan edilmiştir (Zürcher, 2011: 83).

Islahat Fermanı'nın özündeki asıl amaç, Müslüman ve Müslüman olmayan tebaanın vergi, askerlik, memuriyet, eğitim gibi her bakımdan eşitlenmesidir (Karal, 2011: 252). Ancak Osmanlı'nın eşitlik anlayışı ile Avrupalı güçlerin eşitlik anlayışı farklılık göstermiştir. Osmanlı'lar eşitliği bütün tebaanın yasalar önünde eşit olması şeklinde algılarken, batılı güçler dini cemaatler katında eşitlik olarak görmüştür (Ahmad, 2010a: 43). Her iki fermanın özünün de devlet ile tebaa arasında direkt olarak ilişki kurulmasına yönelik çabalar olduğu, tebaanın her kesiminin eşit tutulmaya çalışılmasıyla, toplumun devletin yanında yer alması sağlanmaya çalışıldığı, böylece

dış güçlerin devletin iç işlerine müdahale etmesine engel olunmak istendiği söylenebilir.

1.1.2 Kanun-i Esasi ve Birinci Meşrutiyet

Sultan Abdülmecid'in vefat etmesiyle yerine geçen Abdülaziz devrinde meydana gelen olaylar da önceki dönemden pek farklı olmamıştır. Zira bu devirde de gerek iç gerekse dış olaylardaki olumsuzluklar bir kat daha kuvvetlenerek kendini hissettirmiştir (Karpat, 2012: 55-57). O dönemlerde ülke yönetiminin daha kötüye gittiğini gören Türk aydınları Avrupa'da olduğu gibi halkın da devlet idaresinde söz sahibi olabilecekleri bir meşrutiyet dönemi istemiştir. Bu yeni Türk aydınlarına "Genç Osmanlılar" denilmiştir. Genç Osmanlılar, klasik Osmanlı bürokratlarına nazaran farklı bir dünya görüşüne sahiptiler ve meseleleri daha modernist görüşlerle, yalnızca çözüm odaklı değil, sebeplerini de çözmeye çalışarak halletmeyi düşünmüşlerdir. Ekonomik, siyasal ve sosyal meselelere daha realist bir yaklaşımla ve gerektiğinde bütün İslam alemini kapsayacak bir görüşle yaklaşmışlardır. Genç Osmanlılar için tek çözümün, halkın katıldığı ve sultanın dahi hukuka tabi olduğu bir yönetim kurmaktan geçtiği söylenebilir (Ahmad, 2010a: 46).

1876 yılında Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesiyle anayasal bir hükümdarlık sözü veren II. Abdülhamid tahta çıkarılmıştır. Padişah meşruti yönetimin, hem Osmanlıyı idari açıdan kendine yetecek bir seviyeye getireceğini hem de dış güçlerin müdahalesini önleyeceğini düşündüğünden bir anayasa yapılmasını emretmiştir. Nihayet 23 Aralık 1876'da anayasal rejim ilan edilmiştir (Çavdar, 2008: 46). Bu ilk anayasa çerçevesinde padişaha, nazırlar heyetini atamak veya görevden almak, dış ülkelerle antlaşma veya barış yapmak, savaş ilan etmek, meclisi açmak ve kapatmak, sadrazama bağlı olan heyetin kararlarını onaylamak gibi güçlü yetkiler verilmiştir. Yasama görevi ise seçimle gelen Mebuslar Meclisine ve üyelerini padişahın atadığı Ayan Meclisine verilmiştir (Alpaç, 2001:63). Görüldüğü gib Osmanlı siyasal yaşamında temsil düşüncesi ilk defa kendini göstermiştir.

Anayasal rejimin ilan edilmesiyle birlikte, Meclis 19 Mart 1877'de çalışmalarına başlamıştır. 19 Mart-28 Haziran 1877 ve 13 Aralık 1877-14 Şubat 1878 tarihleri arasında olmak üzere Meclis-i Mebusan iki kez toplanmıştır. Milletvekili seçimleri her dönem için ayrı ayrı yapılmıştır. Seçim yönetmeliği, zamanın getirdiği şartlarla anayasadan önce hazırlandığı için içeriğindeki bazı hükümler anayasa hükümlerinden farklı olmuştur. Seçim yönetmeliğine göre meclis 130 milletvekilinden oluşmuştur. Bunların 80'i Müslüman, 50'si ise Gayrimüslim tebaadan seçilmiştir (Çavdar, 2008: 47). 1876 Anayasası'na göre Osmanlı Devleti tek yapılı, yani üniter bir devlet olarak nitelendirilmemekle birlikte, konfederasyon veya federasyon da değildir. Kanun-i Esasi teorik olarak otoriter ikinci bir monarşi, yani meşrutiyet kurmuştur. Bu, aslında halkın da oluşumuna katılacağı bir siyasal iktidar olarak planlanmıştır. Öyle olmamıştır, anayasal sistemin başı ve odağı padişahtır. 1876 Anayasası ile birlikte Osmanlı tarihinde ilk kez genel seçim ilkesi kabul edilmiş ve iki meclisli bir parlamento kurulmuştur (Tunaya, 2009: 10).

Osmanlı Devleti'nin ilk ve son Anayasası olan Kanun-i Esasi, 1878 yılında padişah II. Abdülhamit tarafından dönemin konjonktürel şartları altında askıya alınarak, 24 Temmuz 1908'de yeniden yürürlüğe girmiştir. 20 Nisan 1924 tarihine kadar da yürürlükte kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin, Kanun-i Esasi ile birlikte tek başlı sistemini biraz da olsa yumuşamış ve son karar yine padişahta olması koşuluyla devlet ve padişah hukuksal bir çerçeve içine alınmıştır. Meşrutiyet ortamında padişah ve ayrı bir yasama organının birlikte bulunmasının sistemi klasik parlamenter sisteme yaklaştırdığı da görülebilir. Kanun-i Esasi ile birlikte Osmanlı tebaasında temsil fikri oluşturulmaya çalışdığı ancak dönemsel şartlardan dolayı bu düşüncenin tam olarak faaliyete geçirilemediği söylenebilir.

1.1.3 İkinci Meşrutiyet

Türkiye için 20. yüzyıl, 23 Temmuz 1908'de Sultan Abdülhamit'in 1876 Anayasa'sını yeniden yürürlüğe sokmasıyla başlamıştır (Ahmad, 2012: 44). Bu dönemde padişahın yetkileri yeniden düzenlenmiştir. Sultan'ın devlet idaresini sıkı

tutmasına karşın bir takım gizli faaliyetler devam etmiş ve gizli cemiyetler kurulmuştur. Kurulan gizli cemiyetlerden biri olan ve meşruti bir yönetim isteyen "İttihad ve Terakki Cemiyeti" (İTC) ülkenin gidişatının kötü olduğunu düşünmüştür. İTC faaliyetleri ile Selanik, Manastır ve diğer Rumeli şehirlerinde hareketlenmeler olmuştur. Bu durumda Sultan Abdülhamit çareyi meşrutiyeti ikinci kez ilan etmekte bulmuştur. Kanun-i Esasi yeniden yürürlüğe girerek padişahın yetkileri sınırlandırılmıştır. Padişahın sadrazamı, sadrazamın da nazırlar heyetini belirleyerek padişahın onayına sunması kararlaştırılmıştır. Ayrıca nazırlar heyeti meclise karşı sorumlu tutulmuş ve her iki meclise de kanun teklifi yetkisi verilmiştir. Padişahın kanunları veto etme yetkisi daraltılmıştır. Basın özgürlüğü, toplantı ve dernek kurma hakkı tanınmıştır (Turan ve Şahin, 1997: 48).

II.Meşrutiyet'in kamu hürriyetleri dışında Türk siyasi hayatına getirdiği önemli bir yenilik de ilk kez çoğulcu bir siyasi hayatın başlaması olmuştur. Bunun en bariz örneğini yaklaşık beş yıl içinde kurulan on üç siyasi parti göstermiştir (Tunaya, 2009: 128). 30 yıl sonra 17 Aralık 1908'de yapılan ilk seçimlerde İTC meclisteki sandalyelerin yarısından biraz fazlasına sahip olmuştur (Zürcher, 2011: 148). İTC mecliste çoğunluğu ele geçirmesine rağmen, hükümet içerisinde bir temsilciye sahip olamamıştır. Parlamenter düzlemde iktidar olabilecek çoğunluğa sahipken, bu durumda iktidara ortak bile olamamıştır (Çavdar, 2008: 117). Bu durumda sarayın iktidarının gücünün kısıtlandığı ancak baskının tamamen yok edilemediği, meşrutiyetin ikinci defa ilanıyla temsil fikrinin Osmanlı tebaasında yer ettiği ve bu fikrin eyleme dökülmeye başlandığı görülebilir. Ancak savaş ortamı ve geniş imparatorluk toprakları içinde birliğin sağlanamaması ikinci meşrutiyetin sonunu getirmiştir.

1.1.4 Meşrutiyet Parlamentosunun Özellikleri

Meşrutiyet dönemi içinde dört genel seçim yapılmıştır. Her dönem fesih ile sonuçlanmıştır. Meşrutiyetin ilk döneminde, Mebusan ve Ayan ilişkileri zaman zaman sertleşmiştir. Mebusan'ın seçimle oluşmayan Ayan'a oranla kendini üstün saydığı ve yetkilerini tartıştığı görülmüştür. İkinci Meşrutiyet, 1908-1918 yılları arasında toplam

olarak dört buçuk yıl süren bir parlamento hayatına sahip olmuştur (Tunaya, 2009: 129). Kabineler, 1908-1913 arasında İTC'nin ve çoğunluğunun kontrolü arasında kurulmuştur (Said, Kamil, Hüseyin Hilmi, Tevfik, İbrahim Hakkı Paşalar). Ahmed Muhtar ve Kamil Paşa kabineleri ise İttihatçılara karşıydılar ve İttihatçılar bu zamanda muhalefet olmuştur. 1913-1918 arasında yalnızca dört kabine vardır (Mahmud Şevket, Said Halim, Talat Paşalar). Son ve ikinci Talat Paşa kabinesinin çok kısa ömürlüğü olduğu hatırlanırsa, bu sayı sayı üçe indirilebilir. 1918-1922 arası mütareke kabinelerinin sayısı ise on ikidir (İzzet, Tevfik, Damad Ferid, Ali Rıza, Salih Paşalar) (Ahmad, 2010b: 130). Toplamda on iki yıl olmak üzere dörder yıllık ayrı ayrı üç dönem herhangi bir devletin siyasi hayatında çok uzun bir dönem sayılmamaktadır. Hele ki bu Osmanlı Devleti gibi asırları kapsayan bir tarihe sahip bir ülke için çok kısadır . Hükümetlerin dayanıksız olmasının ve kısa süre içinde dağılıp yeniden kurulmasının, devletin siyasi, ekonomik ve idari hayatını sekteye uğramıştır. Dönem, şartları içinde ele alındığında ayaklanmalar, siyasi çalkantılar, toplumsal rahatsızlıklar, yaklaşan ve gerçekleşen savaş iklimi kabinelerin kısa ömürlü olmasının bir noktaya kadar açıklaması olarak nitelendirilebilir. Ancak yürütmenin gücü tam anlamıyla eline alamamış olması ve politik kararlılığın sürdürülememesinin de kabinelerin kısa ömürlü olmasında rol oynamıştır.

1.2 Milli Mücadele Dönemi ve 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı'ndan büyük bir yıkımla ayrılmıştır. Galip devletlerin istekleri kabul edilmiş ve imparatorluk açısından son sayılabilecek maddeleri olan Sevr gibi bir anlaşma İstanbul Hükümeti tarafından imza edilmek zorunda kalınmıştır. Bu sırada Sultan Vahdeddin Mustafa Kemal'i mütareke sonrası silah bırakmamış olan 9.Ordu Müfettişliğine atamış ve oradaki kargaşaya son vererek silah bırakmamış olan birliklerin silah bırakmasını sağlamasını istemiştir. Mustafa Kemal birlikleri silahsızlandırmak yerine, komutanlarla görüşerek Amasya'da ortak bir direniş bildirgesi yayınlamıştır. Görevinden istifa ederek sivil halde ulusal direniş hareketini başlatmış, Müdafa-i hukuk cemiyetlerini birleştirerek, direnişi bütün vatan sathına yaymayı hedeflemiştir. Direnişi koordine edebilmek için sırasıyla Erzurum ve

Sivas'ta olmak üzere iki genel kongre düzenlemiş, Aralık ayında ise direnişin merkezini Ankara'ya taşıyarak milli mücadelenin merkezi haline getirmiştir (Ahmad, 2010a: 99). Ayrıca Erzurum Kongresi'nde, kongre üyeleri arasından bir Heyet-i Temsiliye seçilmesi kararlaştırılmıştır. Bu heyet Erzurum Kongresi'nde alınan kararları tatbik etmekle görevli kılınmış, bir nevi yürütme organı niteliği görmüştür (Karpat, 2012: 120). Düzenlenen kongreler ulusal direnişi koordine etmenin yanında egemenliğin kayıtsız şartsız milletin olduğu vurgusunu yapmıştır. Egemenliğin halka ait olmasının saltanatın reddini ve yeni bir siyasal rejimi simgelediği söylenebilir.

İstanbul Hükümeti Heyet-i Temsiliye ile irtibata geçerek seçimlerin yapılması sağlanmıştır. Seçimlerin yapılmasından sonra 28 Ocak 1920'de Misak-ı Milli beyannamesi mecliste kabul edilmiştir. Bu beyanname direniş hareketinin amaçlarının resmi ifadesi olmuştur (Zürcher, 2008: 208). Kurtuluş Savaşı Türk milleti için bir var olma mücadelesinin yanı sıra köklü bir siyasal değişim süreci de olmuştur (Karpat, 2011: 27).

İngilizlerin 16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal etmesiyle birlikte son Osmanlı Meclisi protesto olarak 2 Nisan'da kendini tatil etmiştir. Meclisin artık İstanbul'da toplanamayacağının anlaşılmasından sonra yeni meclis Millet Meclisi adını alarak 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılmış ve Mustafa Kemal meclis başkanı seçilmiştir (Akşin, 2008: 150). Millet Meclisi'nin 390 kişilik vekil heyetinin 81'ini eski İstanbul vekilleri oluşturmuştur. Birinci Büyük Millet Meclisi'nin çok farklı siyasi, sosyal ve dini görüşleri benimseyen kişilerden meydana gelmesine rağmen milli bütünlük ve bağımsızlık konusunda hem fikir bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Meclis ilk önce padişaha değil, İstanbul Hükümeti'ne karşı olduğunu ilan ettikten sonra, Ankara'da bir hükümetin kurulmasını zaruri görmüş, geçici bir devlet başkanını kabul etmeyeceğini beyan ettikten sonra Büyük Millet Meclisi'nin milli iradeyi temsil ettiğini ve yasama ile yürütme yetkisini kendisinde topladığını belirtmiştir. Meclis, 20 Kasım 1921'de Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nu çıkararak, hem kendi yetkilerini tayin etmeyi hem de mülki ve idari teşkilatı yeni bir şekilde sokmayı başarmıştır (Karpat, 2012: 127). Bu durumun, yeni bir siyasi düzenin kurulmakta olduğunun göstergesi olduğu söylenebilir

1.2.1 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu

Ulusal kurtuluş hareketi Millet Meclisi'nin toplanması suretiyle yeni bir anayasa yapımı çalışmasına girişmiş ve bu özelliği ile de meşruluk ve hukukilik niteliklerine ne kadar önem verdiğini göstermiştir (Tanör, 2009:247). Anayasanın görüşülmesinde ve kabulünde özel yöntemler ve özel kabul yeter sayısı aranmamış, anayasanın tümü son oylamada kabul olunmuştur. 1921 Anayasası Türk tarihinde yumuşak anayasalar için ön görülen normal usullerle görüşülmüş ve kabul edilmiş tek anayasadır (Özbudun, 1992: 47).

1921 Anayasası yirmi üç madde ve bir de geçici maddeden meydana gelmiştir. İlk dokuz madde esas maddeler diye adlandırılmıştır. Birinci madde "Hakimiyet kayıtsız ve şartsız milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bilfiil ve bizzat yönetmesi esasına dayanır" demiştir. Bu madde, yeni yönetimin yapısını ilkesel temel belirtmiştir. İkinci madde yürütme gücü ve yasama yetkisinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) toplandığını ifade etmiştir. Hükümetin adı ise üçüncü maddede "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti" şeklinde açıklanmıştır. Yedinci maddede TBMM'nin yetki ve görevleri sıralanmıştır. Bu maddeye göre şeriat hükümlerinin yerine getirilmesi, kanunların konulması, değiştirilmesi, kaldırılması, vatan savunması ve savaş ilanı gibi temel haklar TBMM'nin yetkisine verilmiştir. İdarenin ele alındığı ilk bölümde 10.madde de şu hüküm yer almıştır: "Türkiye, coğrafi durum ve ekonomik ilişki bakımından illere, iller ilçeler bölünmüş olup, ilçeler de bucaklardan meydana gelir" (Çavdar, 2008:218). Yeni anayasa o günün özel şartlarına göre geçici olarak düzenlenmiştir. 1921 Anayasası kuvvetler birliği sistemine dayanmış ve ilk kez "Meclis Hükümeti" sistemini getirmiştir (Alpaç, 2001: 65). Teşkilatı Esasiye Kanunu, Cumhuriyet anayasacılığı açısından uzun süre kalıcı izler bırakmıştır ve kendinden sonraki anayasaları da etkilemiştir. Bunların başında devlet konusundaki değişim, yeni egemenlik anlayışı ve iktidarın düzenlenmesi açısından kuvvetler birliği ve meclis hükümeti sistemi gelmiştir. Yeni anayasanın kendine özgü bir yeniliği de yerel yönetimler konusunda olmuştur (Tanör, 2009:253). Her ne kadar öngörülen geçiş dönemi için hazırlanmış olsa da 1921 Anayasası'nın yasama ve yürütme yetkilerini

TBMM'ne vermesiyle, bu meclisin milletin tek ve hakiki temsilcisi olduğunu, savaş ve barış yapma yetkilerine sahip bulunduğunu, milli hakimiyetin devredilemeyeceğini ve parçalanamayacağını ilan etmesi yeni bir devletten bahsedildiği ve bunun da hukuki açıdan desteklendiği görülebilir. Kuvvetler birliğinin ise dönemin şartları gereği zorunlu olduğu ve anayasanın vakıflar, eğitim, sağlık, ekonomi gibi bir çok faaliyet sahasının vilayetlere bırakılmasıyla adem-i merkeziyetçilik olgusunu geliştirmek istediği söylenebilir.

1.3 1924 Anayasası ve Tek Parti Döneminde Siyasal Yapı

24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması ile yeni Türkiye ve sınırları tanınmıştır. Bu antlaşma ile Türkiye bağımsızlığını uluslar arası alanda kabul ettirmiş ve Türk toplumunun nasıl yeni bir siyasi teşkilatlanmaya tabi tutulacağı konusu düşünülmeye başlanmıştır. Nihayet 29 Ekim 1923 tarihinde 1921 Anayasası'nda gerekli değişiklikler yapılarak Cumhuriyet ilan edilmiştir. Yeni cumhuriyetin cumhurbaşkanlığı'na oy birliği ile Mustafa Kemal seçilmiştir.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, eski düzenden kalanlar birer birer silinmeye başlamıştır. Yeni cumhuriyetin önündeki ilk engel hilafet konusu olmuştur. Halifelik eski rejim yanlıları için hala bir destek olarak görülmüş ve geleneksel yapıya dönmek için bir çıkış yolu olarak düşünülmüştür. Bunun da ötesinde halifelik konusu ile ileride dış güçlerin ülkenin iç işlerine karışması ihtimali göz önüne alınmıştır. Tüm bu şartlar düşünülerek halifelik 3 Mart 1924'de ilga edilmiştir (Akşin, 2008:186). 1921 Anayasası iç savaş ve Kurtuluş Savaşı günlerinde pratik zorunlulukları karşılaşmak üzere yapılmış olmakla birlikte anayasada siyasi düzenin tam bir tanımlaması yapılmamıştır. Eski rejimi yeniden hayata geçirme ihtimallerinin zayıflatılmasından sonra sıra halkın ve devletin ileriye dönük adımlar atabilmesi için yapılacak yasal düzenlemelere gelmiştir. Bunun için öncelikle idarenin tek elde toplanılması düşünülmüştür (Karpat, 2012:147). İdarenin tek elde toplanması düşüncesi, çok partili siyasal hayata geçişe kadar devlet ve toplum yönetiminin nasıl bir şekilde yürütüleceği

hakkında fikir verebilir. Bu düşüncenin muhalefetsiz ve yeniliklerin önünde engelsiz bir süreç yaşanmasını arzu ettiği söylenebilir.

Tek partili yaşam üzerine kurulan bu dönemin egemen partisi Sivas Kongresinde kurultayı yapılmış sayılan Halk Fırkası olmuştur. Halk Fırkası 9 Eylül 1923 tarihinde resmen kurularak adını Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) olarak değiştirmiştir. CHF aynı zamanda cumhuriyetin ilk partisidir. Şüphesiz Mustafa Kemal gerçek bir demokrasinin tek parti ile sağlanamayacağının bilincindeydi. Ancak cumhuriyetin ilk yılları için belirli bir dönem ülkenin tek parti ile yönetilmesi fikrine daha sıcak bakmıştır (Günal, 2009: 70).

20 Nisan 1924 Anayasası bu düşüncelerin bir sonucu olarak meydana gelmiştir. Anayasa kurucu meclis ile değil, normal bir seçimle iş başına gelmiş CHF'nın egemen bulunduğu meclis tarafından hazırlanmış ve anayasa halkoyuna sunulmadan yürürlüğe konmuştur (Karpat, 2012: 147). Anayasanın en önemli özelliği, kuvvetler birliği anlayışını benimsemesi ve kanun yapma yetkinini yanı sıra yürütme yetkisini de TBMM'ye vermesi olmuştur. Geçici hükümler hariç 105 maddeden oluşan anayasa, cumhuriyet rejimini esas ilke olarak kabul ettikten sonra, devletin dinini İslam ve dilini Türkçe, başkentini ise Ankara olarak tayin etmiştir. Hakimiyet kayıtsız şartsız milletin olup, TBMM milletin tek ve gerçek temsilcisi olarak gösterilmiştir. Meclis kanunları bizzat kendisi yapmakla birlikte, yürütme yetkisini de cumhurbaşkanı ve yine kendisin belirleyeceği icra vekilleri heyetine vermiştir. Ayrıca meclise hükümeti denetleme ve düşürme yetkisi de tanınmıştır (Karpat, 2012: 147). Anayasanın yasama ve yürütme kudretini mecliste toplayıp meclisin yasama yetkisini bizzat, yürütme yetkisini ise cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu eliyle kullanacağını belirtmesi bir yandan kuvvetler birliği ve meclis hükümeti sistemine bağlı kalındığını, diğer taraftan ise yasama ve yürütme iktidarlarının birer fonksiyon olarak ayrıldığı anlamına gelir. Böylece, cumhuriyetin ilan edilmesiyle başlamış olan parlamenter sisteme doğru kayış, 1924 Anayasası ile de pekiştirilmiştir (Tanör, 2009: 296).

Anayasanın hazırlanma sürecinde güçlü devlet özleminin bir izdüşümü olarak, başkanlık sisteminin tartışılması söz konusu olmuştur. Başkanlık sistemine bir eğilim

olduğu ancak bu düşüncenin tam olarak bir taban bularak gerçekleşemediği belirtilmiştir (Aldıkaçtı, 1963:211). Bu veriden hareketle Cumhuriyet dönemi siyasi hayatında da yürütmenin güçlendirilmesi isteğinin çok eskilere dayandığı söylenebilir

Cumhuriyetin ilk yılları günümüz demokratik uygulamaları göz önünde bulundurulduğunda kendine has bir takım özellikler barındırmıştır. Örneğin, CHF dışında herhangi bir siyasi parti siyasi hayatta yaşama şansı bulamamıştır. Bunun yanı sıra Mustafa Kemal Paşa cumhurbaşkanı seçilmiş olmasına rağmen parti genel başkanlığı görevini de sürdürmüştür. Ayrıca 1935 senesinden itibaren, valilerin görevlerinin yanı sıra CHF İl Başkanlığı görevini yürüttükleri de ve sistemin bu haliyle bir parti devletine dönüştüğü görülmüştür. Ancak sosyal olaylarda ve devletin idare edilmesinde tam memnuniyetin sağlanmasının kısa zamanda mümkün olmadığı ortaya çıkmıştır. Zira cumhuriyeti kuran kadronun muhalefetsiz bir iktidar arzu etmeleri, toplumda bir şekilde oluşan muhalif duyguları bastıramamıştır. Başka bir ifade ile toplum isteklerini açıkça ifade edebilecek bir platform arayışından hiçbir zaman vazgeçmemiştir. 17 Kasım 1924'de Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TFC) ve 12 Ağustos 1930'da da Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın (SCF) kurulmalarının da bu arayışın bir neticesi olduğu söylenebilir (Günal, 2009: 75). Muhalefet duygusunun bastırılmasında, dönemin şartlarının göz önüne alındığı düşünüldüğünde toplumun sosyal alana müdahalelere ilk anda refleks gösteremese bile, süreç içerisinde tepkisi belli edecek bir yapısının olduğu görülebilir.

Hem TCF hem de SCF gelenekçi-liberal düşünceyi benimsemişlerdir. Her iki parti de ekonomide liberal tutum takınacağını söylemekle birlikte köktenci, merkeziyetçi ve otoriter tutuma karşı olduğunu belirtmiştir. TCF da SCF da kuruldukları andan itibaren halkın büyük desteğini almıştır (Zürcher, 2008: 250 ve Karpat, 2012: 154). Ne var ki gelenekçi liberal cephe'nin siyasi yaşantıları çok uzun süreli olmamıştır. TCF Doğu'da ortaya çıkan, bölücü ve gerici bir ayaklanma olarak görülen Şeyh Sait ayaklanması gerekçe gösterilerek 3 Haziran 1925'te bakanlar kurulu kararı ile kapatılarak cumhuriyet döneminin ilk yasal muhalefet partisi olarak kayıtlara geçmiştir (Kaynar, 2007: 51). SCF ise kısa zamanda güç kazanıp iktidara alternatif konumuna gelince CHF ileri gelenleri tarafından yapılan tenkitlerin yalnızca iktidara

karşı değil Mustafa Kemal'e karşı da yapıldığını iddia etmişlerdir. Bundan sonra Mustafa Kemal SCF üzerindeki desteğini çekmiştir. Fethi Okyar ise Mustafa Kemal'i birebir karşına almanın mantıklı olmadığını düşünerek 17 Kasım 1930'da partiyi feshetmiştir (Günal, 2009: 86). Bu gelişme ile birlikte Türk siyasal hayatında ikinci çok partili demokrasi denemesi de başarısız olmuştur. Dönemin siyasal konjonktürünün ve yapısının bu duruma elverişli olmadığı, toplumun ise düşüncelerini ifade edebilecek mekanizmaların halen daha tam olarak yaratılamadığı söylenebilir. Bu durum aynı zamanda Türk siyasal hayatında demokrasiye geçiş denemeleri için ilk dönemin sonunu da ifade ettiği varsayılabilir.

10 Kasım 1938'de Cumhuriyetin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk hayata veda etmiştir. Atatürk'ün vefatıyla birlikte cumhuriyetin kuruluş aşamasının tamamlandığı söylenebilir.

Atatürk'ün vefatından bir yıl önce İsmet İnönü'yü başbakanlıktan alması, Atatürk'ten sonra seçilecek cumhurbaşkanı için İnönü karşıtlarının elini güçlendirdiği düşünülmüştür. Ancak beklenildiği gibi olmamış ve tek parti düşüncesi ağır basarak İsmet İnönü 11 Kasım 1938'de cumhurbaşkanı seçilmiştir (Akşin, 2008: 231). İnönü dönemi, toplumun aşırı ideolojik bir ortamdan bir nebze olsun çıkışını ifade edebileceği gibi, yine de laiklik ve kültürel anlamda toplum üzerindeki baskının sürdüğü bir dönem olmuştur. İnönü devrinin 1945 yılına kadar gelen bölümü İkinci Dünya Savaşı çalkantılarından etkilenmiş, 1950'ye kadar olan ikinci kısmı ise çok partili ve demokratik yaşama geçiş evresindeki sıkıntılarla sürdürülmüştür (Karpat, 2012: 162)

İnönü döneminde de her ne kadar tek parti sistemi otoriter tavrı korunmakta ise de, yine de siyasal mekanizmayı denetlemenin gerekliliği düşünülmüştür. Bunun için yeni bir siyasal parti oluşturma düşüncesinin yanında farklı yollar da izlenmiştir. TBMM'de hükümeti denetlemek ve demokratik usullere yakın bir arayış adına yeni bir model denenmiştir. Öngörülen modele göre 5.CHP kurultayında parti milletvekillerinden Müstakil Grup adı altında 21 kişilik bağımsız bir grup oluşturulmuştur. Bahsi geçen grup CHP meclis grup toplantılarına oy kullanma, görüş

bildirme hakkı olmaksızın katılacak, fakat TBMM Genel Kurulunda parti politikalarını ve yasama faaliyetlerini eleştireceklerdir. Böylelikle hükümetin politikaları da denetimsiz kalmayacaktır (Günal, 2009: 93). Seçilen vekiller her ne kadar bağımsız üye olarak seçilmiş olsalar bile sonuç olarak parti üyeleridir. Vekillerin kendi düşüncelerine muhalefet etmesinin çok gerçekçi değildir. Bu durumun siyasi gelecek kaygısıyla ele alınacağı da düşünülürse bu girişimin sonuç vermeyecek iyi niyetli bir çabadan başka bir şey olmadığı söylenebilir.

1939 yılına gelindiğinde Dünya ikinci bir büyük savaşın ortasında kalmıştır. Türkiye İkinci Dünya Savaşı süresince uzunca bir müddet tarafsız kalmıştır. 1944 yılında müttefikler savaş sonunda Birleşmiş Milletler adında barışı korumak için yeni bir örgüt kurulacağını ve bu örgüte üye olabilmek için de Almanya'ya savaş ilan etmek gerektiğini söylemişlerdir. Buna karşılık Türkiye 23 Şubat 1945'de Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiştir (Akşin, 2008: 234-235). Nitekim savaş sona erdiğinde Türkiye en az savaşa girmiş kadar etkilenmiştir. İnsanların büyük çoğunluğu zorluk içinde kalmış ve piyasada temel ihtiyaç maddeleri kıtlığı olmuştur. 1944 yılı sonları ve 1945 yılı başlarında parti içi muhalefet de eylemlerini sıklaştırmıştır. Nitekim 1944 yılı bütçesine Celal Bayar'ın ret oyu vermesi, 1945 yılı Bütçe Kanunu oylamasına ise 77 milletvekilinin katılmaması ile birlikte Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan, Emin Sazak, Fuat Köprülü gibi vekillerin ret oyu vermesi hükümete karşı açık bir güvensizlik yaşandığını göstermiştir. Parti içi muhalefetin etkinliği Haziran 1945'in başında daha değişik bir boyut kazanmış ve 7 Haziran 1945'te Bayar, Menderes, Koraltan ve Köprülü CHP grup başkanlığına ülkede siyasal liberalleşmenin önünün açılması, dünyada hızla yayılmakta olan demokrasi uygulamalarının Türkiye'de karşılık bulmasını amaçlayan bir dilekçe sunmuşlardır. Buna Türk siyasi hayatında "Dörtlü Takrir" denilmiştir. Ancak söz konusu dilekçe CHP yetkili organlarınca reddedilmiştir (Günal, 2009: 95). Dilekçenin reddedilmesinin parti içi muhalefeti daha keskin bir yol ayrımına götürdüğü partide fikir farklılıkların olduğu ve bu durumun yok sayıldığı düşünülebilir.

1.4 Demokrat Parti ve Çok Partili Siyasal Dönem

İsmet İnönü savaş sonrasında dünyanın köklü bir değişikliğe uğradığını fark etmiştir. 1 Kasım 1945'te mevcut siyasal sistemin yeni oluşmakta olan kapitalist ve demokratik dünya düzenine paralel bir uyum amacıyla düzeltileceğini açıklamıştır. Nitekim Türk siyasal sistemi bir muhalefet partisinden yoksundu ve böylelikle bu oluşuma müsaade edileceği anlaşılmıştır (Ahmad, 2010: 122). Bu gelişmelerden sonra daha önce partiden ihraç edilen Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Refik Koraltan ve partiden istifa eden Celal Bayar tarafından 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti (DP) kurulmuştur. Celal Bayar partinin ilk genel başkanı olmuştur. DP'nin kurulmasından hemen sonra Sosyal Adalet Partisi, Liberal Demokrat Parti, Çiftçi ve Köylü Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi, Millet Partisi gibi pek çok siyasi parti kurulmuş, fakat bu partiler Türk siyasal yaşamında herhangi bir varlık gösterememişlerdir (Günal, 2009: 101). Böylelikle Türkiye'de çok partili siyasal sistem yeniden başlamıştır. Gittikçe yükselen toplumsal seslere ve değişen dünya koşulları sonunda Türkiye'nin böyle bir dönüşüme ihtiyacı olduğu cumhuriyeti kuranların da demokrasiden ve çok partili sistemden yana oldukları ancak dönemim konjonktürü itibariyle bu hayalin 16 yıl sonra gerçekleştiği düşünülebilir.

Demokrat Parti başlangıçta SCF konumuna düşer korkusu ile fazla üye çekmemiştir. Ancak partinin gerçek bir muhalefet partisi olduğu anlaşılınca halk partiye rağbet göstermiştir. Bu sırada CHP 1946'da yaptığı olağanüstü kongre ile değişmez başkanlık sistemini ve müstakil grubu kaldırmıştır. Bunun yerine başkanın her dört yılda bir seçimle belirlenmesi usulü kabul edilmiştir (Karpat, 2012: 166). Demokrat Parti'nin zaman geçtikçe desteğinin artması dikkat çekicidir. Bu duruma halkın önceki başarısız deneyimlerden korkmuş olması örnek gösterilebilir. Ayrıca halkın tek parti olgusundan bıkkınlığının da DP'ye olan desteği artırdığı söylenebilir. Nitekim CHP ile DP programları birbirine yakındır.

Bundan sonra Cemiyetler Kanunu'nun 19.maddesi değiştirilerek 21 Temmuz 1946'da ilk defa tek dereceli seçimler yapılmıştır. 1946 seçimi açık oy ve gizli sayım

gibi antidemokratik bir usulle yapılmıştır (Karpat, 2012: 166). Seçimlerde CHP 397, DP ise 59 Milletvekili çıkarabilmiştir (Günal, 2009: 111). Bu sonuçlarla seçimi her ne kadar CHP kazanmış görünse de DP'nin 59 milletvekili çıkararak gerçek bir muhalefet ve muhalefet partisi ve bu durumda asıl kazananın ise Türk demokrasisi olduğu söylenebilir.

DP dönemi büyük umutlarla başlamıştır. DP muhalefetteyken iktidara gelmeleri halinde demokratikleşme sözü vermiştir. Hatta bu sözlerin arasında grev hakkı bile bulunmuştur. 14 Mayıs 1950 yılında yapılan seçimlerde DP TBMM'de 408 sandalyeye sahip olarak üstünlüğe ulaşmıştır. DP iktidara gelir gelmez iktisadi kalkınmaya önem vermiştir. Liberal bir sistem öngörerek iktidarın ilk yıllarında tüm gücünü buna harcamıştır (Akşin, 2008: 249). İktidarın ilk yıllarında neredeyse tüm şartlar DP lehine işlemiştir. Buna iklimsel özelliklerin de dahil olduğu söylenebilir. Tarımsal ihraç ürünleri üretiminde büyük bir artış sağlanmış, bu durum ise özellikle kırsalda yaşayan seçmenin güveninin kazanılmasını sağlamıştır (Günal, 2009: 120). Ekonomik alanda yaşanan gelişmelere paralel olarak siyasi yaşamda da bir takım değişiklikler olmuştur. Ezanın Türkçe okutulması uygulamasına son verilmiş, dini özgürlükler konusunda daha ılımlı davranılmış, imam hatip okullarının açılması ve mevcut okullarda din derslerinin okutulması sağlanmıştır (Karpat, 2012: 171). DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte iktisadi kalkınmaya önem vermesi, siyasi başarının ekonomik başarı ile sağlanabileceğini düşündüğünü gösterebilir. Ekonomik kalkınma seçmenin ve yatırımcıların güvenini sağlamada, siyasi gelişmenin yanında kültürel ve sosyal kalkınmanın da tetikleyici bir unsurudur. Din ve vicdan özgürlükleri kapsamında hayata geçirdiği uygulamalar ise zamanında laiklik karşıtı olarak algılanmıştır. Bu durumun gerçekten laiklik ilkesine karşı bir tutum mu yoksa partiyi tek başına iktidar yapma kuvveti veren seçmene dönük bir jest mi olduğu konusu tartışmalıdır.

Bu icraatların yanı sıra basın özgürlüğü alanında vaat edilen daha özgür bir basın uygulamasına geçilememiştir. Dahası muhalif basının önerilerine itibar edilmemiş ve basın yayın organlarına karşı demokratik sabır tam olarak

gösterilememiştir. İktidar devlet radyosunu parti politikaları yönünde tek taraflı olarak kullanmaya başlamıştır (Günal, 2009: 121).

1954 seçimlerine gelindiğinde ise durum yeniden DP lehine olmuştur. 2 Mayıs 1954 seçimlerinden DP oy oranını artırarak çıkmış ve TBMM'de 503 sandalye gibi bir üstünlüğe sahip olmuştur (Zürcher, 2008: 326). Demokratların muhalefete olan tutumları seçimden sonra da aynı çizgide kalmıştır. Bu defa daha büyük bir güçle kendilerinin halkın yegane temsilcisinin olduklarına inanmışlardır. Bunu da doğal olarak seçim sonuçlarına bağlamışlardır. Eğer bir hataya düşerlerse bir sonraki seçimde halkın kendilerine gereken cevabı sandıkta vereceğine inanmışlardır (Ahmad, 2012: 134). DP'nin kendisini halkın yegane temsilcisi olarak görmesi muhalefeti görmezden gelmesi, eleştiriye açık olmadığını ve çoğulculuktan çok çoğunlukçu bir düşünceye sahip olduğunu göstermektedir. Seçim zaferinin iktidar ile muhalefet arasındaki uçurumu derinleştirdiği söylenebilir.

İkinci iktidar döneminde de ilk dönemde olduğu gibi iktisadi kalkınmaya özen gösterilmiştir. Ancak ilk yıllardaki olumlu faktörler bu defa DP'nin yanında olmamıştır. Sanayi yatırımlarına devam edilmekle birlikte dış ticaret açığında görülen sürekli artışlar bir takım tedbirlerin alınmasına neden olmuştur. Bu kapsamda kısıtlamalara gidilirken dış krediler yoluyla önlemler alınmaya çalışılmış ancak bunda da başarı sağlanamamıştır (Günal, 2009: 128). Büyüme hızının düşmesinin yanı sıra enflasyondaki artış da kendini göstermeye başlamış, orta sınıf memur, işçiler ve subayların da yaşam standartları etkilenmiştir (Ahmad, 2010a: 138). Siyasal başarı ekonomik başarı ile paralel seyreden bir olgudur. Halk faydacı bir topluluktur ve refah duygusu ön plandadır. Sonuç olarak ekonomik durumun kötüye gitmesinin ve yapay büyümelerin enflasyona neden olmasının halkın iktidara olan güvenini sarstığı söylenebilir.

Ekonomik kaygılar beraberinde siyasal kaygıları getirmiş ve Menderes hükümeti daha otoriter bir tavır sergilemeye başlamıştır. Seçim kampanyaları hariç diğer tüm siyasal toplantılar yasaklanmıştır (Zürcher, 2008: 337). Bununla birlikte bir başka sorun olarak da yasaların denetlenememesi ortaya çıkmıştır. Yasaların

anayasaya uygunluğunu denetleyecek bir mekanizmanın olmadığı görülmüştür. Cumhurbaşkanının veto hakkının olmasıyla birlikte partiyle iç içe olan bir cumhurbaşkanının bu yetkisini ne derece tarafsız kullanacağı da şüpheli görülmüştür (Ahmad, 2012: 137). Siyasi yaşamda kaygılarla hareket etmek yanlış uygulamalara yol açabilir. İkinci iktidar döneminde DP'nin yaşadığı kargaşa bu duruma örnek gösterilebilir. Ayrıca Anayasa Mahkemesi gibi bir kurumun eksikliğinin de kendisini daha belirgin hale getirmiştir.

Bu gelişmelerle 1957 yılına kadar gelinmiştir. Bir sonraki seçimin 1958'de yapılması düşünülmüş ancak ekonomik durumun kötüleşmesi ve siyasi huzursuzluklar DP'yi seçimleri bir yıl öne almaya sevk etmiştir. Seçimler 27 Ekim 1957 yılında yapılmış ve DP'nin oyu yüzde 47'lere kadar gerilemiştir. Her ne kadar yeniden tek başına iktidar olsa da oyların düşmesi parti içinde moral bozukluğuna yol açmıştır. Ayrıca ekonomik durum iyice kötüleşmiş enflasyon, cari açık, borçlanma düzeyi gibi sorunlar görmezden gelinmiştir. Bu durum da ekonomiyi sürdürülebilir olmaktan çıkarmış ve siyasal istikrarı tehdit eden bir duruma dönüşmüştür. Bu durum demokrasinin askıya alınmasına kadar giden süreci de başlatmıştır (Günal, 2009: 134-135).

1958 yılına gelindiğinde ortam daha karmaşık hale gelmiş hükümet ile silahlı kuvvetler arasında işlerin düzgün gitmediğinin ilk işaretleri görülmüştür. Aralık 1957'de dokuz subay hükümete karşı gizli bir tertip hazırlamaktan dolayı tutuklanmış ve tutuklamalar 16 Ocak 1958'de açıklanmıştır. Demokratlar ordunun önde gelen subaylarının eski yönetimle bağları olduğunu düşündüklerinden dolayı orduya karşı hep bir güvensizlik içinde olmuşlardır. Menderes yönünü başka bir yöne çevirmiş, artık konuşmalarında İslami duygu ve düşüncelere ağırlık vererek toplumun vicdanına hitap etmeyi denemiştir. Bu sırada İstanbul ve Ankara'da öğrenci hareketleri baş göstermiştir. İktidar sıkıyönetim ilan ederek gösterilerin önünü almaya çalışmış ancak başarılı olamamıştır. Son çare olarak Eylül 1960'da erken seçime gidileceğini açıklanmış ancak bunun için de geç kalınmıştır (Zürcher, 2008: 347-349). 27 Mayıs 1960 sabahının erken saatlerinde ordu birlikleri Ankara ve İstanbul'da bütün hükümet

binalarına el koymuş, Adnan Menderes ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile birlikte DP'li bütün bakan ve vekilleri tutuklamıştır.

27 Mayıs sabahı Türk demokrasisi için önemli bir tarihtir. Zamanın koşullarına göre demokratik seçimlerle iş başına gelmiş bir hükümet darbe sonucu indirilmiştir. DP'nin iktidarda olduğu dönemlerde bazen antidemokratik uygulamaları olduğu söylenebilir. Ancak seçimle iş başına gelmiş bir hükümetin zamanın şartları göz önüne alınsa dahi darbe ile görevden indirilmesinin de demokrasi açısından tartışmalıdır. Seçilmiş bir iktidarın yönetimden ne şekilde alınabileceği son dönemlerde günümüz Türkiye'sinde de öne çıkan tartışma konularından biridir. Seçimle gelen hükümetin seçimle gitmesinin demokrasinin gereği olduğu düşünülebilir. Ancak bu durumun halkın demokratik itiraz hakkını, hukuksal çerçeve içinde kalmak kaydıyla, başka yollarla kullanmasının önüne geçilmemesi gerektiğini de göstermelidir. Demokratik şartlar altın, hükümet üzerinde kamuoyu baskısı yaratmak gibi yöntemlerin kullanılabilmesi düşünülebileceği gibi askeri darbenin hiçbir zaman çözüm yolu olarak görülmemesi gerektiği söylenebilir.

Bu süreç aralarında Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın da bulunduğu birçok DP'li üyenin tutuklanması, yargılanması ve çeşitli cezalar almalarıyla Başbakan Adnan Menderes'in idam edilmesine kadar gitmiştir. Günümüzde Türk demokrasisi istenilen düzeye ulaşamamışsa bu durumda bu idamların etkisi olduğu düşünülebilir.

1.5 1961 Anayasası ve İlk Koalisyon Hükümetleri Dönemi

27 Mayıs 1960 askeri darbesi ordu içindeki hiyerarşik düzenden kopuk bir şekilde birkaç alt rütbeli subay tarafından yapılmıştır. Ordu iktidarın bundan böyle Org. Cemal Gürsel başkanlığındaki Milli Birlik Komitesi'nin (MBK) elinde olduğunu duyurmuştur. Cemal Gürsel'in devlet başkanı, başbakan ve milli savunma bakanı yetkilerini kendisinde topladığı duyurulmuştur. MBK yeni bir demokratik anayasanın hazırlanacağını ve düzen oturduktan sonra yönetimin serbest bir seçimle göreve gelecek olan hükümete devredileceğini açıklamıştır (Zürcher, 2008: 352-353)

Anayasa beklenenden çabuk bir şekilde hazırlanmış ve 9 Temmuz 1961'de halk oyuna sunulmuştur. Halk oylamasına katılım yüksek olmuş ve anayasa kabul edilerek yürürlüğe girmiştir (Karpat, 2012: 188).

1961 Anayasa'sı 1924 Anayasası'ndan büyük ölçüde farlılıklar barındırmıştır. Öne çıkan en belirgin farklılık egemenlik konusunda olmuştur. 1924 Anayasası egemenliği tamamen TBMM'ye bırakmışken, 1961 Anayasası yetkili organlar kavramını getirmiştir (Günal, 2009: 156). 1961 Anayasa'sının yapım sürecinde de güçlü devlet özlemiyle başkanlık sistemi tartışılmış ancak kabul görmemiştir (Yavuz, 2000: 116). İkinci bir farklılık olarak meclis iki yapılı bir hale getirilmiştir. Buna göre TBMM, Millet Meclisi ve Senato'dan oluşmuştur. Yirmi bir MBK üyesi tabii senatör, on beş kişi de cumhurbaşkanı tarafından doğrudan kontenjan senatörü olarak seçim dışı olarak göreve getirilmiştir (Aydın ve Taşkın, 2014: 93).

1961 Anayasası yasama ve yürütme erklerini farklı organlara vererek ve yürütme yetkisini parlamentonun seçtiği bir devlet başkanı ile başbakan ve bakanlar kurulu arasında paylaştırarak gerçek anlamda parlamenter sisteme geçişi ifade etmiştir. Bununla birlikte yasama ve yürütme organlarına birbirlerinin hukuki varlıklarına son verecek yetkileri tanımak suretiyle bu durumu pekiştirmiştir (Oruçlu, 2008: 44). Bunların haricinde Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuş, anayasaya aykırı gördüğü maddeleri iptal edebilen bağımsız bir Anayasa Mahkemesi getirilmiş, üniversiteler ve kitle iletişim örgütlerinin tam özerklikleri güvence altına alınmıştır. Tek bir partinin Millet Meclisi'nde ezici çoğunluğu elde etmesi olanağını azaltan nispi temsil sistemi getirilmiştir. 13 Ocak 1961'de 27 Mayıs darbesi ile getirilen siyasal faaliyetler üzerindeki yasaklar kalkmıştır. Bu yıl içinde yapılması planlanan seçimler için yeni partilerin kurulmasına olanak sağlanmıştır (Zürcher, 2008: 357). Temel hak ve özgürlüklere 1924 Anayasa'sına göre daha geniş yer verilmiş ve sosyal devlet kavramı da ilk defa bu anayasada kullanılmıştır. 1961 Anayasa'sı getirilen bir yeni kurum da Milli Güvenlik Kurulu'dur (MGK) (Günal, 2009:159). Tüm bu yeniliklerle birlikte parlamentoya seçim dışı kişilerin doğrudan atanmasının antidemokratik olduğu, TBMM'ye ikili bir yapı kazandırılmasının ise yasama faaliyetlerin hızını

kesebileceği düşünülebilir. Bunların haricinde kişi hak ve hürriyetlerindeki çerçevenin genişletilmesinin, üniversiteler ve basın organlarına getirilen özgürlüklerin ve bağımsız bir Anayasa Mahkemesi oluşturulmasının demokrasinin gereği olduğu söylenebilir.

Darbeden sonra ilk seçimler 15 Ekim 1961 tarihinde yapılmıştır. Seçim sonuçlarına göre CHP 173 milletvekili, yeni kurulan Adalet Partisi (AP) ise 158 milletvekili, Yeni Türkiye Partisi (YTP) 65 milletvekili, Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ise 54 milletvekili çıkarmıştır (Ahmad, 2010b: 222). Seçimin asıl kazananının yeni kurulan AP olduğu söylenebilir. Seçmenin DP'nin devamı niteliğinde gördüğü AP'nin bu denli yüksek oy alması seçmenin düşüncesinin kolay kolay değişmediğini gösterebilir.

Seçimlerden sonra tek parti iktidarlarına alışmış Türk siyaseti farklı bir havaya girmiştir. Bu dönemde ilk koalisyon hükümetleri ortaya çıkmıştır. Bundan sonra da koalisyonlar Türk siyasi hayatında uzun süre görülecektir.

Türk siyasi hayatının ilk koalisyonu 20 Kasım 1961 yılında CHP ile AP arasında oluşturulmuştur. İlk koalisyon hükümeti iktidar olduğu dönemde başta ordunun parlamento üzerindeki baskıcı tutumu olmak üzere sıkıntılı bir süreçte görev yapmıştır (Aydın ve Taşkın, 2014: 102). Kurulan koalisyon hükümeti ancak altı ay sürebilmiştir ve Haziran 1962'de istifa etmiştir. İkinci koalisyon hükümeti ise CHP, YTP ve CKMP ortaklığında kurulmuştur. Bunu 1963 yılında İnönü liderliğinde bağımsızlarla kurulan üçüncü koalisyon hükümeti izlemiştir (Karpat, 2012: 191). Darbe ertesi oluşturulmuş bir koalisyon hükümetinin kısa zamanda ciddi atılımlar yapmasını beklemenin gerçekçi olmadığı söylenebilir. Bu dönem hem koalisyon kavramına alışma hem de bir normalleşme süreci olarak düşünülebilir. Nitekim bu kadar kırılgan bir düzlemde de ilk koalisyonların ömrü beklendiği gibi kısa olmuştur. 1961-1965 arası koalisyon dönemleri Türk demokrasisi açısından bir deney ortamı olmakla birlikte siyasi hayata hem yeni ideolojiler hem de yeni kavramlar kazandırmıştır. Sonuç olarak ilk koalisyon hükümetleri döneminden Türk demokrasisinin koalisyon kültüründen yoksun olduğu sonucu çıkarılabilir.

Türkiye 1965'te ilk kez bir seçime farklı ideolojik görüşleri seslendiren partilerle gitmiştir. AP merkez sağda bir parti olduğunu belirtirken, CHP ortanın solu politikası ile geçmişe nazaran daha az devletçi görüşlerle seçime gideceğini açıklamıştır. Bunun yanında Türkiye İşçi Partisi (TİP) gibi sosyalist ve CKMP gibi milliyetçi ve otoriter partileri olduğu da görülmüştür. 1965 seçimlerinin önceki seçimlerden bir farkı da uygulanan seçim sistemidir. Bu seçimde Milli Bakiye ya da Ulusal Artık denilen kazananın her şeyi almasına mani olan farklı bir sistem kullanılmıştır (Günal, 2009: 193). Günümüzde uygulanan yüzde on barajlı seçim sistemi göz önünde bulundurulduğunda milli bakiye sisteminin demokratik ilkeler açısından daha eşit şartlar altında temsilde adaleti sağladığı söylenebilir.

10 Ekim 1965 yılında yapılan seçimle birlikte AP tek başına iktidar olabilme şansını yakalamıştır. Seçimden sonra kurulan I.Demirel Hükümeti 1469 günlük ömrü ile 1980 öncesinin en uzun soluklu hükümeti olmuştur. Bundan sonra 12 Ekim 1969 seçimlerinde AP yine tek başına iktidar olma şansını elde etmiş ve II.Demirel hükümeti 124 gün süreyle birincisine kıyasla çok kısa bir süre iş başında kalmıştır. Mart 1970'de kurulan III.Demirel hükümeti ise 386 gün iş başında kalmıştır. Bu hükümetlerin ortalama ömrü ise 255 gündür (Tosun ve Tosun, 1999: 23-24). Seçimlerden sonra AP'nin tek başına hükümet kurması ve askeri üst kademenin orduya hakim olmasıyla iç politika nispeten sakinleşmiştir. Ekonomik büyüme ve reel gelirler yükseliş göstermiştir (Boratav, 2012: 122). Durum her ne kadar DP'nin ilk yıllarını andırsa da Demirel'in durumu anayasada belirlenmiş fren ve denge mekanizmalarından dolayı Menderes'ten farklı olmuştur. Anayasa Mahkemesi, devlet radyo ve televizyonunun ve üniversitelerin özerkliği Demirel'in işine gelmeyen unsurlardı hatta bu durum parti içi huzursuzluklara da neden olmuş ve anayasa değiştirilmek istenmişse de gerekli çoğunluk bulunamamıştır (Zürcher, 2008: 365).

Demirel hükümeti, ikinci döneminin başlarını sıkıntılı geçirmiştir. Partiden ayrılmalar partiyi zayıflatmıştır. Hükümetin bütçesi onaylanmadığından henüz üç ay geçmemişken istifa etmek zorunda kalmıştır (Günal, 2009: 210). İktisadi durum tıkanma noktasına gelmiş, 1958'den sonra ilk devalüasyon yapılmış ve öğrenci hareketleri sürekli hale gelerek şiddet olaylarına dönüşmüştür (Akşin, 2008: 268).

Hal böyleyken 12 Mart 1971'e gelinmiştir. Süregelen kargaşa ortamının son bulması ve siyasal karışıklığın çözülmesi amacıyla Türk Silahlı kuvvetleri bir muhtıra yayınlamış ve Demirel hükümeti istifa ederek bir ara rejime girilmiştir. Ara rejim döneminde de iki yıl gibi kısa sürede dört hükümet kurulmuştur ve hükümetlerin ortalama ömrü 260 gün gibi kısa bir süre olmuştur (Tosun, Tosun, 1999: 23-24). 12 Mart muhtırası akıllara 27 Mayıs darbesini getirmiştir. DP ile ideolojik paralelde başka bir parti ordu ile karşı karşıya gelmiştir. Muhtıra tam olarak askeri bir darbe niteliğinde olmamıştır ancak gerekli şartlar oluşturulmaz ise askeri darbenin geleceğinin habercisi olduğu söylenebilir.

Muhtıradan sonra partiler üstü bir hükümet kurulması kararlaştırılmıştır. Nihat Erim liderliğinde çoğu siyaset dışından kişilerler bir teknokratlar kabinesi kurulmuştur. Kabine bir reform programı hazırlayarak yürürlüğe koymuştur. Bununla birlikte 1961 Anayasası'nın Türkiye için lüks olduğu görüşü ortaya atılmıştır (Ahmad, 2010a: 166). Erim kabinesi, anayasanın liberal içeriğini ortadan kaldıracak bazı değişiklikler önermiştir. Toplamda 44 madde değiştirilmiştir. Temel hak ve özgürlükleri yasayla kısıtlama yolu açılmıştır. Üniversitelerin, radyo ve televizyonların özerkliği sona erdirilmiş, basın özgürlüğü ve Anayasa Mahkemesi'nin yetkileri sınırlandırılmıştır. MGK'nın yetkileri ise bağlayıcı tavsiyelerde bulunmayı gerektirecek kadar genişletilmiştir (Zürcher, 2008: 376). Anayasalarımız arasında en demokratik olanının 1961 Anayasası olduğu düşünülebilir. 1961 Anayasası'nın gerek toplumsal muhalefete, gerekse siyasi muhalefete legal koşullar altında kendini ifade edebilme fırsatı veren, kurumların denetlenebilmesini gerçekleştiren, sosyal devlet anlayışına vurgu yaparak bireyi korumacı bir yaklaşıma giren, temsilde adaleti günün şartlarına paralel olarak sağlamaya çalışan bir metin olduğu söylenebilir.

Ara dönemden sonra yeni seçimler 14 Ekim 1973 yılında yapılmıştır. Seçimlerde CHP birinci parti olurken (185 mv), AP ikinci parti olmuştur (149 mv). Milli Selamet Partisi (MSP) büyük bir çıkış yakalayarak üçüncü parti olmuştur (48 mv) (Ahmad, 2010b: 397). Seçimlerden sonra Türk siyasi hayatında ikinci koalisyonlar dönemi perdesi açılmıştır. CHP tek başına iktidar olacak güce sahip

olmadığından yeni hükümetin kurulması da kolay olmamış ve hükümet seçimlerden ancak 115 gün sonra kurulabilmiştir (Bal, 2001: 88). Uzun müzakerelerden sonra CHP ile MSP arasında bir koalisyon kurulmuştur (Zürcher, 2008: 377). Görüldüğü gibi parlamentonun siyasi temsilciler bakımından geniş yelpazeli olması temsilde adaleti sağlamasına rağmen hep iyi sonuçlar doğurmayabilir. Nitekim seçimlerden sonra hükümetin 115 gün gibi uzun bir süre kurulamaması ülkenin 115 gün yürütme gücünden yoksun hareket etmesi anlamına gelmektedir ki bu da bir ülke için çok uzun bir süredir. Ayrıca koalisyon hükümetinin CHP ve MSP gibi zıt ideolojilere sahip partiler tarafından oluşturulması siyasi algının demokrasiden çok zorunluluğa dayandığını ve ülke siyasetinin 70'li yıllarda ne kadar pamuk ipliğine bağlı olduğunu gösterebilir.

CHP-MSP hükümeti de birlikteliğini sekiz ay gibi kısa bir süre sürdürebilmiş bu hükümetin dağılmasıyla birlikte kurulan Sadi Irmak hükümeti ise yeterli güvenoyu alamadığı için istifa etmiştir (Yazıcı, 2013: 511). Ne var ki bu hükümet yerine başka bir hükümet kurulamadığı için 4,5 ay gibi bir süre görevini sürdürmek zorunda kalmıştır (Bal, 2001: 89). Her ne kadar ender bir durum olsa da belirli bir zaman zarfında halkın temsilcilerinden, dolaylı olarak da halkın kendisinden güvenoyu alamayan bir hükümetin halk adına karar vermesi, demokratik ilkelerle ve parlamenter sistemin ruhuyla bağdaşmadığı söylenebilir.

Sadi Irmak hükümetinden sonra iş başına gelen IV.Demirel hükümeti ise 814 gün iş başında kalabilmiştir. Siyasi literatüre 1.Milliyetçi Cephe olarak geçen bu kombinasyon AP, MSP, Cumhuriyetçi Güven Partisi (CGP) ve MHP'den oluşmuştur (Bal, 2001: 89). Bu hükümetin de dağılmasıyla ülke yeniden seçim ortamına girmiş ve 5 Haziran 1977 yılında yapılan seçimler yapılmıştır. Seçimler sonrasında kurulan Ecevit hükümeti 31, V. Demirel Hükümeti 169, yeniden kurulan Ecevit hükümeti 677 ve VI. Demirel hükümeti ise 306 gün iş başında kalmıştır. Dört hükümetin ortalama ömrü ise ancak 296 gün olmuştur (Tosun ve Tosun, 1999: 27). Ekim 1977'de yapılan seçimler düşünülenden erken yapılmıştır ve yeniden iki partili bir meclis oluşturmuştur. Seçimlerin erkene alınmasına ülkedeki gerilim ve şiddet ortamının giderek yükselmesi ve koalisyonun bu duruma bir çare bulamamasından

kaynaklanmıştır. Ancak herhangi bir parti yine tek başına iktidar olabilecek oy oranına ulaşamamış ve yeniden koalisyon oluşturulmak zorunda kalınmıştır. Bu seçimin bir önceki seçimden farkı ise AP'nin dağılan oylarını tekrar toplaması olmuştur. Bu durumunda oy potansiyelinin kaygan olduğunu gösterdiği söylenebilir.

Son Demirel hükümetinin de düşmesinden sonra 5 Ocak 1978'de III. Ecevit hükümeti CGP, Demokratik Parti ve 11 bağımsız vekilin desteğiyle kurulmuştur. Bağımsız vekillerin neredeyse hepsine bakanlık verilmiştir (Aydın ve Taşkın, 2014: 289). Görüldüğü gibi hükümeti kurabilmek için geniş yelpazeli bir katılım gerekmiştir. Küçük oluşumlara hükümeti kurmak için muhtaç olmak taviz vermeyi de beraberinde getimiştir. Hükümetin oluşturulabilmesi için bağımsız vekillerin çoğuna bakanlık verilmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Kurulan yeni hükümette ülkede artan kaos ortamına çare olamamıştır. Şiddet olayları şekil değiştirmiştir. Artık yalnızca karşıt görüşlü vatandaşlar hedef alınmıyor, bunun yanında Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Genel Başkan Yardımcısı, eski Başbakan Nihat Erim gibi tanınmış siyasetçi ve simalar da şiddet olaylarının hedefi olmuştur. Sıkıyönetim ilanına rağmen ordu sorunlarla uğraşabilme hususunda tam yetkiden yoksun olduğunu düşünmüştür. Bunun yanında ülke ekonomik olarak da zor koşullar altında kalmıştır. Özellikle enerji maddeleri kıtlığı ve enflasyon hükümeti zor duruma sokmuştur (Zürcher, 2012: 208). Zayıf koalisyonların temel sorunlara cevap veremediği gerçeğinin burada da görüldüğü söylenebilir.

1.6 1980-1990 Arası Dönem ve 1982 Anayasası

12 Eylül 1980'e gelindiğinde ülke çapında yaygınlaşan şiddet eylemleri nedeniyle Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuş ve sivil düzen tekrar kesintiye uğramıştır (Tosun ve Tosun, 1999: 30). Müdahale ile birlikte yasama yetkisini Genelkurmay Başkanı'nın başkanlığında kuvvet komutanlarından oluşan Milli Güvenlik Konseyi (MGK) kullanmaya başlamıştır (Günal, 2009: 290-292). Yaklaşık yirmi yıllık bu süreç incelendiğinde parlamenter sistemin en olumsuz özelliklerin kısa zaman zarfında gerçekleşmiş olduğu görülebilir. Özellikle seçim sisteminin sebep

olduğu çok parçalı parlamento, koalisyon hükümetleri, dolayısıyla meydana gelen hükümet tıkanıklıkları ve anayasanın bu tıkanıklıkları gidememesi bunalımı ağırlaştırmıştır. Uzlaşamayan ya da parlamentodan güven alamayan hükümetler ya düşmüş ya da istifa etmiştir (Yazıcı, 2013: 512).

MGK işe anayasayı askıya alarak başlamıştır, yeni bir anayasa yapılacağı belirtilmiş, parlamento feshedilerek siyasal partiler kapatılmıştır. Yeni anayasa taslağı 7 Kasım 1982'de halkoyuna sunulmuştur. Bu metin birçok bakımdan 1960 anayasal gelişmelerinin tersine çevrilmesi anlamına gelmiştir (Zürcher, 2008: 405). Cumhurbaşkanının yetkileri artırılarak sorumsuz konumu güçlendirilmiş, cumhurbaşkanlığı sembolik olmaktan çıkmıştır. Başbakan ise daha güçlü bir konuma gelmiştir. Böylelikle yürütme erki cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu arasında paylaştırılarak güçlendirilmiştir (Oytan, 1984: 2). Bu durum anayasaya yapıcılarının zayıf koalisyonlar yerine yürütmenin elinin güçlendirilerek, etkin ve istikrarlı bir yönetim sergilemelerini istediğini gösterebilir.

1982 Anayasa'sı ile TBMM'nin toplantı ve karar yeter sayıları konusunda hükümler getirilmiş, siyasi partilerin grup oluşturma sayıları yükseltilmiş, yasama organı tek yapılı sisteme kavuşturulmuştur. Seçimlerin yenilenmesinden ya da hükümetin istifasından sonra kırk beş gün içinde yeni hükümet kurulamadığı takdirde cumhurbaşkanına seçimleri yenileme yetkisi verilmiştir. Ayrıca cumhurbaşkanının tek başına verdiği kararlar yargı denetimi dışında bırakılmıştır (Günal, 2009: 299). Siyasal düzenin istikrara yönelmesi için adımlar atılmış ancak bunun gerçekleşmesi için de özgürlüklerden yana taviz verilmiş olduğu söylenebilir.

12 Eylül askeri müdahalesinin sivil düzeni kesintiye uğratmasıyla birlikte 1980'lerin başında Türk siyasal sisteminin istikrarsızlığında yeni bir dönem açılmıştır. 10 Haziran 1983'de çıkarılan 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu ideal bir seçim sisteminin taşıması gereken temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştırma olgusunu önemsemeden salt istikrarı temin etmeye yönelik bir çalışma olmuştur. Bu kanun ile amaçlanan küçük partilerin meclise girmesinin zorlaştırılması

ve mümkün oldukça büyük partilerin temsiline imkan vermektir (Tosun ve Tosun, 1999: 31-32).

6 Kasım 1983'te seçime gidilmiş ve parti adayları MGK'nin denetiminden geçirilmiştir. 700'e yakın aday bu denetimler sonrasında veto edilmiştir. Bunun yanı sıra seçimlere yüzde on barajı getirilmiştir (Akşin, 2008:281). Bu uygulamalardan sonra seçimlerde Anavatan Partisi (ANAP) 212 sandalyeye, Halkçı Parti (HP) 117 sandalyeye, Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) ise 71 sandalyeye sahip olmuştur (Aydın ve Taşkın, 2014: 347). Bu sonuçlarla ANAP seçimden birinci parti olarak çıkarak tek başına iktidara gelmiştir. DP ve AP deneyimlerinden sonra Türk siyasi hayatı bir defa daha tek başına iktidar süreci yaşamıştır. AP, DP'nin halefi olarak görülmekteydi nitekim ANAP'ın da en azından ekonomik düşünceleriye DP ve AP'nin halefi olduğu düşünülebilir.

Turgut Özal hükümeti kurduktan sonra bütün mesaisini ekonomik sorunlara harcamıştır. Ekonomide dışa açık büyüme modeli uygulanmış ve ihracata dayalı ekonomik bir sistem oluşturulmaya çalışılmıştır. Nitekim bu düşüncede başarılı da olunmuştur. Ayrıca barajlar, otoyollar, sulama kanalları gibi yatırımlar ön plana çıkmıştır. Bunun yanı sıra "Büyükşehir Belediyecilik Uyguluması" gibi yeniliklere de gidilmiştir (Günal, 2009: 325). ANAP'ın DP ve AP'nin halefi olduğu düşüncesi ekonominin şekillendirilmesine ve yatırımların yönüne bakıldığında daha iyi kavranabilir.

6 Eylül 1987'de siyasi yasaklıların haklarının iadesi için bir referandum düzenlenmiştir. Böylece yasaklı politikacıların siyasete geri dönüşü sağlanmıştır. 29 Kasım 1987 günü yapılan seçimlere ise bağımsızlar hariç yedi parti katılmıştır. Yalnızca ANAP, Sosyal Demokrat Halkçı Partisi (SHP) ve Doğru Yol Partisi (DYP) yüzde on barajını aşarak meclise girmeye hak kazanmıştır (Karpat, 2012: 222-223). II. Özal Hükümeti Turgut Özal'ın cumhurbaşkanı seçilmesine kadar 690 gün iş başında kalmıştır. Ardından kurulan Akbulut hükümeti 592, I. Yılmaz Hükümeti ise 151 gün iş başında kalmıştır. Bu süre zarfından hükümetlerin ortalama süresi ise 478 gün olmuştur (Tosun ve Tosun, 1999: 35). Darbelerin ardından yapılan seçimlerde

genellikle bir partinin tek başına iktidar olduğu görüşmüştür. Bu durumun, sivil düzenin bozulması, demokrasi ve siyasi istikrarın tıkanmasının halk nezdinde pek de hoş karşılanmadığı ve halkın istikrara olan isteğinin bir tezahürü olarak varsayılabilir.

Türkiye'de 1980 sonrası siyasal yapıda önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin başında politik söylemlerdeki yumuşama gelmektedir. İdeolojiler arasında bir uzlaşma kültürü oluşturulmaya çalışılmıştır. İkinci değişiklik ise yönetim biçimi tartışmalarına ilişkin olmuştur. İdeolojik kavgalar yerini liberal ve sosyal adaletçi çizgileriyle ayrılan icraat tartışmalarına bırakmıştır (Göle: 1997: 509). Türk siyasi hayatında tek parti dönemlerinin ikinci ve sonraki iktidar safhalarının ilk dönemlerine göre sıkıntılı geçtiği görülmüştür. İlk dönemlerdeki olumlu havanın ve siyaset üzerindeki hoşgörünün, ikinci ve sonraki dönemlerde yerini karamsırlığa geçiş ve sertlik yanlısı siyasete bıraktığı söylenebilir.

1.7 1990-2002 Arası Dönem

90'lı yıllara gelindiğinde ise tablo pek değişmemiştir. 20 Ekim 1991'de yapılan seçimlerde DYP, ANAP, SHP, Refah Partisi (RP) ve Demokratik Sol Parti (DSP) meclise girmeye hak kazanmış ve üçüncü koalisyonlar dönemi başlamıştır. Türk siyasi tarihinde ilk kez merkez sağ ve merkez sol olarak adlandırılabilecek iki parti DYP ve SHP arasında bir koalisyon oluşturulmuş ve bu koalisyon yaklaşık dört yıl iş başında kalmıştır. Koalisyonun bu denli uzun süreli iş başında kalması uyumlu bir birliktelik oluşturdukları anlamına gelmemektedir. Nitekim partilerin kendilerine verilen bakanlıkları istediği gibi kullanması neredeyse iki ayrı hükümet görüntüsü çizdirmiştir. Bu durumdan bir çıkış yolu olarak ise yeni bir seçim olmuştur (Bal, 2001: 94). Siyasi düzlem çıkmaza girdiğinde seçimlerin yenilenme yoluna gidilmesi demokratik ilkeler açısından düşünülebilir. Ancak seçimlerin normalinden önce yapılmasının sürekli hale gelmesinin ise siyasi istikrarın sağlanamadığının göstergesidir.

Turgut Özal'ın ani vefatı ile birlikte DYP Genel Başkanı ve Başbakan Süleyman Demirel 16 Mayıs 1993'te TBMM tarafından cumhurbaşkanı seçilmiştir.

DYP'nin başına ise Tansu Çiller geçmiş ve başbakan olarak atanmıştır (Aydın ve Taşkın, 2014: 392). Çiller de SHP ile koalisyon kurma yolna gitmiş ve 25 Haziran 1993'te güvenoyu alarak göreve başlamıştır. Yeni hükümet ağırlıklı olarak ekonomik ve güvenlik sorunlarıyla ilgilenmiştir. Ancak bu konularda büyük bir ilerleme kaydedilememiştir (Günal, 2009: 358). Güvenlik problemi açısından dönemin belirleyici unsuru ise Güneydoğu sorunu olmuştur. Bu durumun Türkiye'nin bölünmesini amaçlayan bir terör sorunu mu yoksa bölgesel bir dengesizlik sorunu mu olduğu tartışmalıdır. Durumun bir diğer adlandırılması ise Kürt sorunu şeklinde olmuştur. Aslında bu yaklaşımların hepsi bölgede yaşanan sorunların ayrı bir parçasını ifade etmiştir. Konunun uluslararası bir boyuta ulaştırılmasıyla birlikte de soruna yüksek bir ivme kazandırılmıştır. Günümüzde de bu problem öyle bir hal almıştır ki sorunun belirleyici ögesi iç dinamiklerden ziyade dış dinamikler olmuştur (Kongar, 2013: 583-584). Türk siyasi hayatının son yirmi yılında hükümetlerin çok yoğun ekonomik açmazlar ve güvenlik problemleri ile uğraştığı olduğu söylenebilir. Hem ekonomik yaşamın hem de milli güvenlik ve toplumsal asayiş sorunlarının birbirine paralel sürmesi hükümetlerin atmaya çalıştığı adımları zorlaştırdığı düşünülebilir.

Türkiye'de 1983'ten sonra her seçim "Erken Seçim" olarak yapılmıştır. 1995 seçimleri de 1996 Ekim'inde yapılması gerekirken 24 Aralık 1995'te yapılmıştır. Yapılan seçimler sonucu merkez partilerde zayıflamanın olduğu görülmüştür. Seçimlerden en güçlü çıkan iki partinin (RP-ANAP) toplam oy oranları bile yüzde ellinin altında kalmıştır. Nitekim seçim sonucunda oluşan II. Yılmaz Hükümeti 115 gün, I. Erbakan Hükümeti 368 gün ve III. Yılmaz hükümeti 561 gün, son Ecevit hükümeti ise 5 ay iş başında kalmıştır (Tosun ve Tosun, 1999: 38). Erbakan hükümeti döneminde uygulanmaya çalışılan denge politikası işe yaramamış, Başbakan Erbakan'ın laiklik olgusunu görmezden geldiği ve laikliğe aykırı davranışlarda bulunduğu düşüncesiyle ordu içinde rahatsızlık meydana gelmiştir. 28 Şubat 1997'de TSK bu defa alışılmadık bir şekilde ülke yönetimine müdahalede bulunmuştur. Aynı gün toplanan MGK'da bir takım koşullar tavsiye niteliği adı altında hükümete kabul ettilmiştir (Akşin, 2008: 299). Refah Partisi'nin iktidar ortağı olduğu dönemlerde İslami vurgularının ön plana çıkması zamanın konjonktürü ile bağdaşmamış olduğu

söylenebilir. 28 Şubat kararlarının alınması ile birlikte Erbakan hükümeti ise istifa etmiştir.

RP'nin bu yükselişi sürpriz olarak görünse de beklenmedik bir sonuç olmadığı söylenebilir. Nitekim toplumun yeni bir ses duyup yeni bir oluşum gördüğünde siyasi yönünü o tarafa çevirdiği düşünüldüğünde sonuçların sürpriz olmadığı düşünülebilir. Bu durum özellikle muhafazakar düşünce tabanlı yeni bir partinin oluşturulması ile toplumun kolaylıkla o yöne kanalize olduğuna örnek verilebilir. Bu durumun bir başka örneği de 2000'li yılların başında kurulacak olan Adalet ve Kalkınma Partisi'dir (AK Parti). Ayrıca ordunun politik hayat üzerindeki baskısının da devam ettiği söylenebilir.

Erbakan hükümetinden sonra yeni hükümet 30 Haziran 1997'de ANAP, DSP ve yeni kurulan Demokrat Türkiye Partisi (DTP) birleşimiyle kurulmuştur. Bu koalisyon hükümeti döneminde de ülkenin temel hiçbir sorununa çözüm getirilememiştir. Hükümet 25 Kasım 1998'de güvensizlik oyu ile düşürülmüştür. Yılmaz hükümeti cumhuriyet tarihinde gensoru ile düşürülen ilk hükümet olmuştur (Günal, 2009: 375). Cumhuriyet tarihi boyunca gensoru gibi bir denetim mekanizması çok defa kullanılmış olmasına karşın net sonucun bir defa alındığı görülmektedir. Bu durumun da gensoru mekanizmanısın işlevsizliğini gösterdiği söylenebilir.

Bir sonraki seçim 18 Nisan 1999'da yapılmış ve seçim sonucunda Ecevit Başbakanlığında DSP, MHP ve ANAP'dan oluşan yeni bir koalisyon kurulmuştur. Yeni hükümetin de en büyük sorunu diğer koalisyonlarda olduğu gibi ekonomi yönetimi olmuştur. Nitekim ekomonik darboğaz gittikçe sıklaşmış ve ülke Şubat 2001'de ağır bir ekonomik krize girmiştir. Kriz tam manasıyla bir yıkım olmuştur. Bankalar iflasa sürüklenirken, yaklaşık iki milyon kişi işsiz kalmıştır. Bununla birlikte siyaset sahnesine "Milli Görüş" olarak bilinen ekolün ayrışmasıyla yeni bir parti çıkmıştır. Bu parti 14 Ağustos 2001'de kurulan AK Parti'dir (Günal, 2009: 391). 1990-2002 yılları arasında siyasal yaşantıya bakıldığında da erken seçimlerin sürekli hale geldiği, zayıf koalisyonların devam ettiği, istikrarsız siyasi yapının pekiştiği, doğal olarak da ülke sorunlarına çözüm bulunmakta zorlandığı görülebilir.

1.8 Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi

AK Parti'nin ilk önemli sınavı 3 Kasım 2002 Genel Seçimleri olmuştur. Seçim sonuçlarına göre mecliste 363 sandalyeye sahip olarak tek başına iktidar olabilecek bir başarı yakalamıştır. Ak Partinin haricinde CHP 178, bağımsızlar ise 9 milletvekili çıkarmıştır. Meclise giren iki parti ve bağımsızların toplam oy oranı ise yüzde 54.5 olmuştur (Aydın ve Taşkın, 2014: 464). Bu durumun seçmen iradesinin yüzde 45.3'lük gibi bir kısmının mecliste temsil edilemeyeceğini göstermiştir.

"Acil Eylem Planı" adı verilen programla alt yapı yatırımlarından, sağlık ve sosyal güvenlik sistemine kadar bir çok alanda somut adımlar atılmıştır. Ak Parti tüm bu icraatları yürütürken parlamentodaki çoğunluğunu sonuna kadar kullanmıştır. Büyük parlamento gruplarında görünen istikrarsızlık bu yapıda kendini göstermemiştir (Günal, 2009: 210-214). Partilerin sert disipline sahip olmaları demokratik ilkeler açısından eleştirilebilir. Ancak bu durumun istikrar sağladığı ve kendi şartları içinde başarılı bir yönetim olduğu söylenebilir.

Başarılı atfedilen ilk dönemden sonra 2007 yılına gelinmiştir. Bu yıl hem genel seçimler hem de cumhurbaşkanlığı seçimi olmuştur. Cumhurbaşkanlığı seçim süreci 27 Nisan 2007 tarihinden başlamış ve ülkeyi rejim tartışmalarına kadar götüren bir kutuplaşma süreci sonucunda Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı seçilmesiyle 28 Ağustos 2007'de tamamlanmıştır. Cumhuriyet tarihi göz önüne alındığında Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'nün haricinde cumhurbaşkanlığı seçimlerinin her zaman gergin bir havada geçtiği görülebilir. Cumhurbaşkanlığı seçimleri ya siyasi meşruiyet tartışmaları arasında ya da askeri darbelerin yarattığı kaos ortamında gerçekleşmiştir.

Bu sırada 22 Temmuz 2007'de genel seçimler yapılmış, AK Parti oylarını yükselterek 341 milletvekili çıkarabilmiş ve ikinci defa tek başına iktidar olma şansı yakalamıştır. 21 Ekim 2007'de yapılan anayasa değişikliği ile de bundan böyle cumhurbaşkanını halkın seçmesine karar verilmiştir (Aydın ve Taşkın, 2014: 478).

AK Parti ikinci iktidar dönemine başladığında ilk düşüncesi sivil bir anayasa yapmak olmuştur. Çalışmalar başlamış ancak kısa zaman sonra ise süreç askıya alınmıştır. 2008 yılına gelindiğinde ise Türkiye gündemini uzun süre meşgul edecek Ergenekon, Balyoz gibi davalar siyasi hayatın öznesi olmuştur. Bu arada ekonomide de işler istenildiği gibi gitmemeye başlamış ve küresel iktisadi krizin de etkisiyle AK Parti hükümeti boyunca ekonomide ilk defa küçülme yaşanmıştır. Ayrıca siyasi hayat yeni bir gündem kazanmıştır. Yıllardır terör sorunu, güneydoğu sorunu veya kürt sorunu diye adlandırılan sürecin çözülmesi amacıyla adımlar atılmaya başlanmıştır. Atılan adımların yıllardır yapılması gereken faaliyetler olduğunu söyleyenler gibi, ülkeyi bölünmenin eşiğine getirdiğini söyleyen taraflar da olmuştur. Sürecin günümüzde de devam ettiği söylenebilir. Ancak sürecin ülkede kutuplaşmayı artırması ve şeffaflıktan uzak yürütülmesi konuları ise tartışmalıdır.

AK Parti'nin üçüncü tek başına iktidar dönemi ise 12 Haziran 2011 seçimleriyle başlamıştır. AK Parti toplam oyların yüzde 49.8'ini alarak 372 milletvekili çıkarmıştır. CHP yüzde 25.9'luk oy oranı ile 135 milletvekili, MHP yüzde 13 oy oranı ile 53 milletvekilini parlamentoya sokabilmiştir. Ayrıca 35 milletvekili de bağımsız olarak parlamentoya girmeye hak kazanmıştır (Aydın ve Taşkın, 2014: 489). Yeni dönemle birlikte Kürt Sorunuda barışçıl çözüm arayışları ve yeni anayasa konularına odaklanılmıştır. Yeni anayasa çalışmaları yeniden başlamış ve bu çalışmalarda başkanlık sisteminin de görüşülmesi gerektiği vurgulanmıştır. 2012 yılında Kuzey Afrika ülkelerinde "Arap Baharı" adı verilen ayaklanmların başlaması ve bu hareketlerin Suriye'ye kadar sıçramasıyla AK Parti dış politikada zor günler yaşamaya başlamıştır. Dış politikadaki sıkıntıların günümüzde de artarak devam ettiği görülebilir.

2013 yılına gelindiğinde ise siyaset arenasının beklenmeyen olaylara gebe kalmıştır. Ekonomide beklenilen ilerlemenin sağlanamamasının yanı sıra AK Partinin giderek otoriter bir hal aldığı eleştirileri başlamıştır. Özellikle 2013 yılının Mayıs ve Haziran aylarında Taksim Gezi Parkı'nda yapılmak istenen çevre düzenlemesine karşı yapılan protesto gösterileri beklenmeyen bir büyüklüğe ulaşmıştır. Olaylar bütün Türkiye'ye yayılmış ve gösteriler can ve mal kayıplarına sebep olmuştur. 2013 yılının

sonuna gelindiğinde ise AK Parti, dört bakanının adının geçtiği yolsuzluk iddialarıyla karşılaşmıştır. Bu şartlarla 30 Mart 2014 yerel seçimlerine gelinmiştir. Özellikle AK Parti'nin seçimleri yerel seçimlerden çok bir güvenoyu havasına sokmasıyla seçimler farklı bir boyut kazanmıştır.

Seçim sonuçlarına göre AK Parti istediği sonuca ulaşmıştır. Yerel seçimlerden sonra ise ülke ilk turu 10 Ağustos 2014 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerine odaklanmıştır. İlk defa halkın bir cumhurbaşkanını seçtiği 12. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Başbakan ve Ak Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan geçerli oyların yüzde 51.7'sini alarak Türkiye Cumhuriyeti'nin 12. Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Anayasa'nın 101.maddesi gereğince cumhurbaşkanı seçilenin varsa partisi ile ilişkisinin kesileceği ve meclis üyeliği sona ereceği için AK Parti 27 Ağustos 2014 tarihinde kurultay kararı almıştır. Yapılan kurultayda Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Genel Başkan seçilmiştir. Yeni hükümeti kurma görevi de Başbakan sıfatıyla yine Ahmet Davutoğlu'na verilerek ülke siyaseti 2015 yılında yapılacak genel seçimlere doğru gitmektedir.

Cumhuriyetin ilanından itibaren Türk parlamento hayatı çok farklı dönemlerden geçmiştir. Dönemin şartları gereği olarak adlandırılbilecek yaklaşık yirmi yıl süren tek parti dönemi ile birlikte dört anayasa, çok partili siyasal yaşamda üç tek başına iktidar, koalisyon hükümetleri, ikisi fiili darbe olmakla birlikte dört askeri müdahale yaşanmıştır. Bu dönemler göz önüne alındığında ekonomik ve siyasal atılımların tek başına iktidar yani yürütmenin güçlü olduğu dönemlerde daha kolay gerçekleştirilebilindiği söylenebilir. Nitekim koalisyon hükümetlerinin ülkenin temel sorunlarını çözmede yetersiz kaldığı, koalisyon hükümetleri döneminde hem siyasal hem ekonomik hem de toplumsal olarak kriz ortamlarının oluştuğu görülebilir. Ayrıca tek başına iktidar dönemleri de dahil olmak üzere bazı dönemlerde kuvvetler ayrılığı ilkesi hükmünü yitirmiş ve demokratik mekanizmaların çalışamaz hale gelmiştir. Özellikle 1970'lerdan itibaren bölgesel sorunlar, 1980'den sonra ise ülke içi güvenlik problemleri baş göstermiş ve Türkiye bu konularda aktif rol almaya çalışmştır. Ancak etkin bir politika izlemenin koalisyon dönemlerinde pek de mümkün olmamıştır.

Özetle 91 yıllık parlamenter rejimin Türkiye'nin temel sorunlarından birçoğuna çözüm üretemediği söylenebilir.

2. BÖLÜM

BAŞKANLIK SİSTEMİ MODELLERİ

2.1 Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Sistemi Modeli

Başkanlık Sistemi, temsili demokratik rejim türlerinden biri olarak, en temel özelliğinin kuvvetlerin sert ayrılığına dayanması olan, günümüz dünyası yönetim uygulamalarında tek geçerli örneği Amerika Birleşik Devletleri'nde görülen, halkın tercihi esasına dayalı bir hükümet şeklidir.

2.1.1 Başkanlık Sisteminin Tanımı

Başkanlık sistemi, başkan olarak adlandırılan yürütme organının başının doğrudan veya doğrudan benzeri bir yöntemle belirli bir süre için halk tarafından seçildiği, görevini devam ettirebilmek için ise yasama organının güvenine ihtiyaç duymadığı, sert kuvvetler ayrılığına dayanan bir hükümet sistemidir (Sartori, 1997: 83).

Sartori bu kriterin başkanlık rejimlerini tanımlamak bakımından zorunlu olduğunu, ancak başkanın halk tarafından seçilmesinin bir hükümet sistemini başkanlık sistemi olarak tanımlamak için yeterli olmadığını, bununla birlikte hükümetin atanmasında veya düşürülmesinde yasama organının hiçbir etkisinin bulunmaması ve yürütmenin idaresinin tamamen başkanda olması gerektiğini belirtmiştir (Yazıcı, 2011: 20). Görüldüğü gibi yazar bir siyasal sistemin belirlenmiş bir görev süresi içinde herhangi bir şekilde görevinden alınamayan ve halk oyuyla seçilmiş bir devlet başkanının hükümet ettiği bir sistemi başkanlık sistemi olarak tanımlamıştır.

Bir başka yazar Linz de bir sistemin başkanlık sistemi olabilmesi için hem başkanın hem de yasama organının belirli bir süre için halk tarafından seçilmesi,

böylece her iki organın da demokratik meşruiyete sahip olması ve her iki organın yaşayabilirliğinin de birbirinden bağımsız olması gerektiğini belirtmiştir (Alaca, 2012:17).

Arend Lijphart ise başkanlık sistemlerini doğrudan doğruya tanımlamak yerine bu sistemi parlamenter sistem ile karşılaştırarak iki hükümet sistemi arasındaki farklara vurgu yapmıştır. Yazara göre parlamenter sistemin yürütme organı yasamaya karşı sorumludur, oysa başkanlık sistemindeki yürütme organı güvensizlik oyuyla istifaya zorlanamayacaktır. Ayrıca başkan doğrudan doğruya halk oyuyla seçilirken, parlamenter sistemin başbakanları yasama organı aracılığıyla seçilmektedir (Yazıcı, 2011: 22).

Kuzu ise başkanlık sistemini; "*Demokratik hükümet şekillerinden biri olan başkanlık sistemi kuvvetler ayrılığı prensibini sert bir biçimde tatbik eden, kuvvetleri birbirine kontrol ettirmekle beraber adından da anlaşılacağı gibi yürütmenin üstünlüğünü sağlayan temsili bir hükümet biçimidir."* Şeklinde tanımlamıştır (Kuzu, 2011: 20).

Başkanlık sisteminin tanımı konusunda görüş belirten diğer bir akademisyen Erdoğan Teziç sistemi şu şekilde ifade etmektedir. "Başkanlık rejimi, anayasal çerçevede sert kuvvetler ayrılığına ve kuvvetlerin bağımsızlığına dayanır. Bu mantığın temelinde kuvvetlerin eşitliği ilkesi yatar. Bu eşitlik hukuki bir eşitliktir, uygulama ve siyasi açıdan bakıldığında ise, bu rejim sisteminde yürütmenin yasamaya üstünlüğü söz konusudur; işte bu sebeple bu rejim sistemi başkanlık olarak adlandırılmıştır (Teziç, 1998: 421).

Mehmet Turgut ise başkanlık sistemini, şu şekilde tanımlamaktadır. "Bu sistem, yasama, yürütme ve yargı organları veya kuvvetleri arasında sert ayrılığa dayanan idare şeklidir." (Turgut, 1998 :13)

Buradan hareketle her altı yazar da, başkanın ve Kongre'nin birbirinden bağımsız görev süreleri ve hiyerarşik bağ olmaksın halk tarafından belirli bir süre için

seçilmesini başkanlık sisteminin olmazsa olmazı olarak tanımlamıştır. Ne başkanın Kongre'nin işleyişine, ne de Kongre'nin başkanın tasarruflarına müdahalede bulunmak hakkının olmaması gerektiğinin altını kesin bir biçimde çizdikleri ve bu durumun da yönetimin istikrarı açısından önemli olduğu, her iki öğenin de halkoyu ile seçilmesinin birbirlerine karşı kullanacağı manevi bir gücün bulunmamasının böylelikle iki unsur arasında karışıklık çıkmasının önüne geçildiği belirtilebilir.

2.1.2 Başkanlık Sisteminin Ortaya Çıkışı

Başkanlık Sistemi'nin ortaya çıkışı Amerika kıtasının keşfi ve keşif sonrası kıtaya yoğun göç dalgalarının başlamasıyla yakından ilgilidir. Göçlerin sonucu olarak kıtada yaşayanların çoğalması, yönetim ihtiyacını da doğal olarak beraberinde getirmiştir.

ABD topraklarına ilk göç 17. yüzyılda gerçekleşmiştir. İlk başlarda anavatana tam bir bağlılık sergileyen sömürgeler, İngiltere'nin üzerlerinde gittikçe artan baskısı nedeniyle, özgürlük arayışlarına girmiş ve bir nevi durum analizi yapmak amacıyla bir takım kongre çalışmaları yapmaya karar vermiştir (Yanık, 1997: 6).

Sömürgeler 1774, 1775 ve 1777 yılında olmak üzere üç Kıtasal Kongre düzenlemiş ve üçüncü kongrede bağımsız Amerika'nın ilk anayasası kabul edilen "Konfederasyon Maddeleri" kabul edilmiştir. 1781 yılında yürürlüğe girmiş olan bu yeni belge çerçevesinde eski İngiliz sömürgeleri bağımsız birer ülke olarak konfederal bir yapı içerisinde bir araya gelerek her devlete bir oy hakkı verilmiştir (Akçalı, 2007: 66). Her sömürgeye eşit ve ayrı oy hakkının verilmesinin, sömürgelerin kısıtlayıcı İngiliz sömürü düzeninden kurtulmak istemesinin bir göstergesi, bu durumun da oluşturulacak birlikteliğin ortak tutum, eşitlik ve bağımsızlık üzerine olacağının göstergesi olduğu görülebilir.

Güçsüz bir devlet şekli olarak zayıf bir otoriteye dayanan konfederasyon sisteminin yetersizliği kısa sürede anlaşılmıştır (Çam, 1995: 593). Konfederal yapının yetersizliğinin en önemli nedeni sistem içinde yalnızca yürütmeyi üstlenecek bir

yapının bulunmaması olmuştur. Yani konfederasyon yapısının içinde bir devlet başkanı bulunmamaktaydı. Bu durum zaten zayıf olan siyasal sistem içinde olağan durumlarda yürütmenin üstlenmesi gereken tüm idari görevleri yerine getirmek zorunda olan Kongre'nin etkinliğini iyice azaltmıştır (Tanıyı ve Akgün, 20083: 45). Sistem içinde yalnızca yürütme görevini üstlenecek bir yapının olmamasının, görev ve yetki dağılımında parçalanmalara ve karar alma sürecinde aksaklıklara neden olabileceği söylenebilir.

Yasama ve yürütme erkleri içindeki bu kaotik durum yargı alanında da kendini göstermiştir. Üst bir yargı organının bulunmayışı Kongre'yi, konfedere devletlerin mahkemelerinin kararlarına uymak zorunda bırakmıştır. Ayrıca konfedere devletlerin kendi aralarında baş gösteren hukuksal sorunları çözmede de Kongre'ye herhangi bir yetki tanınmamıştır (Akçalı, 2007: 68). Bu durumun da devletin en temel üç erkinden birinin daha işlevsiz olması anlamına geldiği söylenebilir. Yasama, yürütme ve yargı erklerinin etkinliği ve bağımsızlığı bir yönetim teşkilatı içinde şüphesiz önemlidir. Erklerin birbirinden ayrı olarak etkin bir hale getirilebilmesi için görev ve yetkilerinin tanımlanması ve bağımsız birer kurum haline getirilmelerinin gerektiği, fakat konfederal yapı içerisinde bu gereksinimin münkün olmadığı söylenebilir.

İşte bu zayıf ortak otoritenin bir federasyon ile güçlü merkezi otoriteye dönüştürülmesi için, 1787 yılında Philadelphia'da on üç devletin gönderdiği delegeler toplanmışlardır (Kuzu, 2011: 20). Tartışmalar ve varılan uzlaşmalar bugünkü Amerikan Anayasası'nın kabulüyle sonuçlanmıştır. Anayasa yaklaşık on yıl süren konfederasyon evresine son vererek federal bir yapı oluşturmuştur. Kabul edilen bu anayasanın yürürlüğe girebilmesi için eyalet meclislerinde ayrı ayrı görüşülmesi ve onaylanması gerekmiştir. Uzun tartışmalar sonucunda 17 Eylül 1787'de ABD'nin şimdiye kadar yürürlükte bulunan anayasası kabul edilmiştir. Birleşik Devletler Anayasası, 1 Ocak 1789'da yürürlüğe girmiştir (Yanık, 1997: 19). Görüldüğü gibi kurulmak istenen yapının, federasyon içinde federatif yapının unsurlarına iç siyasette hukuka uygun bir esneklik sağlayacağı gibi, dış dünyaya karşı merkezi bir birliktelik oluşturmayı hedeflediği söylenebilir. Başkanlık sistemi'nin, parlamentarizm gibi

temel taşları zamanla oluşan tarihi bir gelişmenin mahsulü olmayıp, üzerinde düşünülerek ve zaman içerisinde düşüncelerin pratiğe dökülerek oluşturulduğu bir yönetim şekli olduğu belirtilebilir.

2.1.3Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Sisteminin Özellikleri

Başkanlık sistemine özgünlüğünü veren başkanın konumudur. Başkanlık sisteminde başbakan ya da devlet başkanı gibi iki ayrı başlı yürütme organı yerine tek başlı başkanlık makamı bulunmaktadır. Başkan hem devlet başkanı hem de başbakandır. Başkan meclis tarafından seçilmeyip belirli bir süre için doğrudan halk tarafından seçilmektedir. (Güngör, 2004:74). O dönem bitene kadar, nadir olarak görülen ve anayasal suç işlemesini gerektiren azletme işlemi haricinde istifaya zorlanamaz (Alaca, 2012:20). Başkanın belirli bir süre için seçilmesi ve yasama organı tarafından görevden alınma gibi bir seçeneğin söz konusu olmaması siyasal istikrarı tesis edebilir. Bu durumda da yürütmenin güçlendirilerek hükümet istikrarsızlıklarının önüne geçilmek istenmiş olduğu düşünülebilir.

Başkanlık sistemi, kuvvetlerin kesin ayrılığına dayanan bir sistemdir. Başkanlık sisteminde bir kişinin aynı anda hem yasama organı ve hem de yürütme organı üyesi olması mümkün değildir. Bu sistemde yasama organı, yasa yapmakla uğraşmakta; başkan da yasalar çerçevesinde hükümet etmektedir (Erdoğan, 2001: 174). Burada başkanlık sisteminin en önemli özelliği karşımıza çıkmaktadır ki, o da, başkan gibi meclisin de halk tarafından seçilmesiyle, meclisin de başkanın da birbirine üstünlük taslayamamasıdır (Beceren ve Kalağan, 2007: 166). Başkanlık hükümeti sisteminde yasama ve yürütme organları birbirinden tamamen ayrılmış olsa da önemli bazı yetkileri karşılıklı olarak paylaşmışlardır. Bu şekilde sistemin yasama ve yürütme organlarını karşılıklı olarak birbirine muhtaç kılmış olması uzlaşma zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir. Bu sistem içerisinde çok güçlü bir konuma sahip olan başkan yasama organı ile iyi geçinemediği takdirde hiçbir önemli yetkisini kullanamaz hale

gelebilir. Kanun çıkarma ve bütçe gibi iki önemli yetki sayesinde başkan kongreye bağlı hale gelmiştir. Bu sistemde başkanı denetleyecek ve frenleyecek bir mekanizma olan fren ve denge mekanizması getirilmiştir. Başkanlık sisteminde, yasama ve yürütme organlarının karşılıklı olarak birbirlerine muhtaç durumda olmaları "fren ve denge" mekanizması olarak değerlendirilmiştir. Bu mekanizmada yasama ve yürütme organlarının karşılıklı olarak sahip oldukları yetkiler sayesinde, iki organ hem birbirlerini frenlemekte hem de dengelemiş olmaktadır. Buna göre başkanın yasama organına mesaj yollama, tüzük ve yönetmelik yapma, veto yetkisini kullanma gibi yetkileri kullanmasına karşın yasama organının bütçeyi kabul etmesi, bakanların ve yüksek derecedeki kamu görevlilerinin atamalarını onaylama gibi yetkilere sahip olması sayesinde hem başkan hem de yasama organı kontrollü bir şekilde hareket etmek zorunda bırakılmıştır (Gözler, 2010: 237).

Kısaca özetlenecek olursa, başkanlık sistemi kuvvetlerin kesin ayrılığına dayanmaktadır. Başkan ve yasama organı olan Kongre belirli bir süre için halk tarafından ayrı ayrı seçilmektedir ve her ikisinin görev alanları birbirinden ayrıdır. Başkan Kongre'yi feshedemeyeceği gibi Kongre de başkanı görevden alamaz. Başkanın yalnızca yürütme gücünün elinde bulundurarak yasama faaliyetlerine katılamayacağı, yasa teklifinde bulunamayacağı gibi, yasama organı da asıl görevi olan yasa yapma işini kendi elinde toplayarak bunun dışında yasaların uygulanmasına ve idari işlerin yürütülmesine müdahalede bulunamamaktadır. Yasama ve yürütme arasında oluşan bu keskin ayrım "fren ve denge" adı verilen bir mekanizma ile yumuşatılmaktadır. Bu mekanizmanın farklı güçleri elinde bulunduran iki organın bir uyum içinde çalışabilmeleri için birbirine muhtaç kılma prensibi ile hareket ettiği ve böylece sistemin işlerliğinin devam etmesinin sağlandığı söylenebilir.

2.1.4 Amerika Birleşik Devletleri Başkanlık Sisteminin Temel Ögeleri

Her sistemde olduğu gibi başkanlık sisteminde de temel yapı taşları vardır. Örnek olarak alınan Amerika Birleşik Devletleri tipi başkanlık sisteminde sistemin temel yapı taşları Federal Anayasa ve yönetimin merkezi olan federal yapı ve bu

yapının içerisinde bir bütünün parçaları olarak Kongre, Başkan, Başkan Yardımcıları, Bakanlar, ve Lobi'lerdir. Bu bölümde başkanlık sisteminin özünü oluşturan ve sistemin sürükleyicisi unsurlar incelenecektir.

2.1.4.1 Federal Anayasa

1787 yılında yürürlüğe giren anayasa sert bir kuvvetler ayrılığı meydana getirmiştir. Bunun yanında yürütme, yasama karşısında güçlendirilmiş yargı ise bağımsız bir nitelik kazanmıştır. Yaklaşık iki yüzyıldır uygulamada olan ABD Anayasa'sının başarılı olduğu konusunda ortak bir görüş vardır. Bu anayasanın başarılı olmasının en önemli sebebi kısa ve esnek bir yapıya sahip olmasıdır (Yanık, 1997: 23). Demokrasiler, kuvvetlerin ayrılığı ve gücü sayesinde güç ve istikrar kazanırlar. 1787 Anayasa'sının bu durumu göz önüne alarak Amerikan demokrasisinin temelini oluşturduğu söylenebilir.

Amerikan Anayasası ile birlikte kuvvetler ayrılığına dayanan ilk hükümet sistemi olan başkanlık sistemi de yaratılmıştır. Amerikan anayasası yedi maddeden oluşmaktadır. İlk üç madde sırasıyla yasama, yürütme ve yargı organlarını düzenlemiştir. Dördüncü madde federatif yapı ile ilgilidir. Her devletin ve merkezi iktidarın ilişkileri bu maddede tanımlanmıştır. Ayrıca yurttaşlık ve yeni devletlerin federasyona katılma koşulları da bu madde ile belirtilmiştir. Beşinci madde anayasa değişikliklerinin koşullarını tanımlamıştır. Altıncı madde anayasaya uygunluk denetimi ve yedinci madde de anayasanın yürürlüğe girme şeklini açıklamıştır (Yaşin, 1997: 47)

Genel olarak başkanlık sisteminin oluşumunu Amerikan Anayasası'nın ilk üç maddesi belirlemiştir. Birinci madde on bölümden oluşur ve Kongre'nin yapısı ile Kongre'nin toplanma ve karar alma usulleri ile her iki meclisin yetkilerini belirlemiştir. Anayasasının ikinci maddesi ise dört bölümden oluşur ve başkan ile başkan yardımcısının göreve gelme usulleri ile yetkilerini tanımlar. Üçüncü madde üç bölümden oluşmakla birlikte federal mahkeme ve alt mahkemelerin oluşumunu ve yetkilerini açıklar (Alpaç, 2001: 14).

1787 Anayasası yapılırken anayasanın gereksinimleri karşıladığı düşünülmüştür. Fakat yine de eksikliklerin olabileceği ihtimalini de göz ardı edilmemiştir. Bu noktadan yola çıkarak, hassas dengelere dokunmadan anayasada değişiklik yapabilecek bir usul aranmıştır. Bu usul konusunda federe devletler çok titiz davranmışlardır. Olası bir değişiklikte mevcut durumun aleyhlerine değiştirilebileceği ihtimali üzerinde durmuşlardır. Anayasaya göre "Hiçbir federe devlet kendi rızası olmaksızın Senato'daki diğer devletlerle eşit olan oy hakkından mahrum edilemez."denilmiştir. Buna karşın Amerikan Anayasası günümüze kadar 26 değişikliğe uğramıştır (Yanık, 1997: 26). Bu şekilde anayasanın oldukça zor ve karmaşık bir biçimde değiştirilebileceği bir usul belirlendiği söylenebilir. Bu zor ve karmaşık sistemin anayasanın sert olduğunun en belirgin göstergesidir.

Halk anayasaya karşı hem maddi hem de manevi yönden tam bir bağlılığa sahiptir. ABD halkı anayasasına öylesine bağlıdır ki, anayasaya bir nevi din kitabı gibi baktığı ve onda mucizevi değerler bulduğu söylenebilir. Bir kere Amerika'nın gelmiş geçmiş en büyük devlet adamları tarafından yapılmıştır, devletin ilk ve en sağlam şekilde kuruluşunu sağlamış, büyüklüğünde rehber olmuştur. (Turgut, 1998: 19).

Özetlenecek olursa, ABD Anayasası halk nazarında büyük bir saygı görmektedir. Anayasa manevi gücünü ve otoritesini halkoyundan almaktadır. Anayasaların en temel hukuki dayanak olması ve anayasaların gücünü halktan aldığı gibi, halkın da toplumsal huzurunu anayasaya dayandırmasının örneğinin ABD'de görüldüğü söylenebilir. Halkın saygı gösterdiği ve manevi gücünü yönettiği kişilerden alan anayasa geniş bir hareket kabiliyetine kavuşmuştur. Bu durumun da yönetimin sürekliliği ve işleyişi açısından büyük önem taşıdığı belirtilebilir.

2.1.4.2 Federal Yapı

Federalizmin ABD Anayasası'nın ön sözünde belirtildiği gibi "daha fazla mükemmel bir birlik oluşturmak" düşüncesinin bir ürünü olduğu söylenebilir (Batur, 1993: 120). Fakat anayasa metninde sistemin adından bahsedilmemiştir. Bununla birlikte sistemin, iktisadi koşulların ve coğrafi büyüklüğün zaruri bir sonucu olduğu

da öne sürülmüştür (Kışlalı, 1994: 62). Bugüne kadar federalizmin birçok tanımı yapılmıştır. Ancak böyle karışık bir sistemin tanımını yapmanın oldukça zor olduğu söylenebilir. Lijphart'a göre, federalizm; "*merkezi yönetimle yerel yönetimler arasında anayasa ile güvence altına alınmış iktidar bölünmesi"* demektir (Lijphart, 1986: 113). Konfederasyon ile Federalizm karşılaştırıldığında üst normları daha baskın olan federalizmin merkezi bir otoritesinin olduğu görülebilir.

ABD federal bir devlet ve yönetim yapısına sahiptir. Güçlü bir federal yönetime ek olarak önemli ölçüde özerkliğe sahip 50 eyalet yönetimi ve 90 bine yakın genel veya özel amaçlı yerel yönetim mevcuttur. Bu sistemde, hem federal hükümetin temel organları hem de eyaletler ve yerel yönetimler önemli aktörlerdir. Sistem bu bağlamda, binlerce kamusal örgüt, milyonlarca kamu personeli, ve yüz milyonlarca vatandaşın etkileşimini içermektedir. Böylece güçlü ve birleştirici bir merkezi yönetim ihtiyacı ile farklılıkları gözeten özerk bir yerinden yönetim özelliği arasında hassas bir denge kurulmaya çalışılmıştır (Ömürgönülşen, 2009: 315). Sistemin birçok küçük parçasıyla beraber güçlü bir bütün oluşturabilmiş olması önemlidir. Bu durumun, hem sistemin ne kadar sağlam bir gerçekçilik üzerine kurulu olduğunu hem de Amerikan vatandaşlarının demokrasi kültürünü içselleştirici bir biçimde sahiplendiğinin göstergesi olduğu söylenebilir. Bölgecilik kavramı Amerikan siyasal hayatında farklı bir tarza bürünmüştür. Şöyle ki, hiçbir eyalet ulusal birliğin bozulması taraftarı değildir. Kendi özgürlüklerini ve kendi kendilerine yönetimlerini de sağlayabilmek adına ulusal birliğin savunucusudur.

Anayasa, yetkileri federal ve federe devletler arasında eşit ve dengeli bir şekilde paylaştırmıştır. Ancak federal devlet ile federe devlet arasındaki iktidar paylaşımını mutlak bir biçimde ayırmanın zor olduğu söylenebilir. Bu yönde muğlak kalan konuları da anayasanın "Açıkça milli devlete tanınmayan, fakat eyalet devletlerine ait olmadığı da açıkça belirtilmemiş olan bütün yetkiler, aslında eyalet devletlerine ait sayılmıştır. Bundan başka, milli devlete ait olacakları açıkça ve münhasıran belirtilmemiş olan yetkiler, federal kanunlarla çatışmadıkları müddetçe aynı zamanda eyalet devletleri tarafından da kullanılabilir." maddesi açıklığa kavuşturmuştur (Yanık, 1997: 31-32). Burada yaratılan bir boşluk sayesinde,

özgürlüklerine düşkün olan eyalet devletlerin egemenlik alanı federal anayasa çerçevesinde genişletilmiştir.

Güçler ayrılığı ilkesi ışığında oluşan bu yapı içerisinde, federal yönetim düzeyinde yasama, yürütme ve yargı faaliyetleri teorik olarak birbirlerinden ayrı, eşit ancak iç bağımlı olarak yürütülür. Kamu örgütlerinin tüm yönetsel faaliyetleri de, başkana karşı sorumluluk ve daha sonra kongreye hesap verme ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirilir (Ömürgönülşen, 2009: 318). Federal Anayasa'nın, bazı yetkileri salt federal devlete, bazı yetkileri salt olarak federe devletlere, bazı yetkileri de federal devlet ile federe devletlerin ortaklaşa kullanabileceği şekilde düzenleyerek sistemin dengeleyici yönünü ön plana çıkardığı söylenebilir.

Federal devletin anayasada açıkça sayılan yetkileri; vergi koymak ve toplamak, Birleşik Devletler adına borçlanmak, dış borçları ödemek ve borç vermek, savunma amacıyla asker toplamak, savaş ilan etmek, donanma kurmak, yabancı devletler veya birliğe dahil olan devletler arasında ticareti düzenlemek ve para basmak, yeni federe devletler kabul etmek, dış ilişkileri devam ettirmek ve antlaşma yapmak, federal mahkemeler kurmak ve adaleti temin etmektir (Çam, 1995: 100). Federe hükümete ait yetkiler ise; Federe devlet sınırları içinde ticareti düzenlemek, seçimleri yapmak, seçmenlerin niteliklerini belirlemek, iktisadi alanlarda çalışacak kuruluşlar kurmak, lisanslar vermek, mahalli idari teşkilatı kurmak, kamunun ahlak ve güvenliğini korumak, anayasada yapılacak tadil projelerini Kongre'ye sunmaktır. Mahkemeler kurmak, borç vermek, genel refahı sağlamak, kanun yapmak ve vergi toplamak gibi yetkiler ise ortaklaşa kullanılabilecek yetkilere örnek gösterilebilir (Yanık, 1997: 33). Federal devletin açıkça belirtilen yetkilerine bakıldığında, bu üst yapının tıpkı bir üniter devletin yetkilerine sahip olduğu söylenebilir. Federal devlet vergi toplamak ve borç vermek gibi yetkilerini her ne kadar federe devletlerle ortaklaşa kullanıyor olsa da federe devletlerin sahip olduğu bu yetkilerin federal devletin yetkilerine aykırı olamayacağı yorumu getirilebilir.

Görüldüğü gibi Amerikan kamu yönetimi, sürdürülebilirlik üzerine kurulmuştur. Bu sürdürülebilirlik aynı zamanda devlet aygıtlarına geniş bir hareket

kabiliyeti sunmakta ve kriz anlarında dahi etkin kararların alınabilmesini sağlamaktadır. Ayrıca karar verme ve hizmet üretme aşamaları yerel yönetimler ve özel sektöre bırakılarak maliyeti düşük ve daha etkin hizmet sunumu yapılmaktad

2.1.4.3 Başkan

ABD'de siyasal rejimin tepesinde "Başkanlık" bulunmaktadır. Teorik olarak başkanlık sistemi, federal devlet yönetiminin ruhuna en fazla bağımsızlık sağlayan sistemdir. Başkanlık kurumu, Amerikan siyasi sisteminin en temel kurumlarından biri, hatta sisteme adını da vermiş olduğu göz önüne alınırsa en temel kurumudur. Bu kurumun ortaya çıkış nedeninin, anayasa yapıcılarının ulusal birliği gerçekleştirmek için güçlü bir yürütme organının gerekliliğine inanmaları olduğu söylenebilir (Çam, 1993: 103). Anayasa'ya göre yürütme gücü ABD Başkanı'nın elinde toplanmıştır. Başkan'ın gücünü belirleyen etkenler, anayasal çatı, siyasal sistemin yapısı, başkanların siyasal yönelimleri ve kişisel karizmaları, Amerikan tarihinin geçirdiği evreler yürütmenin yapısını belirleyen unsurlardır (Parlak ve Caner, 2009: 78).

Kısaca ifade etmek gerekirse Amerika'da başkan güçlüdür ve Amerikan halkı bundan fazla kaygı duymamaktadır. Çünkü başka bu yetkisini kullanırken gücünü kanundan almıştır ve bu gücün alt üst sınırları kanunla çizilmiştir (Yanık, 1997:37). Başkanlık kurumunun, sistemin güçlü tarafı ve ana öznesi olduğu söylenebilir. Sistem adını da başkanın bu gücünden ve idare yetkisini kendisinde toplamasından almıştır. Amerika'da başkan güçlüdür ancak bu güç sınırsız değildir. Başkan yetkilerini kullanırken hukuk çerçevesinin dışına çıkamamaktadır. Başkan bu kadar güçlü olmasına karşın halk bu güçten korkmamaktadır, çünkü başkanı kendileri seçmiştir ve başkanın yetkilerini kötüye kullanmayacağından emindirler. Demokrasiye ve hukuka inanmışlık kültürü burada devreye girdiği, hukuken tüm yürütme gücünün başkanda toplanmış olduğu görünse dahi, manen gücün halkta olduğu söylenebilir.

2.1.4.3.1 Başkanın Seçimi

Başkanlık sistemine özelliğini veren en önemli unsurlardan biri, başkanın seçim yöntemidir. ABD Başkanı, halk tarafından genel oyla, dört yıllık bir süre için seçilir, başkanın ikinci kez seçilmesi mümkündür. Fakat ardı ardına iki dönemden fazla başkan seçilmek mümkün değildir. Ardı ardına iki dönemden sonra yeniden seçilebilmek için bir dönem ara verilmesi gerekir. Başkanlığın herhangi bir sebeple boşalması halinde kalan sürede başkan yardımcısı başkanlık yapar. Aynı durum başkan yardımcısının başına gelirse kimin başkan olacağına Kongre karar verir. Anayasaya göre ülkenin durumu ne olursa olsun, başkanlık seçiminin mutlaka her dört yılda bir yapılması gerekir (Tosun ve Tosun, 1999: 60). Görüldüğü gibi yürütme erkinin seçimi veya her hangi bir nedenle boşalması halinde yeniden canlandırılması, kesin kurallara bağlanmıştır. Özellikle seçimlerin her dört yılda bir mutlaka yapılacak olmasının istikrar düşüncesinin bir ürünü olduğu söylenebilir. Başkanın ardı ardına iki defadan fazla seçilememesi ise sistemin krallığa veya tek adam yönetimine dönüşmemesi için önemlidir. Bu durumda Amerika başkanlık koltuğunun tek bir kişiye değil de halkın seçme iradesine ait olduğunu söylenebilir.

İlk başkan olan Washington, delegelerin oy birliği ile seçilmiştir. Daha sonra siyasi partilerin kurulmasıyla ve sistemin gelişmesi ile başkanın seçimi bir usule bağlanmıştır (Özer, 1998: 27). Başkan olabilmek için ABD'de doğmuş olmak, Amerikan vatandaşı olmak, otuz beş yaşını doldurmuş olmak ve on dört yıldır ABD'de ikamet etmek gerekmektedir. Hukuki koşulların dışında başkan olabilmek için, federal devlette veya federe devletlerde önemli görevlerde bulunmak, Cumhuriyetçi ya da Demokrat Parti'de üst düzey yönetici olmak, kuzeyli olmak, baskı grupları tarafından destek görmek, Protestan olmak gibi toplumsal koşullar ve teamüller de bulunmaktadır. Bunun yanı sıra vizyon sahibi olmak, hitabet yeteneği ile güçlü bir imaja sahip olmak gibi kişisel özelliklerin bulunması da avantajdır (Tosun ve Tosun, 1999: 60). Hukuki şartların olması elbette zorunludur. Ancak başkanın seçiminde dikkat edilmesi gereken toplumsal şartlar ve teamüllerdir. Bu şartlara bakıldığında

Amerikan halkının yürütme gibi büyük bir gücü, kişisel özellikleri güçlü olan, liderlik vasfı gelişmiş birine emanet etmek istedikleri görülmektedir.

Başkan iki dereceli ve üç aşamalı bir seçimle iş başına gelir. Birinci aşamada, her parti kendi başkan ve başkan yardımcısını seçer. İkinci aşamada ise seçmenler başkan ve başkan yardımcısına direkt olarak oy vermezler onun yerine her federe devlet Kongre'deki temsilcileri kadar başkanı ve başkan yardımcısını seçecek olan ikinci seçmenleri seçerler. Üçüncü aşamada ise ikinci seçmenler adaylar arasından başkanı ve başkan yardımcısını seçer (Bal, 2000: 34). Ancak ikinci aşamada hangi partinin ikinci seçmenleri çoğunluğu kazanmışsa o partinin adayına fiili olarak seçimi kazanmış görüyle bakılır çünkü seçilen ikinci seçmenler partilerinin, başkan ve yardımcısı ikilisine oy vermek zorundadırlar. İkinci seçmenler kendi parti adaylarına oy vermek zorunda olduğundan, başkan halk tarafından doğrudan seçilmiş sayılır (Kuzu, 2011: 27).

Amerika'da uygulanan bu seçim modelini eleştirenler olsa da, esasında başkanı bizzat halkın kendisi seçmektedir. Yani bu seçimin tek dereceli bir seçimden farkı yoktur. Çünkü halk başkanı seçecek olan ikinci seçmenleri seçerken bunların kime oy vermeleri gerektiğini de belirtir. Hatta bazı federe devletlerde bu durum kanunla düzenlenmiş bir hukuki mükellefiyettir (Yanık, 1997: 39). Görüldüğü gibi başkanın seçimi tam olarak halkın isteğine dayalıdır. Halk bu seçim yöntemiyle, manevi gücünü başkana yansıtmaktadır.

2.1.4.3.2 Başkanın Görev ve Yetkileri

Başkan devletin başı olarak ABD'nin sembolüdür ve milli birliği temsil etmekle birlikte bütün yürütme gücünü de kendinde somutlaştırmıştır. Başkan yürütme gücünü tamamıyla elinde bulundurmakla beraber bir Monark'a benzetileceği gibi, yetkileri yürütmeyle sınırlandırılmıştır. Bu nedenle uygulayıcı pasif başkanlara da benzetilebilir. (Kuzu, 2011: 29). Anayasayı yapıcıları güçlü bir yürütme organın gerekliliğine inandıkları için başkanın yetkilerini geniş tutmuşlardır. Bununla beraber başkan Kongre ve federe devletlere ait yetkileri kullanmasını önlemek için kendisine

tanınan yetkiler anayasada geniş bir biçimde açıklanmıştır (Yanık, 1997: 41). Başkanın geniş tutulan yürütme yetkileriyle birlikte idare de tek söz sahibi olduğu gibi, yetkisinin sadece uygulayıcı olması bakımıyla da yalnızca elindekileri kullanabileceği kendisine artı bir rol kazandıramayacağı söylenebilir.

Anayasada başkanın görevleri sayma yoluyla belirtilmiş olmakla beraber anayasada bu yetkilerin ayrıntıları bulunmamaktadır. Yani başkana esnek bir yönetim alanı sunulmuştur. Bu durum başkanlık kurumunun dinamik siyasal bir kurum olarak işlemesini sağlamıştır. Başkanın görevlerini belirten anayasa maddelerinin esnek oluşu başkanın becerikliliğini ve yaratıcılığını ortaya koymasına için imkân sağlamıştır (Parlak ve Caner, 2009: 78). Başkanın seçimi için ortaya konan toplumsal koşullar ve teamüller de başkanın beceriklilik ve yaratıcılığının da olmasını istemektedir. Başkan'ın yetkilerinin de bu koşullara paralel olarak oluşturulmaya çalışıldığı görülebilir..

Başkanın siyasi sorumluluğu bulunmayıp, sadece cezai sorumluluğu söz konusudur. Bu cezai sorumluluğa "impeachment" denilmektedir. Kongre "impeachment" dışında başkanı sorumlu tutamamakta ve onu düşürememektedir. İmpeachment gerektiğinde, başkanın Temsilciler Meclisi tarafından çoğunlukla suçlanması ve Federal Anayasa Mahkemesi Başkanı'nın başkanlığında Senato tarafından muhakeme edilmesi gerekmektedir Cezai sorumluluğun işletilebilmesi için, başkanın vatana ihanet, zimmetine para geçirme veya ağır suçlar dolayısıyla itham edilmiş olması gerekir. Bunların dışında başkan sorumsuzluğu nedeniyle görev süresi içinde düşürülememekte veya azledilememektedir (Tosun ve Tosun, 1999: 63). Başkanın cezai sorumluluğunun işletilebilmesi ve bu suçlama sonucu düşürülmesi oldukça zor şartlara bağlanmıştır. Bu durumun sistemin istikrara verdiği önemi göstermekte ve başkan'ın olur olmadık durumlarda zor durumda bırakılarak sistemin aksamaması için oluşturulduğu söylenebilir.

Sorumluluk çizgisi bu şekilde belirlenen başkan iç politikaya ilham veren, onun ana çizgilerini tespit eden, programını yapan kişidir. Aynı şekilde yabancı ülkelerle ilişkilerde sürate ve tez elden idareye ihtiyaç olduğu için, dış politikaya da yön veren

tamamen başkandır. Başkan Amerikan diplomasisinin şefi olup, önemli kararları bizzat kendisi almaktadır (Çam, 1993: 113). Başkanın en önemli yetkilerinden biri de yabancı devletlerin tanınması ile ilgilidir. Yeni devletlerin ve hükümetlerin tanınması bakımından başkan'ın takdir hakkı mutlaktır. Başkan Senato'nun onayını almak suretiyle milletlerarası anlaşma yapabilir. Başkanın yaptığı anlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için Senato'nun üçte ikisinin onayı gerekmektedir. Başkanlar kişiliklerinin kuvveti ve milletlerarası olayların çapı oranında dış politikanın belirleyicisi ve yürütücüsü olarak birinci planda sorumluluk taşımaktadır (Aydınyurt, 2006: 17). Başkana federal devlet idari işlerinin şefi olarak üst düzey kamu görevlilerini atama ve gerektiğinde azletme yetkisi verilmiştir. Üst düzey kamu görevlilerini Senato'nun onayını alarak atarken, ikinci derecedeki memurları doğrudan doğruya kendisi atamaktadır (Kuzu, 2011: 31).

Başkanın Kongre'nin yasama faaliyetleri ile ilgili olarak da çeşitli yetkileri vardır. Kanunların yürütülmesini ve düzenini başkan sağlamakta, kanunların uygulanmasında bir takım ayrıntıları tespit etme yetkisini elinde bulundurmaktadır. Ayrıca Kongre tarafından kabul edilmiş kanunları veto etme yetkisine sahiptir ki, bu açık veto ve cep veto olmak üzere iki türlüdür. Açık vetoda başkan Kongre'nin kabul edip kendisine gönderdiği kanunu 10 gün içinde imzalayıp yürürlüğe sokabilir ya da bu kanunu imzalamayıp Kongre'ye iade edebilir. Başkan tarafından iade edilen bir kanunun Kongre tarafından yeniden kabul edilebilmesi için, Temsilciler Meclisi ve Senato'nun kanunu ayrı ayrı üçte iki çoğunlukla kabul etmesi gerekir (Tosun ve Tosun, 1999: 64). Başkanın yasama faaliyetleri üzerindeki veto yetkisinin olması fren ve denge mekanizmalarının uygulamasına örnek olarak görülebilir.

Cep vetosu usulü ise siyasi kurumların işleyiş şekline dayanmaktadır. Açık vetoda belirtildiği gibi, başkanın Kongre'nin kabul edip gönderdiği kanunu incelemesi ve karar vermesi için 10 günü vardır. Kongre bu süre içerisinde tatile gidecekse başkan Kongre'den gelen kanuna karşı bu süreyi değerlendirme yoluna gidebilir. Yani 10 günlük sürenin sonuna kadar imzalamaz, fakat Kongre'ye de geri yollamazsa, üstü kapalı olarak veto etmiş sayılır. Bu takdirde Kongre'nin tatil sonunda çalışmaya başladığı ilk oturumda sürecin yeniden işlemesi gerekir. Kongre'nin başkanın bu

kanuna karşı olduğunu öğrenmesi nedeniyle geçen süre içinde tekrar ele alma ihtimali oldukça zayıftır. Aksi halde başkan bu kez Kongre'nin tekrar gündeme alıp kabul ettiği yasaya karşı açık veto yoluna gidebilir. Başkan, Birleşik Devletler ordusunun da Başkumandanı'dır. Büyük öneme sahip olan bu konumdaki yetkilerini başkanlar çoğu zaman aktif olarak kullanmaktadır. Bu konuda en önemli stratejik kararlar başkanın kendisi tarafından alınmaktadır. (Bal, 2000: 34). Silahlı Kuvvetlerdeki general ve amirallerin Başkumandanlığını bir sivilin yapması, Amerika'da askeri diktatörlüğe karşı en büyük teminattır (Özer, 1988: 23-24). Silahli kuvvetlerin idaresinin başına bir sivilin getirilmesi, ve başkanların bu yetkisini aktif bir şekilde kullanmasıyla Amerikan sisteminde askeri vesayetin rolünün düşük olduğu düşünülebilir.

Başkanın Kongre'nin yasama faaliyetleri ile ilgili bir diğer yetkisi, Kongre'ye her yıl mesaj yollamasıdır. Başkanın halka vaat ettiği programları gerçekleştirmek için kullandığı bu yetkiye göre, ülkenin gelişmesine yönelik yapılması gereken yasal düzenlemeleri, Kongre'ye mesaj olarak yollamaktadır. Ayrıca başkan bütçe konusunda girişim sahibidir. Federal bütçe, bütçe bürosunun yardımı ile başkan tarafından hazırlanır (Dereli, 2001: 44).

Özetlenecek olursa başkan Amerikan yönetim sisteminin ana öznesi ve başındaki kişidir. Başkan yürütme gücünü tamamen kendisinde toplamıştır. Başkan iç ve dış siyasette aktif rol alarak ülkeyi idare etmektedir. Orduya aktif olarak başkomutanlık yapmaktadır. Ayrıca ülke diplomasinin yönetici ve denetleyicisi konumundadır. Senatonun da onayını alarak en yüksek memurdan en alt rütbeli memura kadar atama ve azletme yetkisi vardır. Başkan yukarıda sayılan bütün yetkilerini aktif olarak kullandığı için parlamenter rejimdeki devlet başkanı gibi sembolik bir kurum değildir.

2.1.4.4 Başkan Yardımcısı

Başkan yardımcısı da başkan gibi iki dereceli yöntemle seçilir. Başkan için aranan koşullar yardımcısı için de geçerlidir. Başkan yardımcısı başkandan sonra gelen en üst düzey yetkili olup, Senato'nun da başkanıdır ve çeşitli icrai, siyasi ve törensel

görevler üstlenmiştir. Senato'nun başkanlığını düzenli olarak yapamayacağı düşüncesiyle uygulamada Senato kendisine ayrıca bir başkan seçmektedir. Başkanın ölümü, istifası veya başka bir nedenle görevden ayrılması durumunda başkan yardımcısı başkanlık makamına geçer. Başkan yardımcısının ölmesi, ya da ölen başkanın yerine başkan yardımcısının geçmesi durumunda, başkan Kongre'nin onayını almak suretiyle yeni bir başkan yardımcısı seçer (Tosun ve Tosun, 1999: 65). Başkan yardımcısı genelde seçimde başkana en çok yardım eden kişiler arasından seçilir. Bu kişinin seçiminde kuzey-güney, sağ-sol dengesine dikkat edilir. Böylece çeşitli faktörler arasında homojenlik sağlamaya ve daha fazla bir toplum kitlesine ulaşılmaya çalışılır. Bu uygulamalara daha fazla oy kaygısı sebep olmaktadır (Yanık, 1997: 50). Başkan yardımcısı'nın başkanın sürekli olarak yanında yer alması, idari işlerde başkanın en büyük yardımcısı olması ve başkanlık makamının boşalması durumunda başkanlık görevini ifa edecek olması başkan yardımcısının başkanla neredeyse özdeş bir konumda olduğu söylenebilir.

2.1.4.5 Bakanlar

Öncelikle belirtmesi gerekir ki başkanlık sistemindeki bakanlardan kasıt, parlamenter sistemdeki gibi bakanlar değildir. Aslında bunlara bakan demek de yanlıştır. Zira bunların statüleri bakandan çok sekretere benzemektedir, nitekim bunlara başkanın sekreterleri diyen de vardır. Amerikan siyasal sisteminde ne teorik olarak anayasada, ne de uygulamada İngiltere'deki gibi kabine yoktur. Bakan olabilmek için anayasal bir koşul yoktur. Amerikan siyasal sisteminde başlangıçta dışişleri, maliye, savaş ve adalet olmak üzere dört bakanlık mevcut iken, günümüzde bu sayı on dörde yükselmiştir (Gürbüz, 1987:93). Bakanlık kurumu bir tür danışma kurumu niteliğinde olup, bakanların oy hakkı bulunmamaktadır ve başkan dilediğinde bunları azledebilmektedir (Yanık, 1997:51).

Başkan tarafından atanan bakanların senato tarafından onaylanması gerekir Ancak uygulamada onay konusunda Senato başkana zorluk çıkarmamakta başkanın tayinlerini genellikle onaylamaktadır. Fakat bakanlar görevden alınırken Senato'nun kararı gerekmemektedir (Özer, 1998: 30). Senato'nun uygun görmediği takdirde,

başkan söz konusu bakan ya da bakanların yerine bir başkasını atar. Bakan olarak atanacak kişinin kamu görevlisi veya Kongre üyesi olmaması gerekir. Eğer bu tür görevleri varsa bakan olabilmek için bu görevlerinden istifa etmeleri gerekir. bakanlar Kongre'ye karşı sorumlu olmayıp, sadece kendilerini seçen başkana karşı sorumludurlar. Bakanların başkan ile ters düşmemeleri, fikir birliği içinde olmaları gerekir. Başkanla ihtilafa düşen bakanların normal olarak istifa etmesi gerekir. Aksi takdir de başkan tarafından azledilebilir. Bakanların çalışma yöntemi başkan tarafından belirlenir. Bazı başkanlar bakanlarla birlikte toplanırken bazı başkanlar her bir bakanla ayrı ayrı görüşebilmektedir. Bakanlıkların oynadığı rol ve ağırlık, başkanların kişilik ve çalışma yöntemlerine göre değişebilmektedir (Tosun ve Tosun, 1999: 66). Bakanların başkanlar için bir nevi danışman veya verilen görevi ifa eden büro görevlileri olduğu söylenebilir. Bakanların genel olarak başkanla ihtilafa düşmemeleri, bu durumda azledilebilme tehlikelerinin olması sistemin katılığına örnek olarak verilebilir.

2.1.5 Amerika Birleşik Devletleri'nde Yasama Organı

2.1.5.1 Kongre'nin Yapısı ve İşleyişi

Amerikan Anayasası bütün yasama yetkisini Kongre adlı oluşuma vermiştir. Amerikan Anayasası'nı yapanlara göre, Kongre Amerikan siyasal sisteminin birincil devlet organıdır (Tanıyıcı ve Akgün, 2008: 51). Kongre kendine özgü nitelikleri olan Temsilciler Meclisi ve Senato olmak üzere iki meclisli bir bütündür. Kongrede 435'i Temsilciler Meclisi, 100'ü Senato üyesi olmak üzere 535 üye bulunmaktadır (Tosun ve Tosun,2009: 67). Amerikan sistemindeki iki meclisli bu yapının oluşmasının başlıca iki nedeni olduğu varsayılabilir.

Birinci neden Amerikan topraklarının, sömürge döneminden beri bağlarını koparmadığı İngiltere'yi örnek alması, ikinci ve asıl neden ise ABD'nin federal yapısıdır (Dereli, 2001: 62). Dolayısıyla federal olmayan bir devlette iki meclisli bir yasama organı vazgeçilmez bir ön şart değildir (Şıvgın, 1997: 48). Amerika Birleşik

Devletleri'nin federal yapısı büyüklü küçüklü eyaletlerden oluşmaktadır. Anayasayı yapanlar nüfus bakımından eyaletler arasındaki temsil farkını ortadan kaldırmak için ikili bir meclis yapısını tercih etmişlerdir. Böylelikle nüfus esasına dayalı birinci meclis ile aralarından hiçbir fark gözetilmeden eşit temsil esasına dayanarak, bütün eyaletlerin eşit oy hakkına sahip oldukları bir ikinci meclis meydana getirmişlerdir (Hamilton, 1962. 44). İki meclisli sistem tarihsel ve coğrafi koşullar gözönüne alınarak oluşmuştur. Buradan hareketle iki meclisli yapının başkanlık sisteminin olmazsa olmazlarından olmadığı sonucu çıkarılabilir.

Senato ve Temsilciler Meclisi'nde uzmanlaşmış devamlı komisyonlar bulunmaktadır. Her iki mecliste toplam 36 devamlı komisyon vardır. Komisyonlarda her iki parti de temsil edilmektedir. Bu komiteler çok geniş yetkilere sahip olup gerektiğinde başkan hariç yürütme üyelerini komisyona çağırıp bilgi alabilirler. Böylece parlamento yürütmenin siyasi sorumluluğunu harekete geçirme yetkisi olmaksızın yürütme faaliyetini yakından takip edip denetleyebilmektedir (Yanık, 1997: 58). Kongre'nin daimi komisyonlarının her birine karşılık gelen bir bakanlık vardır (Tanıyıcı ve Akgün, 2008: 57). Yürütmenin ihtiyacı olan mali destek ve kanuni düzenlemeler parlamentonun yetkisinde olduğundan yürütme yetkililerinin verdiği bilgiler parlamento ile yürütme arasında bir uzlaşı, bir bağ oluşturmaktadır. Bu durum komisyonlar aracılığı ile parlamentoya, yürütmenin genel politikasını denetleme yolunu açtığı gibi, yürütme organının da komisyonlar aracılığıyla parlamentoya kanunla düzenlemesi gereken konularda etki yapabilmesini sağlamaktadır (Yanık, 1997: 57). Amerikan sisteminde parlamentonun yürütmenin faaliyetlerini denetlemek için yalnızca siyasi sorumluluğu harekete geçirip ona göre hareket etmemektedir. Komisyonlar aracılığıyla yürütmenin faaliyetleri takip edilerek artı bir denetim mekanizması oluşturulmuştur. Bu durumun yürütmenin faaliyetlerine süreklilik kazandırdığı ve zaman kaybını önlediği söylenebilir.

2.1.5.2 Kongre Üyelerinin Seçimi

Temsilciler Meclisi'nin seçimi nüfus sayısına göre yapılmaktadır. Her eyalete en az bir temsilcilik tanınarak, her üç yüz bin kişi için bir temsilci seçilmektedir

(Güngör, 2004: 87). Temsilciler Meclisi'ne seçilebilmek için 25 yaşını doldurmuş olmak, en az 7 yıldan beri ABD vatandaşı olmak ve aday olunan yerde ikamet etmek ve hizmeti sırasında resmi bir işte çalışmamaları gerekmektedir (Gürbüz, 1987: 23). Üyeler dar bölge esasına ve tek turlu çoğunluk sistemine göre iki yıl için genel oyla seçilirler. Seçimler iki yılda bir başkanlık seçimleri ile aynı yıla gelmektedir. Bu durumda ilk iki yıl için başkana yakın siyasi eğilimleri olan adaylar Temsilciler Meclisine girebilmekte iken, sonraki iki yılda halka Temsilciler Meclisi'ni yeni baştan seçme imkanı tanınmıştır. Bu durum bir nevi kontrol sistemi olarak değerlendirilmiştir (Tosun ve Tosun, 2009: 67).

Senato ise 100 üyeden oluşmaktadır. Her federe devlet büyüklüğü ne olursa olsun, Senatoda iki senatör bulundurur. Senato'nun en önemli niteliği birliğe bağlı federe devletleri ayrı ayrı temsil etmek suretiyle federal devletin en önemli kısmını oluşturmasıdır (Örgün, 1999: 84). Bu durum her federe devletin federasyon içinde eşit olduğunu ve herhangi bir nedenle diğer federe devletlerin başka bir federe devlet üzerinde hâkimiyet kuramayacağının anayasal garantisidir.

Senatör seçimleri için federe devletlerin hepsi ayrı birer seçim bölgesi sayılmaktadır. Senatörler altı yıl için seçilmektedir ve en çok oyu alan iki aday senatör olmaktadır (Vernon, 1961: 135). Bir kişinin senatör olabilmesi için otuz yaşını doldurmuş olması ve en az dokuz yıldan beri Amerikan vatandaşı olması gerekmektedir. Üyelerin 1/3'ü her iki yılda bir Temsilciler Meclisi'nin seçimleri yapıldığı sırada yenilenmektedir. Bu yöntem Senato'yu kurumsallaştırmakta ve böylelikle yasama organının devamlılığını korumaktadır. Senatörlerin görev süresi Temsilciler Meclisine kıyasla daha uzun olduğu için parti baskılarına karşı daha bağımsızdırlar (Bal, 2000: 44). Üyelerin seçimi her ne kadar parti ağırlıyla olsa dahi, üyeler yeri geldiğinde parti disiplininden uzaklaşarak kendi hür kararlarını verebilmelidir. Bu durum demokrasinin gereğidir. Nitekim Senato üyeliğinin uzun süreli olmasının bu durumu yaşanabilir kıldığı söylenebilir.

Kongre seçimleri başkanlık seçimlerinden ayrı yapıldığından dolayı üyeler yeniden seçilebilmek için başkanın desteğine ihtiyaç duymamaktadırlar. Bu nedenle

de bağımsız hareket edebilme imkânı bulmaktadır. Amerikan siyasi sisteminde parti disiplini zayıftır. Buna dayalı olarak üye seçimlerinde parti politikalarından çok, seçmen bölgenin ihtiyaçlarını gözetmektedir (Tanıyıcı ve Akgün, 2008: 56). Kongre üyelerinin yasama dokunulmazlıkları vardır. Bu durum anayasal olarak garanti altına alınmıştır. Buna göre Kongre üyeleri vatana ihanet, cinayet ve kamu düzenine karşı işlenen suçlar hariç olmak üzere tutuklanamazlar, meclisteki konuşmalarından dolayı sorguya çekilemezler (Yanık, 1997: 56). Kongre seçimlerinin başkanlık seçimlerinden ayrı yapılmasının milletvekillerinin siyasi gelecek kaygısı yaşamadan görevlerini ifa etmesinin önünü açtığı söylenebilir. Siyaseten gelecek kaygısı duymayan vekiller seçmenin düşüncesini meclise yansıtabilirler.

2.1.5.3 Kongre'nin Yetkileri

Kongre yasama yetkilerini bir bütün olarak elinde bulundurur. Yürütme lehine hiçbir yetki devrine izin verilmez (Dereli, 2001: 66). Kongre, bireylerin ve federe devletlerin anayasa ile tanınmış hak ve yetkilerine dokunmadan kanun yapma yetkisini, yine anayasal sınırlar içerisinde dilediğince kullanabilmektedir. Kongre'nin yasama yetkisi kişi hak ve hürriyetleri ile sınırlıdır. Bu hak ve hürriyetlerin Kongre'ye karşı savunucusu Yüksek Mahkemedir (Yanık, 1997: 60). Kongre'nin yasama ile ilgili yetkileri hem anayasada sayılan hem de ima edilen yetkilerden oluşmaktadır. Anayasanın Kongre'nin ülke siyaseti için gerekli ve uygun gördüğü yasaları yapabileceği hükmü, Amerikan Yüksek Mahkemesi tarafından Kongre'nin ima edilen yetkilerinin de olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Tanıyıcı ve Akgün, 2008: 52). Amerikan sisteminde yasamanın asilliği ilkesi ön planda tutularak Kongre harici başka bir erke yetki devri yapılmamıştır. Anayasanın başkana tanıdığı esnek çalışma alanını Kongre'ye de sunduğu söylenebilir.

Kongre'nin her iki meclisinin üyeleri de kanun teklifi verebilir. Bir üyenin bağlı olduğu meclise teklif sunmasıyla süreç başlar. Verilen teklif uzmanlaşmış komisyonlara gönderilir. Tartışmaya açılan kanunlar, yazıya dökülür ve sırasıyla iki meclisin de onayına sunulur. İki mecliste de kabul gören teklif imzalanmak ve yayınlanmak üzere başkana gönderilir. Diğer meclis taslağı değiştirerek onaylarsa,

teklif değişmiş haliyle ilk meclise gönderilir. Birinci meclis değişmiş haliyle teklifi kabul ederse yeniden imzalanmak ve yayınlanmak üzere teklif başkana gönderilir. Eğer birinci meclis değiştirilmiş teklifi kabul etmezse bu defa ikinci meclis ile aralarında ortak bir komisyon kurulur. Ortak komisyonda farklılıklar giderilerek ortak bir metin hazırlanarak başkana sunulur. Başkanın onaylaması halinde teklif yasalaşarak yürürlüğe girer (Parlak ve Caner, 2009: 75). Ancak başkanın veto yetkisi vardır. Başkan teklifi veto ederse, ret sebepleri ile beraber ilk görüşüldüğü meclise gönderilir. Taslağın tekrar yürürlüğe girebilmesi için her iki meclisin de 2/3 çoğunlukla kabul etmesi gerekir. ABD Anayasası böylece Kongre'nin yasama yetkisini istismar ederek aşırı güçlenme olasılığını başkanın veto yetkisi ile frenlemekte. Başkanın veto yetkisini ise aşırı istismar etmesini Kongre'ye bu vetoyu nitelikli bir çoğunlukla kırma olanağı vererek dengelemektedir (Şıvgın, 1997: 49). Görüldüğü gibi başkanın veto yetkisi kesin bir sonuç değildir. Başkan yasama olaylarına müdahale edemez. Yalnızca çıkmasını istemediği yasayı geciktirebilir. Nihai karar Kongre'nin hakkıdır.

Kongre'nin yasama dışında genel yetkileri de vardır. Kongre anayasa değişikliğini hazırlar. Bu değişiklikler her iki meclisin de 2/3'ü tarafından kabul edildikten sonra her federe devletin kendi yasama meclislerinde onaylanması gerekmektedir. Daha sonra bütün federe devletlerin 3/4 tarafından onaylanan değişiklik yürürlüğe girer. Ayrıca anayasa başkanın yargılanıp suçlu bulunması yetkisini Kongre'ye vermiştir. Temsilciler Meclisi'nin suçlandırması üzerine Senato tarafından yargılama yapılır ve 2/3 çoğunlukla karar verilir (Dereli, 2001: 68).

Kongre'nin bütüncül yetkilerinin yanı sıra her bir meclise de ayrı ayrı kendine özgü yetkiler verilmiştir. Temsilciler Meclisi mali konularda tam yetkili ve insiyatif sahibidir. Mali konuları içeren kanun tasarıları sadece Temsilciler Meclisi tarafından verilir. Bunun sebebi vergileri federe devletlerin değil, bireylerin ödemesidir. Senato'nun bu konuda önerme yetkisi yoksa da kendisine gelen tasarıyı kabul edip etmemekte serbesttir (Kuzu. 2011: 35). Temsilciler Meclisi'nin kendine has bir başka yetkisi de başkanlık seçiminde hiçbir aday ikinci seçmenlerin oylarının mutlak çoğunluğunu sağlayamazsa en çok oy alan üç aday arasından başkanı seçmektir (Bal,

2000: 43). Temsilciler Meclisi yürütmenin gerek duyduğu ödenekleri çıkarmayarak, yürütme faaliyetlerini yavaşlatabilir hatta durdurabilir ki bu durum günümüzde de yaşanmıştır.

Senato ise başkanın atamış olduğu bakanları, üst düzey kamu görevlilerini ve elçileri onaylama yetkisine sahip olup bu yetkiyi basit çoğunluk oylamasıyla kullanır. Senato genel olarak bu yetkisini başkanın tercihinden yana kullanmaktadır. Senatonun bir diğer yetkisi de, başkanın yaptığı anlaşmaları üçte iki çoğunlukla onaylamasıdır (Aydınyurt, 2006: 19).

Özetlenecek olursa Kongre birbirine denk iki kanattan oluşmaktadır. Her ne kadar güçleri eşit olarak dağılmış olsa da prestij bakımından Senato'nun bir adım önde olduğu söylenebilir. Başkanlık sistemi'nde Kongre'ye bütçeyi onaylama, başkana ödenek verilmesine karar verme, atamaları onaylama, yönetimi denetleme, anayasayı değiştirme ve savaş ilanında son kararı vermek gibi başkanı frenleyecek ve dengeleyecek yetkiler sunulmuştur. Bu bakımdan Kongre'nin yürütmenin güçlü kılındığı bu sistemde en büyük denge mekanizması olduğu söylenebilir.

2.1.6 Amerika Birleşik Devletleri'nde Yargı Sistemi

Amerikan yargı sisteminin temelini Yüksek Mahkeme oluşturmaktadır. Yüksek Mahkeme ABD'deki en yüksek yargı organıdır (Akçalı, 2007: 76). Yüksek Mahkeme ömür boyu görev yapan bir Baş hâkim ve sekiz üyeden oluşmaktadır. Yüksek Mahkeme'nin üyeleri başkan tarafından atanıp, Senato'nun onayından geçmektedirler (Oruçlu, 2008: 25). Amerikan yargı örgütü federal mahkemeler ve federe mahkemeler olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Amerikan yargı sisteminde temelde Yüksek Mahkeme, İstinaf Mahkemesi, Seyyar Mahkemeler ve Bölge Mahkemeleri olmak üzere dört Federal Mahkeme bulunmaktadır. Yüksek Mahkeme üyeleri gibi Bölge Mahkemeleri ve İstinaf Mahkemeleri üyelerini de Senato onayıyla başkan atamaktadır (Yanık, 1997: 67).

Yüksek Mahkeme, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay ve Yüksek Seçim Kurulu olarak çalışmaktadır. Tüm yargı unsurlarının hiyerarşik üstüdür (Kuzu, 2011: 35). Amerikan yargı sisteminde Yüksek Mahkeme'nin sadece yargı yetkisi bulunmaktadır. İlk ve Son derece mahkemesi olarak görev yapar. Anayasa, federal kanunlar ve bunların yetkisi altında imzalanan antlaşmalardan doğan tüm hukuk davaları, büyükelçi, elçi, dış temsilcilikler ve konsoloslarla ilgili tüm davalar, deniz hukuku alanındaki tüm davalar, Amerika'nın taraf olduğu tüm anlaşmazlıklar sonucu oluşan tüm davalar, federe devletler arasındaki veya herhangi iki federe devlet veya vatandaşları arasındaki, ya da bir federe devlet ile yabancı bir devlet ve vatandaşları arasındaki bütün davalara Yüksek Mahkeme bakmaktadır. Bütün bu davalar dışındaki tüm davalar federe devletlerin mahkemelerinin yetki alanına girmektedir (Tosun ve Tosun, 1999: 71).

Yüksek Mahkeme'nin yasaları denetleme yetkisi, aldığı kararlarla kendisine Anayasa'nın uygulayıcısı ve yorumlayıcısı görüntüsünü vermektedir. Bu sayede anayasa günün ihtiyaçlarına uygun biçimde yorumlanmakta ve esneklik sağlanmaktadır (Kuzu, 2011: 35). Yüksek Mahkeme icrai kararlar alamaz. Zira Yüksek Mahkeme bir kanunu iptal edebilir, ama kanun koyucunun yerine geçip yeni bir kanun inşa edemez. Ayrıca kararını verdikten sonra kararın uygulanması için zorlayıcı tedbirler de uygulayamaz (Yanık, 1997: 70). Hâkimler Amerika'da nitelikli bir siyasi gücün sahibidirler. Bu siyasi güç partili olmaktan veya siyasi bir tavır almaktan değil, hâkimlerin kararlarını kanunlara değil de anayasaya dayandırdıklarından gelmektedir (Tocqueville, 1994: 3). ABD'de yargı organı sistemin hem frenleyici ve dengeleyici mekanizmalarından biri hem de yürütme ve yasama organı arasında tarafsız bir denetleyicidir denilebilir. Kanunların Anayasa'ya uygunluğunu denetleme yetkisiyle sistemde güçlü bir konuma ulaşmıştır.

2.1.7 Siyasi Partiler

Amerika'da seçimlerde uygulanan tek turlu çoğunluk sistemi nedeniyle iki parti sistemi oluşmuştur. Bu iki partili sistem toplumun karakterine de uygundur. Çok partili sistemlerde oluşması muhtemel koalisyon hükümetlerindeki partiler

başarısızlıklarını diğer partinin üzerine atarak, bir belirsizlik oluşturabilmektedir. Halbuki iki partili sistem buna müsaade etmemektedir. Bu nedenle ABD'de diktatörlerin çıkmamasında iki partili yapının çok önemli bir rolü bulunmaktadır (Yanık, 1997: 71). Amerikan siyasal sisteminde Cumhuriyetçi Parti ve Demokrat Parti sistemin hakim unsurları olup, siyasi iktidar bu iki parti arasında el değiştirmektedir. Her ne kadar federe devletlerde bu iki parti dışında küçük partiler mevcut olsa da sistemde bunların etkinliğinden söz edilemez (Tosun ve Tosun, 1999: 74). Hem seçim sisteminin hem de siyasi kültürün ABD'deki parti yapılanmasına etkisinin olduğu söylenebilir. İki partili sistemin sorumluyu belirleyebildiği gibi partiler arası oy geçişgenliğinin olmasıyla gücün devamlı tek elde toplanmasının önüne geçtiği de belirtilebilir.

Amerikan siyasal partileri arasında ideolojik yönelimleri açısından köklü farklılıklar yoktur. Her iki parti de aynı değerler sistemine sahip, liberal ideolojiyi benimsemiş pragmatik oluşumlardır (Akçalı, 2007: 80). Sadece Cumhuriyetçiler biraz daha çok sağda, Demokratların ise biraz daha az sağda oldukları söylenebilir (Dereli, 2001: 89). Amerikan siyasal partileri disiplinsiz partiler sayılırlar. Ancak bu parti disiplinin zayıflığı Kongre ile başkan arasındaki ilişkilerde aksama, çıkmaza girme gibi neticeler doğurmamakta aksine uzlaşma imkânını kolaylaştırmaktadır. İki partili sistemde siyasi istikrar kolayca sağlanabilmekte ve partiler seçmen karşısında siyasi sorumluluktan kaçamamaktadırlar. Amerika'daki iki partili sistem partiler daha gerçekçi ve somut olmaya iter. Başkanlık rejiminin Amerikan partilerinin disiplinsizliğinde önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Ayrıca Amerika'da seçmenler partiye değil genel olarak adaya oy vermektedir ve bu da Amerikan sisteminde partilerin önemini azaltmaktadır (Yanık, 1997: 76).

2.1.8 Baskı ve Çıkar Grupları

Baskı ve çıkar gruplarının çoğulcu demokrasilerin vazgeçilmez unsurlarındandır. Baskı grupların amacı siyasal iktidarı etkileyerek menfaat elde etmektir (Yanık, 1997: 76). Bütün ülkelerde yönetimi etkilemek isteyen bazı çıkar grupları bulunabilir. Çoğu ülkede bu gruplar örgütlü bir küme haline gelmiştir.

Kişilerin ve kurumların kendi çıkarı için çalışmasının meşru sayıldığı ABD'de yönetimi etkileme çalışmaları çok önceden beri süregelmiştir. Amerika'daki baskı gruplarını çeşitli ölçütlere göre sınıflandırmak olanaklıdır. Bunların önemli bir kısmı ekonomik amaçlıdır. Bunlar, şirketler, sendikalar, meslek grupları, sivil toplum kuruluşları, medya kuruluşları ve dernekler şeklinde sınıflandırmaya tabi tutulabilir (Eroğul, 2010: 146). Baskı grupları, amaçlarına kamuoyunu nezdinde propaganda yaparak veya doğrudan doğruya yasama organı üyeleriyle ilişkiye girerek ulaşmaya çalışırlar. Bu ikinci yönteme kulisçilik (Lobbying) denir (Kapani, 1999: 147)

Aslında baskı grupları kendi çıkarları doğrultusunda toplumsal çıkarları ifade etmektedir. Bunu yaparken de salt iktidara yönelik değil kamuoyunu da aynı yönde etkileyecek bir ortam hazırlamaya çalıştıkları söylenebilir. Ayrıca baskı grupları temsili demokrasi ve kamuoyu yapıcısı ve açıklayıcısı olarak da vazgeçilmez unsurlardır denilebilir. Birçok Amerikalı baskı gruplarının aydınlatıcı ve frenleyici bir rolünün olduğunu kabul etmektedir. Önemli konularda Kongre ve başkan kamuoyunca ve baskı gruplarınca benimsenen fikirlerin aksine hareket edemezler (Yanık, 1997: 77). Amerikan demokrasi kültüründe kamuoyuna ve bütün bir isimle sivil toplum kuruluşlarına büyük bir önem verildiği söylenebilir. Demokratik anlayışta toplumun siyasal sürece seçimler dışında da katılım yapmasının olağan ve gerekli bir durum olduğu ABD'de baskı gruplarının siyaset ve toplum nezdinde edindiği yere bakılarak anlaşılabilir.

2.1.9 Başkanlık Sistemi'nin Avantajları

Başkanlık sisteminin en bariz özelliği; güçler ayrılığı ilkesini tam olarak gerçekleştirmiş olmasıdır. Bu modelde yasama, yürütme ve yargı çok yetkilidir ancak bu kurumlar vazife ve organik bakımdan katı sınırlar ve sert hatlar ile birbirinden ayrılmıştır (Turgut, 1997: 21). Güçler ayrılığı ilkesi demokrasinin teminatı sayılabilir ve bu ilkenin başkanlık sisteminde daha iyi uygulanabileceğinden bahsedilebilir (Fendoğlu, 2013: 581). Güçler ayrılığı ve sınırlı iktidar bireysel özgürlüklerin garantisidir (Kutlu, 2011: 37). Başkanlık sistemi'nin en ayırıcı özelliğinin her bir kuvvetin yetkisinin anayasa tarafından kesin bir biçimde çizilmiş olduğu söylenebilir.

Bu sistemde parlamentarizmdeki gibi başbakanın hem yürütmeye hem de yasamaya hâkim konuma gelemediği görülebilir.

Bu modelde denetim erklerin yetkileri kullanımında karşılıklı muhtaç kılma üzerine kurulmuştur. Güçlü bir yürütmenin olduğu gerçektir. Ancak yürütme yasamanın kendisine sunduğu kanunları uygulamada ve oluşturduğu bütçeyi harcamada güçlü bir yetkiye sahiptir. Karşılıklı muhtaç kılma mekanizması ile sistemdeki taşkınlıklar önlenmektedir. Parlamenter rejimde sadece kâğıt üzerinde kalmış denetim mekanizmaları yani siyasi sorumluluk bu sistemde bulunmamaktadır. Bu ilk başta bir risk faktörü gibi görülebilir, ancak parlamenter rejimde işlemeyen ve işlemesi de mümkün görünmeyen bir kontrol mekanizması başkanlık sistemi için bir dezavantaj değildir. Aksine seçmenin işlemeyen bir güvence ile aldatılmasının önüne geçilmektedir (Kuzu, 2013: 34). Bu modelde siyasi sorumluluğun işletilmesinin sürekli hale gelmesiyle yürütme faaliyetlerinde yaşanabilecek tıkanıklığın önüne geçildiği gibi, tek bir partinin hem yasama hem de yürütmeye hakim olması durumunda işlevsiz hale gelecek siyasi sorumluluk mekanizmasının seçmene karşı yanıltıcı bir araç haline getirilmesinin önüne geçildiği söylenebilir

Kuvvetler ayrılığı ilkesinin bu denli sert uygulanmasının erkler arasında bir bölünme meydana getirdiği doğrudur. Ancak bu bölünme uzmanlaşmayı kolaylaştırarak yönetimi etkinleştirmektedir. Bu sayede sadece yasama görevine odaklanan milletvekilleri, yürütmenin telkinleriyle yasa çıkarmak yerine geleceği planlayarak, yasaları öngörüyle yapabilirler. Aynı zamanda sadece yürütmeye kanalize olmuş bakanlar da seçmen ve seçim bölgesi gibi baskılardan kurtularak yürütmenin etkinleşmesini sağlayabilirler (Bal, 2013: 133). Parti içi demokrasinin gelişmesi sayesinde başkan parti üyelerinden istediği desteği her zaman bulamayabilir. Bu durum da başkanının dikkatli olmasını sağlar ve yönetimde keyfiyete kaçmasının önüne geçer (Duverger, 1995: 80). Meclis üyelerinin siyasi baskı altında olmamasıyla, başkanın ihtiyaç duyduğu yasaları Kongre'den çıkarabilmesi için Kongre ile iyi geçinmek zorunda olduğu söylenebilir.

Başkanlık sisteminin önemli avantajlarından biri de, yürütme yetkisinin belirli bir süre dâhilinde halk tarafından seçilen birine verilerek güçlü bir yürütme erki oluşturması ve hükümet istikrarsızlıklarına köklü bir çözüm bulmasıdır. Ayrıca önemli bir husus da bu sistemde yetkili ve sorumlunun net bir şekilde ortada olmasıdır. Bu rejimde çift başlılık sorunu olmadığı gibi istikrarsızlık sorunu da oldukça düşüktür. Salt çoğunluk nedeniyle oyların çoğunu alan aday artık bir dönem boyunca ülkeyi yönetecek ve böylece ne hükümet krizleri doğacak ne de seçim kaygısıyla günlük politikalar izlenecektir (Yanık, 1997: 129). Başkanlık sistemi yürütmeyi kesin olarak bir kişiye bırakmıştır. Bu durumun asli avantajının sistemde istikrarsızlığa yer bırakmaması olduğu gibi, siyaseten suçlanabilecek kişinin de belirlendiği görülebilir.

Türk siyasi tarihinin tek sorununu sadece koalisyonlar olarak görmek kolaycılık olabilir. Ancak başkanlık sistemi'nin Türk siyasi rejimine en büyük faydasının da yürütmenin devamlılığı ve sorumlunun belirli olması yapısı ile sunacağını söylenebilir. Yukarıda da bahsedildiği üzere parlamenter sistemin, toplum tarafından beğenilmeyen bir durum ortaya çıktığında, siyasi sorumlunun başkası olarak gösterildiği bir ortam yarattığı görülebilir.

Yürütme erkinin görev süresinin belirli olduğu, siyasi sorumluluk gözetilerek düşme riskinin bulunmadığı sistemlerde, yürütmenin acil durum hallerinde, tarafsız, sınıflar üstü, tavizsiz bir politika izlemesinin daha kolay olacağı düşünebilir. Ayrıca yürütmenin net bir elde olmasının kriz dönemlerinde süratli ve etkin müdahale imkânı sağlayacağı, ayrıca bu istikrarlı yapının ekonomik kalkınmaya da pozitif yansımalar yapacağı söylenebilir.

Toplumsal bir ayrışmaya gitmek yerine, halkın tümünün temsilcisi olacak olan başkanın kişiliğinin ön plana çıkması, özellikle bölünmüş toplumlarda birleştirici bir sembol haline gelerek avantaja dönüşebilir (Tosun ve Tosun, 1999: 83). Başkanlık sistemi toplumda zayıf olan uzlaşma kültürüne katkıda bulunabilir (Keser, 2013: 433).

Öte yandan başkanlık modelinde uygulanacak olan "dar bölge seçim sistemi" mecliste kaliteyi artıracaktır. Zira bu sistemde seçmen partiden çok adayın kalitesine

bakacaktır. Bu nedenle milletvekili seçilen kişi bir sonraki seçimde aday olmak için partinin her icraatını onaylamayacaktır (Kuzu, 2013: 36). Burada dikkat çekilmek istenen asıl husus parti içi demokrasi olgusudur. Nispi temsil seçim sisteminin uygulandığı ve adayların blok liste usulü belirlendiği sistemlerde milletvekilleri parti genel merkezlerinin kararları dışına çıkamamaktadırlar başkanlık sisteminin getireceği farklı seçim yöntemiyle bu durum aşılabilir.

2.1.10 Başkanlık Sisteminin Dezavantajları

Her sistem gibi başkanlık sisteminin de avantajlarının yanında dezavantajları da bulunmaktadır. Bu dezavantajların en önemlilerinin katılık, çift meşruiyet ve kazananın her şeyi aldığı bir düzen olduğu söylenebilir

Başkanlık sisteminin özelliklerini anlatırken de değinildiği gibi başkan belirli bir süre için seçilmektedir. Belirli süreli bu seçim yürütme erkinde istikrar kazandırdığı gibi katılığa da yol açabilir. Yürütmenin belirli bir süre görevde kalmasının meydana getirdiği katılıkta iki boyut bulunmaktadır. Birincisi popülaritesini ve siyasi meşruiyetini kaybeden bir başkanın değiştirilememesi, ikincisi ise onun yerine popülaritesi ve meşruiyeti artmış yeni bir başkan adayının getirilememesidir (Yazıcı, 2011: 43). Öncelikle başkanlık sisteminin iki seçim arasında kesintisiz bir hükümet etme görevi yetkisi verdiği ve bu yetkinin de geri alınamamasının bir katılık yaratacağı söylenebilir. Ancak burada teori devreye girmektedir. Halkın gözünde meşruiyetini yitirmiş bir başkan istifa etmek yolunu seçebilir. Aynı duruma parlamenter sistemde de rastlanılabilir. Mecliste çoğunluğu sağlamış ve tek başına iktidar olmuş bir hükümeti erken seçime zorlamak da şüphesiz güçtür. Bu durumda başarısız başbakan yine iktidarda kalacaktır.

Başkanlık sisteminin karşılaştıkları önemli güçlüklerden biri de, bu sistemde yasama ve yürütme organlarının birbiriyle çifte meşruiyet iddiasında bulunabilmelidir. Buna göre halk tarafında iki ayrı seçimle işe başına getirilmiş iki meşru kuvvet bulunmaktadır. Her iki kuvvet de halkın esas temsilcisini kendisi gibi görerek hareket edebilir ve bu durumda sistemi kilitleyebilir (Güngör, 2004: 80). Bu durum yine sadece

başkanlık sistemine özgü bir sorun değildir. Nitekim aynı çift meşruiyete parlamenter sistemde de rastlanılabilir. Bu yaklaşıma günümüz Türkiye'sinden bakılacak olursa 10 Ağustos 2014'te gerçekleştirilmiş olan Cumhurbaşkanlığı seçimi Türk siyasi hayatı için bir ilktir. Devlet başkanını ilk defa halk seçmiş ve Türkiye'de bir cumhurbaşkanı meşruiyetini ilk defa halktan doğrudan almıştır. Bu durumunda parlamenter bir sistemde çifte meşruiyet iddiası doğuracağı söylenebilir. Türk siyasi hayatının geçmiş tecrübeleri parlamento tarafından seçilen cumhurbaşkanlarıyla hükümetin ters düştüğü konular olduğunu da göstermektedir. Bu durumun halk tarafından seçilmiş bir cumhurbaşkanı ile yaşanılacağı düşünülürse her iki yürütme kolu da asıl meşruiyetin kendilerinde olduğunu iddia ederek sorun çıkarabilir.

Başkanlık sisteminin yarattığı bir diğer önemli sorunda bu sistemin demokratik siyaseti, kazananın her şeyi kazandığı, kaybedenin her şeyi kaybettiği bir toplam-sıfır oyununa indirgemesidir. Gerçekten başkanlık yarışı kazanan adaya yürütmenin tüm gücünü sunduğu gibi kaybeden adayı ise yönetim süreci dışına itmektedir (Tosun ve Tosun, 1999: 79). Şüphesiz bu sorun da başkanlık sistemine özgü bir problem değildir. Yine aynı durum parlamenter sistemde de yaşanabilir. Bu durum hem tek başına iktidarlarda hem de koalisyon ile oluşmuş hükümetlerde görülebilir. Nitekim tek başına iktidar olmuş bir hükümet muhalefeti tamamıyla yönetim dışı bırakabilir. Ayrıca koalisyon hükümetini oluşturan partiler de küçük partileri yönetim sürecinin dışına itebilme gücüne sahiptirler.

2.2 Fransız Yarı Başkanlık Sistemi

Yarı başkanlık sisteminin işleyişine örnek olarak en yatkın uygulamanın Fransız yarı başkanlık sistemi olduğu söylenebilir.

2.2.1 Yarı Başkanlık Sistemi

Yarı başkanlık sistemi Batı Avrupa'da doğmuştur. Sistemin işleyişine örnek gösterilebilecek en ciddi uygulama Fransa'dadır. Ancak özelikle Birinci Dünya

Savaşından sona, çok sayıda Avrupa ülkesinin sistemi kabul ettiği görülmektedir. (Finlandiya, Almanya, İrlanda, İzlanda, Portekiz). Adından da anlaşılacağı üzere yarı başkanlık sistemi, hem başkanlık sistemi, hem de parlamenter sistemin özelliklerini göstermektedir. (Oruçlu, 2008: 88)

Yarı başkanlık sisteminin tarihsel geçmişine bakıldığında Fransa'da 4.Cumhuriyet döneminde yaşanan toplumsal çatışmaların bir siyasi istikrarsızlığa yol açtığı görülebilir. 1958 yılına kadar geçen 12 yıl içerisinde ülkede 20 hükümet kurulmuştur. Bu istikrarsız düzenin sonucu olarak rejim 1958 yılında askeri darbeyle yıkılmıştır. Bunun üzerine Charles de Gaulle sistemi tamamen değiştirerek yeni bir anayasayı Fransa halkının çoğunluğuna kabul ettirmiş bu döneme de V.Cumhuriyet dönemi denilmiştir (Aydınyurt, 2006: 21). Yarı başkanlık sistemi yeni bir siyasal sistem olarak siyaset bilimi literatürüne 1958'deki V.Fransız Cumhuriyeti Anayasasından sonra girmiştir (Tosun ve Tosun 1999: 97). Fransız Yarı Başkanlık Sistemi, başkanlık sistemi ile parlamenter sistemin bazı unsurlarını birleştiren bir ara sistemdir denilebilir

Gerçekten, yarı başkanlık sistemleri, devlet başkanının doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi ve oldukça geniş anayasal yetkilere sahip olması yönünden başkanlık sistemine, parlamentonun güvenine tabi bir başbakanın ve bakanlar kurulunun varlığı açısından da parlamenter sisteme benzemiştir (Yazıcı, 2011: 92). Duverger'e göre bir siyasal sistemde cumhurbaşkanı genel oyla seçilir, oldukça geniş yetkilere sahip olur ve bunun yanında da karşısında parlamentonun kendilerine muhalefet etmediği sürece işbaşında kalabilen yürütme ve hükümet etme iktidarına sahip başbakan ve bakanlar bulunabilirse yarı başkanlık sisteminden söz edilebilir (Duverger, 1996: 69). Sartori'ye göre ise, devlet başkanının doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak belirli bir süre için halk tarafından seçilmesi ve devlet başkanının yürütme yetkisini bir başbakanla paylaşıp ikili otorite yapısının ortaya çıkması halinde bir sistemin yarı başkanlık olarak ifade edilebileceği belirtilebilir (Tosun ve Tosun, 1999: 98).

Özetle yürütme hem parlamentonun oluşturduğu ve ona karşı sorumlu bulunan bakanlar kurulu ile hem de halk tarafından seçilen cumhurbaşkanı tarafından idare edilmektedir. Cumhurbaşkanına parlamentoya karşı sorumlu olmamasına rağmen parlamentoyu feshetme yetkisi verilmiştir. Ayrıca Fransa Anayasası cumhurbaşkanına belirli konularda doğrudan doğruya referanduma başvurarak yasamanın yerini almak ve ciddi yakın tehlike halinde yürütmenin yasamanın ve kamu yönetiminin bütün yetkilerini toplamak gibi iki ciddi yetki vermiştir (Aydınyurt, 2006: 22). Görüldüğü gibi yarı başkanlık sisteminde başkanlık sisteminin ana öznesi olan devlet başkanın halk tarafından seçilmesi ve bunun yanında parlamenter sistemdeki başbakan ve bakanlar kurulunun bir kopyası bulunmaktadır. Sistemi yarı başkanlık yapan nokta ise devlet başkanın parlamentoya karşı sorumsuz olması bunun yanında da parlamenter sistemdeki devlet başkanından daha güçlü yetkilere sahip olmasıdır.

2.2.2 Yasama Organı

2.2.2.1 Parlamento

Fransız hükümet sisteminde yasama gücü parlamentoya ait olup parlamento Ulusal Meclis ve Senato olmak üzere ikili bir yapı üzerine kurulmuştur. Bu iki meclisten geniş yetkili olan Ulusal Meclistir. 1958 Anayasası parlamentonun yetkilerinde 3.ve 4. Cumhuriyet dönemlerine göre büyük kısıtlamalar yapmıştır. Böylece yürütme organının gücü arttırılırken yasama organının gücü azaltılmıştır (Dereli, 2001: 69).

Ulusal Meclis'te halkın, senatoda ise yerel yönetimlerin temsili öngörülmektedir. Millet Meclisinin üye sayısı 577, millet meclisine seçilen vekillerin görev süresi beş yıldır. Meclisin tamamının yenilendiği genel seçimlerde aday olup seçilebilme yaşı 23 olarak belirlenmiştir. Parlamento'nun diğer kanadı olan senatonun üye sayısı ise 320'dir. Senato üyeleri dokuz yıl için seçilirler ve senato her üç yılda bir 1/3 oranında yenilenir. Senatoda görev yapacak senatörler için belirlenmiş olan seçilme yaşı 30'dur. Ayrıca hem milletvekilleri hem de senatörler için mutlaka bir de

yedek üye seçilmekte ve böylece beklenmeyen eksilmeler yedek üyelerle doldurulabilmektedir (Alaca, 2012: 63).

Fransa'da parlamento üyeliğinin, parlamenter sistemin genel kurallarına aykırı bir özelliği vardır. Bakan olarak atanan bir vekilin vekilliği düşmekte ve yerine yedek üye geçmektedir. Ayrıca bakan olan kişi yeniden parlamentoya dönebilmek için tekrar seçilmek zorundadır. Bununla birlikte parlamento üyeleri meclis çalışmalarında kullandıkları oylardan ve sözlerden sorumlu tutulmamaktadırlar. Ancak dokunulmazlık durumu ise Türkiye'deki sistemden daha dar kapsamlıdır (Örgün, 1999: 98).

Fransız parlamentosunun üç temel yetkisi vardır. Bunlar; yasa çıkarma, bütçe yapma ve anayasada değişiklik yapmak yetkisidir. Bir tasarının yasalaşabilmesi parlamentonun olumlu oylaması ile mümkündür. Anayasa bu konuda iki meclisi eşit yetki ile donatmıştır (Tosun ve Tosun, 1999: 108).

Yasama yetkisi anayasa tarafından sınırlandırılmıştır. Tasarı veya teklifler her meclisteki komisyonlara gönderildikten sonra genel kurula gelen metin ilk önce genel olarak görüşülmektedir. Daha sonrada maddeler ve değişiklik önergesi ayrı ayrı oya sunulmaktadır. Sonunda metnin tümü son biçimiyle onaylanmaktadır. Bir metnin yasalaşabilmesi için her iki mecliste de kabul edilmelidir (Aydınyurt, 2006: 22).

Parlamentonun sadece belirli konularda yasa çıkarabileceği kabul edilirken, cumhurbaşkanına referandum mekanizması ile parlamentoyu aşma yetkisi tanınmıştır. Ayrıca yasaların anayasaya uygunluğunun denetimi güçlendirilmiş ve hükümetin güvenoyu istemesi halinde yasaların oylanmadan kabulü olanağı sağlanmıştır. Parlamentonun bir diğer yetkisi ise hükümeti kontrol etme ve denetlemedir. Hükümete güvenoyu verme veya düşürme yetkisi Ulusal Meclise aittir. Ayrıca Ulusal Meclis olağanüstü hal ve savaş ilanına karar vermeye de yetkilidir (Tosun ve Tosun, 1999: 109).

Özetlenecek olursa Fransız sistemindeki parlamento parlamenter rejimdeki meclise oldukça yakındır. Yasa yapma, bütçe oluşturma ve anayasayı değiştirmek gibi kilit görevler bu sistemde de parlamentoya verilmiştir. Aradaki en büyük fark parlamentoya verilen yasa yapma yetkisinin belirli bir çerçeveye sokulmuş olmasıdır. Parlamenter sistemde ise meclisler yasa yapma konusunda özgürdür ve istediği her konuda yasa yapabilmektedir. Parlamento çalışmaları komisyonları aracılığıyla yürütür bu durumda parlamento içinde uzmanlaşmanın olduğunu gösterir.

2.2.3 Yürütme Organı

1958 Fransız Anayasası'na göre, yürütme devlet başkanı olan cumhurbaşkanı ile başbakan ve bakanlardan oluşan hükümetten meydana gelmektedir.

2.2.3.1 Cumhurbaşkanı

Fransız Yarı Başkanlık Sisteminde bir kişinin cumhurbaşkanlığına aday olabilmesi için, adaylığı en az yüz kişi tarafından istenmelidir. Bu kişiler, parlamento üyeleri, Ekonomik ve Sosyal Konsey üyeleri, belediye meclis üyeleri ya da en az 10 ili temsil eden seçilmiş belediye başkanları olabilir (Dereli, 2001: 51). Devlet başkanı, iki türlü çoğunluk usulü ile seçilir. Seçimde tüm ülke bir seçim bölgesi olarak kabul edilmekte ve seçim gizli oyla yapılmaktadır. Adaylardan biri ilk turda geçerli oyların mutlak çoğunluğunu almak zorundadır. Bu olmadığı takdirde en fazla oyu alan iki adaydan birinin 15 gün sonra yapılan ikinci turda en fazla oyu almasıyla seçim gerçekleşmiş olur (Aydınyurt: 2006: 23)

Cumhurbaşkanının görev süresi yedi yıldır. Bir başkan ikinci defa seçilebilir. Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde ise Senato başkanı indirgenmiş yetkilerle kendisine vekalet eder. Fakat meclisi feshedemeyeceği gibi referanduma da başvuramaz. Bu durumda en az 20 en çok 40 gün içinde yeni başkanlık seçimine gidilir (Dereli, 2001: 52).

Cumhurbaşkanının yetkilerine de değinilecek olursa bu yetkileri kendine özgü normal yetkileri ve olağanüstü yetkiler olmak üzere iki grupta toplanabilir.

Kendine özgü yetkilere bakılacak olursa bunların başında, başbakanı ve başbakanın önerisiyle kabineyi atama yetkisi gelmektedir. Ancak devlet başkanı başbakanı görevden alamamaktadır. Öte yandan cumhurbaşkanının başbakanı ataması konusunda da parlamento çoğunluğunun desteğini alamayan bir adayın başbakan olarak atanması imkansız kılınmıştır (Alaca, 2012: 39). İkinci olarak cumhurbaşkanının parlamentoya karşı yetkileri içinde çok önemli olan meclisi dağıtma yetkisi gelmektedir. Cumhurbaşkanı genellikle, hükümetin meclis çoğunluğuyla anlaşmazlığından dolayı güvensizlik nedeni ile düşürülmesi veya halkı bölen bir durum görmesi durumunda tek başına ve takdirine dayalı olarak Ulusal Meclisi feshedebilir. Üçüncü olarak meclise mesaj yollama hakkı gelmektedir. Bu hak devlet başkanına hükümetin sözcüsü gibi görünmeksizin parlamento ile diyalog kurma olanağı vermektedir. Ancak mesajların etkisi oldukça sınırlıdır ve parlamento üyeleri nadir olarak mesajların etkisi altında kalır (Tosun ve Tosun, 1999: 103).

Dördüncü olarak cumhurbaşkanının parlamento tarafından kendisine gönderilen yasaları onaylayıp yayınlaması için 15 günlük bir süresi vardır. Bu süre içinde kanunu ikinci defa görüşülmek üzere parlamentoya gönderebilir. Kanun ikinci kez görüşüldüğü takdirde önüne gelen kanunu aynı şekilde yayınlamak zorundadır (Çam, 1982: 175).

Bunlara ek olarak cumhurbaşkanının yetkileri arasında üst düzey sivil kamu görevlilerini atamak da yer almaktadır. Cumhurbaşkanı anayasa konseyi üyelerinin bir kısmını, başkanını, elçileri ve temsilcileri atayabilir. Cumhurbaşkanı ayrıca devletin başı sıfatıyla bakanlar konseyine başkanlık yaptığı gibi, yabancı misyon ve temsilcileri kabul etmek, askeri güçlerin komutanlığını yapmak gibi görevlere de sahiptir (Alaca, 2012: 40).

Cumhurbaşkanının çok önemli bir ayrıcalığı da referanduma başvurma yetkisidir. Fakat bu ayrıcalığı başkana özgü bir yetki olarak kabul etmek mümkün

değildir. Anayasanın 11.maddesine göre, cumhurbaşkanı ancak hükümetin teklifi ile bir kanun tasarısını referanduma götürebilir (Tosun ve Tosun, 1999: 103).

Cumhurbaşkanına tanınan olağanüstü yetkilere bakıldığında ise; bu yetkilerin kullanılabilmesi için cumhuriyetin, ülke bütünlüğünün tehlikeye girmesi ve kamu görevlerinin kesintiye uğraması gerektiği görülmektedir. Bu koşulların varlığı halinde başbakanın, meclis başkanlarının, anayasa konseyi başkanının görüşlerini almak kaydıyla kendi iradesi dâhilinde anayasanın ön gördüğü alanlara müdahale edebilir, vatandaş hak ve güvencelerini ortadan kaldırabilir. Fakat bu maddeye göre alınacak önlemlerin amacı en kısa sürede anayasal kurumlara görevini yapma olanağı sağlamasıdır (Dereli, 2001: 59).

Fransız sistemi'nin devlet başkanının başkanlık sistemindeki gibi sistemin yürütmedeki tek adamı olmasa da parlamenter sistemle kıyaslanamayacak kadar güçlü ve olağanüstü yetkilerle donatıldığı söylenebilir. Cumhurbaşkanı meşruiyetini halka dayandırmakla birlikte halkın seçtiği bir başka erk olan yasama karşısında konumunu güçlendirmiştir. Öyle ki başkanın olağanüstü durumlarda yasama organını feshetme yetkisi dahi bulunmaktadır. Bu durum yürütmenin yasama karşısındaki gücüne örnek olarak verilebilir. Ayrıca cumhurbaşkanının üst düzey kamu görevlilerini atamak ve ordulara başkomutanlık yapma yetkisinin bulunması da yürütme üzerindeki gücünün tescilidir denilebilir.

2.2.3.2 Başbakan ve Bakanlar Konseyi

Fransız hükümet sisteminde yürütme organının diğer kanadını Bakanlar Konseyi yani hükümet oluşturur. Hükümet cumhurbaşkanının atadığı başbakan ve yine başbakanın önerisiyle cumhurbaşkanının atadığı bakanlar ve müsteşarlardan oluşmaktadır. Cumhurbaşkanına tanınan geniş yetkilerin yanı sıra, başbakana hükümetin diğer üyelerine nazaran önemli roller tanınması yürütmeye iki başlı bir görünüm kazandırmaktadır (Tosun ve Tosun, 1999: 105).

Hükümetin ve başbakanın yetkilerine bakılacak olursa başbakanın iki türlü yetkisinin olduğu görünmektedir. Bunlar tek başına kullandığı ve cumhurbaşkanı ile birlikte kullandığı yetkilerdir. Tek başına kullanabileceği yetkiler, hükümetin işleyişini yürütme, cumhurbaşkanına referandum önerisinde bulunabilme, hükümet olarak meclise yasa tasarısı sunabilme, sorumluluğunun gereği olarak millet meclisinden güvenoyu isteyebilme, parlamentoyu olağanüstü toplantıya çağırabilme, çeşitli komisyonlar kurulabilmesini isteyebilme, yasaların onaylanmadan önce anayasaya uygunluk denetimini isteyebilme olarak sıralanabilir. Hükümetin cumhurbaşkanı ile birlikte kullanabileceği yetkiler ise, cumhurbaşkanının bazı yüksek kademelere atama yaparken başbakanın da imzasına ihtiyaç duyması, yasaların ikinci bir görüşme için meclise gönderilmesi sırasında başbakanın da imzasının olması, parlamentonun olağanüstü toplantıya çağırılabilmesi için başbakanın da imzasının gerekli olması olarak sıralanabilir (Eyüboğlu, 2007: 129). Fransız sisteminde başbakan ve bakanlar kurulu gibi kurumlara da yer verilerek yürütme iki başlı bir yapıya sahip olmuştur. Ancak başbakanın ve bakanlar kurulunun yetkileri cumhurbaşkanına kıyasla güçsüz kalmıştır. Başbakan hükümeti idare etmekten çok hükümet işlerini idare etmekle görevli olduğu söylenebilir.

2.2.4 Yargı Organı

Fransa'da Anayasa Meclisi ve Yüksek Mahkeme olmak üzere iki yüksek yargı organı bulunmaktadır. Anayasa meclisinin doğal üyelerinin yanı sıra seçilmiş üyeleri de bulunmaktadır. Anayasa Meclisi üçünü cumhurbaşkanının, üçünü Millet Meclisi Başkanının, üçünü de Senato Başkanının seçtiği toplam dokuz üyeden oluşmaktadır. Görev süreleri dokuz yıl olup, üyelerin üçte biri üç yılda bir yenilenmektedir. Asli görevi kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemektir (Tosun ve Tosun, 1999: 109).

2.2.5 Siyasi Partiler

Fransa'da ilk siyasi partiler burjuvazi tarafından örgütlenmiştir ve liberal bir tutum sergilemişlerdir. Daha sonra muhafazakar düşünceli partiler liberal partileri örnek alarak örgütlenmiştir. Sonradan ise işçi sınıfının gelişmesiyle sosyalist partiler örgütlenmeye başlamıştır. Fransa'da ikiden fazla partinin var olduğu bir sistem mevcuttur ve partiler farklı ideolojileri savunurlar. Fransız toplumunun çoğulculuğu benimsemesi bu tutumun siyasi parti oluşumuna da etki etmiştir. Ayrıca bu çoğulculuğun yansıması olarak partiler aşırı sağ-sağ, merkez sol-aşırı sol olmak üzere bir sıralama gösterirler. Fransa'da partiler kadro partisi ve kitle partisi olarak ayrıma tutulmuşlardır. Fransız partileri merkeze bağlı olma veya merkezden kısmen bağımsız (merkezkaç) partiler olmak üzere çoğulcu bir nitelik taşırlar. Parti disiplini bakımından ise Fransız partileri zayıf disiplinli olarak adlandırılabilirler, hükümetin genellikle merkez partiler tarafından kurulacağı düşüncesi, meclis üyelerine daha rahat hareket kabiliyeti kazandırmıştır denilebilir. Ayrıca Fransız partileri aday belirleme sürecinden, güncel olayların yorumlanmasına ve idaresine kadar rol oynamaktadırlar (Dereli, 2001: 81-125). Fransız siyasi partileri Fransız toplumunun çoğulcu yapısının bir yansımasıdır denilebilir. Partilerin farklı ideolojileri benimsemeleri ve savunmaları Fransız siyasi hayatına zenginlik katmakla birlikte, sistemin parlamenter sisteme benzeyen yönünün simgelerinden biri olarak görülebilir. Fransız partilerinin geniş bir yelpazeye yayılmış olmakla, parti disiplinleri zayıf ancak yönetimde etkin biçimde rol oynayan örgütlenmeler olduğu söylenebilir.

2.3 Rusya Federasyonu Yarı Başkanlık Sistemi

2.3.1 Tarihsel Gelişim

Rusya tarihi ilk Rus prensliklerinin kurulduğu 862 yılına kadar gitmektedir. Bu tarihten 1683 yılına kadar Rusya prenslikler ile yönetilmiştir (Karahöyük, 2014: 7). Çarlık Rusya'sı dönemi ise 1683 yılından itibaren başlamış ve 1905 Devrimi'nin ardından 1917 Şubat Devrimi'le Çarlık Rusya'sı son bulmuştur. Bolşevikler 30 0cak 1922'de Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ni (SSCB) kurmuştur (Şaylan, 1981:

138-147) Stalin ile başlayan devleti inşa süreci Soğuk Savaş dönemi ile birlikte ABD'nin karşısında iki süper güçten biri olma misyonuna bürünmüştür. Bu süreç 1980'lerin ikinci yarısında Gorbaçov'un izlediği yeniden yapılanma (Glastnost) ve açıklık (Perestroyka) politikaları sonucunda 31 Aralık 1991'de son bulmuştur (Tellal ve Keskin, 2009: 471-474). Rusya Federasyonu'nun siyasi tarihinde 1990 ve 1993 yılları arasında geçen zaman literatürde komünist düzenden liberal demokrasiye geçiş dönemi olarak adlandırılmaktadır. SSCB'nin son bir yılını da kapsayan bu dönem, 1980 sonrası politikalara paralel olarak Rusya Federasyonu'nun Anayasası ve siyasi yapısının oluşmasında önemli bir zaman dilimidir (Şen, 2004: 70). Görüldüğü gibi Rus siyasi tarihi bin yıldan fazla bir zamanı kapsamaktadır. Rusya'nın Prensliklerden. Çarlık Rusya'sına oradan Komünist rejim denemesine oradan da günümüz Rusya Federasyonu'na ulaşan çok geniş dinamikleri olan bir siyasi birikimle bugününü inşa ettiği söylenebilir.

2.3.2 1993 Anayasası ve Rusya Federasyonu Yarı Başkanlık Sistemi

2.3.2.1 Anayasa ve Parlamento

Rusya Federasyonu Anayasası 12 Aralık 1993 tarihinde yapılan halk oylaması ile kabul edilmiştir. Anayasa giriş hariç, iki kısımdan oluşmaktadır. Giriş Bölümü'ne göre devlet toplumcu, seküler, sosyal adalete dayanan, halk egemenliğini ve kendi kendini yönetme idaresini elinde bulunduran, eşitlikçi, aynı haklara sahip vatandaşlara sahip, federal ve ulusal bir devlettir. Birinci kısım dokuz bölümden ve 137 maddeden oluşmaktadır ve anayasal sistemin temelleri başlığında devletin temel nitelikleri düzenlenmektedir. İkinci kısımda ise sonuç belgeleri ve geçici hükümler ile temel hak ve özgürlükler düzenlenmektedir (Şen, 2004: 81).

Rusya'nın federal bir devlet olarak kendisini tanımlaması klasik federalizm anlayışından çok hizmetlerin yerinden görülmesi ve ulus ütü siyasal rejim anlamını taşımaktadır. Bu bağlamda Rus federalizmi kendine özgü bir devlet yönetimi tanımlamaktadır. Federasyona bağlı devletler kendi kendilerini yönetebilmekle

birlikte uygulamada merkezin sıkı denetimi altındadırlar. Bu bağlamda her federe devlet kendi içinde bağımsız yargı, yasama ve yürütme özgürlüğüne sahiptir (Parlak ve Caner, 2009: 240).

Federal Meclis Rusya Federasyonu'nun en yüksek temsil ve yasama organı'dır. Federasyon Konseyi (Üst Meclis) ve Devlet Duması (Alt Meclis) olmak üzere iki meclisten oluşmaktadır. İşlev ve yetkileri açısından Devlet Duması, yasama özeliği ağır basan bir meclis, Federasyon Konseyi ise, danışma ve temsil özelliği ağır basan bir meclis görünümündedir (Tellal ve Keskin; 2009: 479).

Federasyon Konseyi her bir etnik unsurdan 178 üyeye sahip olup yapılanma açısından farklılık gösterse de ABD'deki Senato gibi federal birimlerin temsilcilerinden oluşan bir yapıdır. Devlet Duması ise 450 üyeye sahip olup ülke çapında yapılan seçimlerle oluşan ve nitelik olarak ABD'deki Temsilciler Meclisi'ne benzeyen bir yapıdır. Her iki meclis de dört yıllık bir süre için seçilmektedir. Yasama yetkisinin asilliği gereği bu yetki Federal Meclis'e aittir. Meclis bir takım sınırlamalar dışında bu yetkisini sınırsız olarak kullanabilir. Bu sınırlamalar bazı kanunların Federal Meclis iradesi dışında referandumla kabul edilebileceği, sıkıyönetim ve olağanüstü hal dönemlerinde kanunların askıya alınabileceği, uluslar arası anlaşmaların kanunlardan üstün sayılabileceği, bazı mali konuların yalnızca hükümet tarafından sunulabileceğidir (Şen, 2004: 87-88).

Federal Meclis'in yetkilerine bakılacak olursa her iki meclise de farklı yetkiler verildiği görülebilir. Federasyon Konseyi'ne ait tek başına kullanabileceği şu yetkiler sıralanabilir; Rusya Federasyonu federe unsurları arasında sınır değişikliklerinin onaylamak, Devlet Başkanı'nın sıkıyönetim ve olağanüstü hal ilan edilmesine dair kararnamesini onaylamak, silahlı kuvvetlerin ülke dışında kullanımasına onay vermek, yüksek derecedeki kamu görevlilerinin atanmasını onaylamak, Rusya Devlet Başkanı'nın görevden uzaklaştırılmasına karar vermek. Devlet Duması'na ise tek başına kullanabileceği şu yetkiler verilmiştir; yasama yetkisinde bulunmak, Rusya Hükümet Başkanı'nın atanması için devlet başkanı'na onay vermek, hükümete güvenoyu tanımak, hükmeti gensoru ile düşürmek, genel af çıkarmak, Merkez Bankası

Başkanı'nı göreve atamak ve görevden almak, Rusya Devlet Başkanı'nın görevden uzaklaştırılması için suçlamada bulunmaktır (Karahöyük, 2014: 43).

Yasama faaliyeti genel olarak Devlet Duması'na ait olmakla birlikte yasa ve anayasa değişikliği teklif etme yetkisi, devlet başkanı, hükümet, Federasyon Konseyi ve üyeleri, milletvekilleri, ayrıca kendi konularını ilgilendiren durumlarda Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme ve Yüksek Hakem Mahkemesi gibi devletin birçok organına verilmiştir. Yasa teklifi ilk önce Duma'da görüşülüp onaylandıktan sonra incelenmek üzere Federasyon Meclisi'ne gönderilemektedir. Her iki meclis tarafından kabul edilen teklif yasalaşır. Federasyon Meclisi'nin teklifi Duma'ya geri gönderme yetkisi bulunmaktadır. İki meclis arasında uyuşmazlık çıktığı takdirde bir uzlaşma komisyonu kurulması istenebilir. (Şen, 2004: 111).

Görüldüğü gibi Rusya Federasyonu yasama organı da çift yapılı bir meclistir. Bu durumun federalizmin doğal bir yansıması olduğu düşünülebilir. Meclis ABD'deki uygulamanın benzeri şeklinde ortaya çıkmıştır. Ancak uygulamada benzerinden ayrılmaktadır. Anayasa başta devlet başkanı olmak üzere, kendi konusu ile ilgili olmak üzere yüksek yargı organlarına kadar devletin bir çok üst düzey unsuruna yasa teklifi yapabilme olanağı sağlamaktadır. Bu durumun yasamanın asilliği ilkesi ile bağdaşmadığı söylenebilir. Ayrıca bazı kanunların yalnızca referandumla kabul edilebileceği ilkesinin benimsenmesi de yasa yapıcıların etkinliğini azaltan bir yetki daraltması olarak adlandırılabilir.

2.3.3 Yürütme Organı: Başkan ve Hükümet

2.3.3.1 Başkan

Rusya Federasyonu Devlet Başkanı, devletin başıdır. Başkan, halk tarafından genel seçimle doğrudan seçilir ve görev süresi altı yıldır. Aynı kişi üstüste iki defa başkan seçilebilir (Tellal ve Keskin, 2009: 485). Anayasa siyasal yapının merkezine devlet başkanı'nı yerleştirmiştir. Devlet başkanı kuvvetler ayrımını bağlamında

bölünmüş egemenliğin birleştirici unsur görünümündedir. Devlet Başkanı'nın yetkileri şu şekilde sıralanabilir; Hükümet Başkanı'nı atamak ve gerekli gördüğünde hükümet toplantılarına başkanlık yapmak, yasaları veto edebilmek, üst yargı organlarının üyelerini atamak, Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi'ni kurmak ve yönetmek, silahlı kuvvetlerin komuta kademesini atamak veya görevden almak, federe yürütme organlarının yürürlüğünü durdurabilmek, dış politikaya yön vermek, tek başına sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan etmek, devlet başkanlığı adına kararname çıkarabilmek, anayasanın belirttiği hallerde Devlet Duması'nı fehsedebilmek, silahlı kuvvetlere başkomutanlık yapmak, uluslar arası anlaşmalar yapmak (Karahöyük, 2014: 22).

Anayasa Başkan'a Devlet Duması'na yasa teklifi sunabilme yetkisi vermiştir. Ancak bu yasa teklif edebilme durumu anayasal olarak güçlü bir yetki değildir. Devlet Duması'nın bu teklifi ivedilikle görüşmesi gibi bir teamül yoktur. Başkan'ın yasa teklif etme yetkisi cılız sayılabilmekle beraber yasa teklifi Devlet Duması'ndan geçmediği takdirde başkan bu teklifi kararname olarak getirebilir veya durumu hükümeti değiştirebilme tehdidine kadar götürebilir. Başkan'ın veto yetkisi yalnızca yasaların denetlenmesi bağlamında sembolik bir anlam taşmamaktadır. Başkan veto yetkisiyle birlikte yasa yapım sürecinin bir parçası haline gelebilmektedir. Başkan bir yasayı veto ettiğinde vetonun aşılabilmesi için her iki meclis üçte iki çoğunlukla yasayı tekrar kabul etmek zorundadır. Başkan kendisine gelen yasa teklifi üzerinde değişiklik yapabilme yetkisine sahiptir. Başkan'ın bir diğer güçlü yetkisi de kararname çıkarabilmektir. Anayasa, anayasaya ve federal yasalara aykırı olmayacak şekilde hemen her konuda başkana kararname çıkarabilme yetkisi tanımıştır. Rusya Devlet Başkan'ları bu kararname yetkisini bir çok defa kullanmışlardır (Şen, 2004: 137-142). Başkanlık ve Yarı Başkanlık sistemlerinde anayasalar devlet başkanlarını anayasal olarak güçlü konuma getirmişlerdir. Ancak Rusya Anayasası devlet başkanına güçlü anayasal yetkiler vererek fiilen de güçlü olmasını sağlamıştır. Başkan yasa yapım sürecinin bir parçası olarak hem yürütme hem de yasama üzerinde hakim bir konuma gelebilmektedir. Yasa teklif etme yetkisi her ne kadar sınırlı görünse de günümüz koşulları düşünüldüğünde Putin gibi karizmatik bir başkanın meclis üzerinde etkisinin güçlü olabileceği söylenebilir. Ayrıca başkana hemen her konuda kararname çıkarma

yetkisinin verilmiş olması da başkanın yürütme üzerinde mutlak hakimiyet kurabileceğinin göstergesi sayılabilir. Başkan'ın gerekli koşullar oluştuğunda Devlet Duması'nı feshedebilmesi ve hükümet üzerinde geniş tasarruflarda bulunabilmesi de hem yasama hem de yürütme organı üzerinde etkin bir konumda olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu durumun başkan tarafından istenmeyen bir durum oluştuğunda sistemi kilitleyebilecek dönemlere de uzanabileceği düşünülebilir. Nitekim Rusya Devlet Başkanı müadili başkanlardan oldukça güçlü yetkilerle donaltılmıştır.

Başkanın Federal Meclise karşı hiçbir sorumluluğu yoktur. Ayrıca başkan cezai açıdan da anayasa tarafından dokunulmaz kılınmıştır. Başkan sabit bir görev süresi için seçilir ve impeachment durumu dışında görevden alınamaz. Rusya Federasyonu'nda başkan yardımcılığı kurumu bulunmamaktadır. Bu nedenle başkanlık makamı geçici süre de olsa boşaldığında yerine başbakan vekalet eder. Ancak velik olarak başkanlık yapan başbakan Devlet Duması'nı feshedemez, referandum çağrısı yapamaz ve anayasanın değişmesi ve düzeltilmesi için çağrıda bulunamaz. Rusya'da impeachment her iki meclisin de yetki alanına girmekle beraber bu konuda son kararı Federasyon Konseyi vermektedir. Buna göre Rusya Federasyonu Devlet Başkanı vatana ihanet ve bazı ağır suçlardan dolayı her iki meclisin toplam üye sayısının üçte iki çoğunluğunun kararı ile yargılanabilmektedir. Rusya Federasyonu'nda impeachmnet yönetimi siklıkla kullanılmış olmasına rağmen hiçbir zaman kesin sonuç sağlamamıştır (Şen, 2004: 117-118). Devlet Başkanı'nı halkın seçtiği sistemlerin doğası gereği Rusya Federasyonu örneğinde de başkanın meclise karşı sorumlu olmadığını yalnızca halka karşı sorumlu olduğu görülmektedir. Bu durumun başkanın demokratik meşruluğuna sağlamlık kazandırdığı gibi yürütmenin istikrarına da katkı sağladığı söylenebilir.

2.3.3.2 Hükümet

Rus hükümet sistemi içinde yürütmenin ikinci kanadını Başbakan ve Bakanlar Kurulu oluşturmaktadır. Hükümet ilke olarak devlet başkanının doğrudan emrinde

çalışan, buna karşın Devlet Duması'na karşı siyasi sorumluluğu olan bir anlayış çerçevesinde şekillenmiştir. Başbakan devlet başkanı tarafından atanır ve Devlet Duması'ndan güven oyu alarak göreve başlar (Parlak ve Caner, 2009: 251).

Rusya'da hükümet başbakan, başbakan yardımcıları, federal bakanlıklar, devlet komiteleri, federal komisyonlar, daireler ve müfettişlikler olarak oldukça karmaşık ve bürokratik bir yapıya sahiptir. Başbakan anayasaya, federal yasalar ve devlet başkanının kararlarına uygun olarak hükümetin programını belirler ve çalışmalarını buna göre yapar. Hükümetin görevleri olarak da Federal bütçeyi hazırlayarak uygulamak, eğitim ve sosyal güvenlik gibi politikalar oluşturmak ve bunları yönetmek, devlet güvenliğini ve dış politikanın yürütülmesin sağlamak, kamu düzenini korumak olarak sıralanabilir (Tellal ve Keskin, 2009: 494-495). Anayasaya göre hükümet ayrı bir kurum olarak sınıflandırılmakla beraber siyasi sistem içinde başkanın altında bir kurum olduğu görülmektedir. Başkan istediği zaman hükümet toplantılarına başkanlık edebilmektedir. Anayasal sistem içinde hükümet parlamentoya sorumlu olarak görünse de uygulamada başbakanın başkana olan bağlılığı artırılmıştır. Başkan hükümetin yapısını istediği gibi değiştirebilme yetkisine sahiptir. Başkan anayasa, federal yasalar ve başkanlık kararnamelerine aykırı gördüğü her türlü hükümet kararını iptal edebilmektedir (Şen, 2004: 164-165).

Özetle hükümet ile başkan arasındaki yürütme gücünün başkandan yana kaydırıldığı ve hükümetin başkandan ayrı bir yetki alanının bulunmadığı söylenebilir. Başkanın hükümet üzerindeki geniş tasarruf yetkisi ve başbakanın başkana bağlı bir hale getirilmiş olması yarı başkanlık sistemlerinin özelliklerinden olan iki başlı yürütmenin zayıflatıldığını gösterebilir. Başkanla hükümet arasında yetki paylaşımı konusunda kesin sınırlar çizilmiş olup bu durumun sistemi yarı başkanlık sisteminden çok başkanlık sistemine yaklaştırdığından bahsedilebilir. Bu durumda başkan yürütmede yegane etkili güç konumuna gelmektedir.

2.3.4 Yargı

Rusya Federasyonu'nda yargı sistemi federal yargı ağı içerisinde belirlenmiş, kamu yargısı ve özel yargı olarak iki sınıfa ayrılmıştır. Olağan üstü mahkemeler

kurulamaz ve yargıçların bağımsızlık ile dokunulmazlığı bulunmaktadır. Federal hukukça düzenlenen koşullar dışında yargıçlar hakkında cezai kovuşturma yapılamamaktadır (Tellal ve Keskin, 2009: 497).

Rusya'da yargı erkinin en üst organı Anayasa Mahkemesidir. Anayasa mahkemesi yasaların, uluslar arası anlaşmaların anayasaya uygunluğunu denetlemek, federe devletler arasındaki hukuksal anlaşmazlıklarda son karar mercii görevini yerine getirmek, federe devletlerin yaptığı yasalarıın federal anayasaya uygunluğunu denetlemek yetkilerine sahiptir. Mahkemenin başkanını ve üyelerinin 1/5'i Devlet Duması tarafından, 1/5'i Federasyon Konseyi tarafından, geriye kalanları ise Rusya Devlet Başkanı tarafından atanmaktadır. Anayasaya göre Anayasa Mahkemesi'nin hemen altında görevlerinde yardımcı olmak üzere Yüksek Anayasa Mahkemesi ve Yüksek Hakem Mahkemesi gibiüst düzey yargı organları bulunmaktadır (Parlak ve Caner, 2009: 253). Rusya Federasyonu'nda yargı sisteminin bağımsız bir erk olduğu görülmekle birlikte, Rusya Federasyonu yargı sisteminiin Türk yargı sistemine benzediği, Anayasa Mahkemesi'nin her iki ülkede de benzer görevleri üstlendiği söylenebilir.

2.3.5 Siyasi Partiler

Rusya siyasal sisteminde siyasi partilerin merkeziyetçi ve lider etrafında toplanan yapılar olduğu görülmektedir. Rusya'daki siyasi partiler ideolojik olarak dört ana gruba ayrılabilir. Birinci olarak Demokratik Reformcu Grup adı verilen oluşum, batının demokratik değerlerini ve piyasa ekonomisine geçişini savunmaktadır. İkinci olarak hükümet yanlısı merkez partiler gelmektedir. Bu partiler genel olarak başkanlık seçimi zamanlarında propaganda yaparak çoğunlukla baştaki hükümetin ve başkanın politikalarını desteklemektedirler. Bu tarz partilerin belirli ve ortak bir siyasi eğilimleri bulunmamaktadır. Üçüncü olarak milliyetçi gruplar, dördüncü olarak ise sol gruplar gelmektedir. Sol gruplar genel olarak sosyalizmi yeniden canlandırmak için çalışmaktadırlar (Şen, 2004: 100-101).

Rusya'daki siyasi partilerin istikrarsız bir yapıda oldukları, partilerin çoğunun belirli bir siyasi görüşü bulunmamakla birlikte yalnızca lider etrafında toplanan oluşumlar olduğu görülebilir. Demokratik ilkeler açısından politika üretmesi gereken siyasi partiler Rusya'da bu işlevi yerine getirememektedir. Bu duruma ülkenin coğrafi koşulları, siyasi partilerin halkın büyük kesimine ulaşamaması bu nedenle halkla birleşmeyi tam olarak sağlayamaması ve geçmişten gelen kültür mirasının etkili olduğu söylenebilir.

2.4 Yarı Başkanlık Sisteminin Avantajları

Yarı başkanlık sistemini savunanlara göre sistemin en büyük avantajlarından birinin başkanlık sisteminde olduğu gibi bir katılık yaratma ihtimalinin olmamasıdır. Nitekim halkın seçtiği geniş yetkili bir cumhurbaşkanı ile cumhurbaşkanının seçtiği bir başbakanın bulunması bu durumun göstergesidir. Bunun haricinde cumhurbaşkanına gerekli gördüğü takdirde meclisi feshedebilme yetkisinin olması ise parlamento ile yaşadığı bir uyumsuzluğun çatışmaya dönüşmesini engelleyebilecek niteliktedir. Ayrıca yürütme gücünün iki kanatlı olması yarı başkanlık sistemlerinde, seçimler aracılığıyla hesap verebilme mekanizmasının işletilmesine imkân sağlamaktadır (Yazıcı, 2011: 109).

Yarı başkanlık sisteminin bir başka avantajı, başkanlık sisteminin yürütme organlarının başında bulunan isim olan başkan için oluşturduğu geniş görev çerçevesini yeniden ve daraltarak çizmiş olmasıdır. Bu bağlamda devlet başkanının otoriter eğilimler içine girme tehlikesi daha düşük olmaktadır (Türköne, 2007. 167). Ancak bu durum Rusya Federasyonu örneği göz önüne alındığında işlevsiz olabilir. Nitekim Rusya örneğinde başkanın yürütmenin tek yetkilisi olduğu başbakanla herhangi bir görev paylaşımında bulunmadığı söylenebilir.

Cumhurbaşkanı eliyle istikrarlı bir yönetim sağlanabileceği gibi, yarı başkanlık sisteminde başkan parlamentodan tamamen kopuk bir yönetim sergilemeyecektir. Yürütme yetkisi esas olarak cumhurbaşkanına ait olacağı için, tam

başkanlık sisteminde olduğu gibi dinamizm sağlanabilecektir. Ayrıca Yarı başkanlık sistemi merkezi idare ve mahalli idarelerin dengelenebileceği ve üniter bir devletin rahatça uygulayabileceği bir sistemdir (Güzel, 2013: 479).

Yarı başkanlık sisteminde gerçek tarafsızlığı sağlanmış cumhurbaşkanının istikrarı sağlamada başarı sağlayacağı söylenebilir. Cumhurbaşkanının tarafsız kalabildiği durumda bu görüşe katılmamak mümkün değildir (Tosun ve Tosun, 1999: 117). Ancak Türk siyasi hayatının ilk dönemlerinde partili cumhurbaşkanlarına rastlanılmıştır. Nitekim bugün de mevcut cumhurbaşkanı tarafından partili cumhurbaşkanının yeniden tartışılabileceği belirtilmiştir.

2.5 Yarı Başkanlık Sisteminin Dezavantajları

Yarı başkanlık sisteminde cumhurbaşkanını da parlamentoyu da halkın seçiyor olmasından dolayı cumhurbaşkanı ile hükümet arasında çıkacak anlaşmazlıkların sistemde tıkanmalar yaratması, yarı başkanlık hükümeti sisteminin dezavantajlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yarı başkanlık sisteminin bir özelliği olarak, meclise karşı sorumlu bir hükümetin bulunması yürütme içindeki iki başlılığı ifade etmektedir. Bu iki başlılık yarı başkanlık sisteminin en önemli sakıncasıdır. Özellikle cumhurbaşkanı ile meclisin ve onun güvenoyuna tabi olan hükümetin ayrı parti veya partilere mensup olmaları halinde, ortaya çıkabilecek tıkanmaların çözülmesi güçtür. Böyle bir durumda cumhurbaşkanının meclisi feshedebilme yetkisinin olduğu düşünülse de yenilenen seçimlerden benzer bir meclis çoğunluğunun oluşması halinde olay kısır bir döngüye girebilir (Alaca, 2012: 43). Nitekim cumhurbaşkanı sahip olduğu yetkiler bakımından ülkenin en üst siyasi karar merciidir, ancak başbakanın meclisteki siyasi üstünlüğü cumhurbaşkanının siyasi üstünlüğe ağır basarsa anlaşmazlık kaçınılmaz olacaktır.

Ayrıca yarı başkanlık sistemi uygulamasında parlamenter sistemin özellikleri ağır basarsa sistem kolaylıkla yozlaşarak kısır döngülü bir parlamentarizm haline dönüşebilir (Güzel, 2013: 479). Yarı başkanlık sisteminde de kişisel otoriter yönelimlere dönüşme tehlikesi vardır. Bu risk başkanlık sistemindeki kadar büyük

olmasa da uzlaşma kültürünün zayıf olması durumunda gerçekleşebilecek bir olgudur (Tosun ve Tosun, 1999: 115).

Son olarak yürütme gücünün halk tarafından seçilen bir cumhurbaşkanı ile başbakan ve kabinesi arasında paylaşıldığı yarı başkanlık sistemlerinde de, siyasetin toplam sıfır oyununa dönüşmesi ihtimali mevcuttur. Gerçekten bu sistemlerde cumhurbaşkanını destekleyen çoğunlukla, parlamentoya hakim olan çoğunluk aynı siyasi eğilime sahip olduğunda kazanan, yürütme gücünün her iki kanadını da aldığı gibi, yasama organında da çoğunluk teşkil etmenin avantajını kullanacaktır. Bu durumda yarı başkanlık sistemi saf başkanlık sistemine kıyasla daha keskin kazananın her şeyi aldığı bir sistem görünümüne bürünebilir (Yazıcı, 2011: 111).

2.6 Latin Amerika Ülkelerinde Başkanlık Sistemi

Tarihsel olarak Latin Amerika'nın siyasi sistemleri, ABD'den doğrudan transfer ettikleri başkanlık sistemini çok partili yapılanmaları içerisinde nisbi temsil sistemiyle birleştirmişlerdir. Latin Amerika'da 1970'lerde başlayan askeri rejimler sonrasındaki demokratikleşme süreçleri ile yeni oluşan yapılarda istikrar sorunları baş göstermiştir. Bu bağlamda Latin Amerika'daki başkanlık sistemlerinin parlamenter sistemlere göre demokrasiyi ve istikrarı zayıflattığı ve yönete bilirlik sorunlarını derinleştirdiği tartışmaları başlamıştır (Akman, 2007: 172). Sistem, ülkelerin özgün şartlarına uyarlanmadan alınmış ve yönetime kimi zamanlar silahlı kuvvetlerce el konulmuştur. Bu ülkeler içinde sistemi başarıyla uygulayan ülke hemen hemen yok gibidir (Oruçlu, 2008: 32).

Latin Amerika ülkelerinin bazılarında yürütme organı çift başlı bir görünüm sergilemektedir. Ayrıca ABD'deki başkanlık sistemin tersine başkana parlamentoyu feshetme ve kanun hükmünde kararname çıkarma gibi başkanlık sisteminin doğasında bulunmayan yetkilerin verildiği ülkeler de vardır. Bu rejimlere başkanlık sistemi yerine "Başkancı" rejimler denilmektedir (Yanık, 1997: 128).

Bu bölümde Latin Amerika'daki başkanlık sistemlerinin Brezilya ve Arjantin'deki uygulamaları örnek gösterilecektir.

2.6.1 Brezilya

Brezilya'daki başkanlık sistemi parçalanmış birçok parti sistemi, disiplinsiz partiler ve işleyen bir federalizm üzerine oturur ve bunların hepsinin birden sistemin sonuçları üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır. Brezilya'daki başkanlık sisteminde anayasaya göre başkanların yürütme gücünün olmasının yanında önemli bir dizi yetkileri daha bulunmaktadır. Bunların en başında ise sadece kendilerinin kullanacağı yasa tasarısı sunma ve çok güçlü olmamasına karşın, yasalarda kendi iradesine uygun olarak ince ayarlar yapabileceği şekilde tanınmış veto yetkisi gelmektedir (Akman, 2007: 186).

Ayrıca bütçeyi hazırlamak yetkisi de başkana aittir ve bunun yanında Kongre'nin bütçe üzerinde çok ciddi değişiklikler yapılabilmesinin önüne geçilmiştir. Başkanın önerdiği kararname 30 gün içerinde Kongre'nin gündemine alınarak görüşülmezse, otomatik olarak kongre gündeminde önceliği almaktadır. Bu durumda başkanın kararnameleri acil ilan ederek görüşülmesi hususunda kongreyi zorlama yetkisi de bulunmaktadır (Oruçlu, 2008: 33).

Başkanın sadece "gerekli ve acil" durumlarda kullanmak üzere Kongre'nin onayı olmadan 30 günlük bir süre için yürürlükte kalabilecek bir yasa hükmünde önlemler alma yetkisi vardır. Bununla birlikte başkanlar bu yetkiyi kendi çıkarlarına kullanarak acil olmayan dönemlerde de kullanmışlardır. Başkan onaylanmayan kararnamelerini yeniden Kongre'ye sunabilmektedir. Ayrıca başkanların kongreler tarafından zamanında onaylanmayan kararnamelerin ise 30 gün geçerliliği vardır (Aslan, 2007: 187).

Federal yargının başında cumhurbaşkanının senatonun onayıyla atadığı 11 yargıçlı Brezilya Yüce Federal Mahkemesi yer almaktadır. Her federe devlette federal mahkemeler bulunmaktadır (Ataöv, 2011: 84).

Brezilya örneğinin saf başkanlık sisteminden çok uzakta olduğu görülebilir. Başkana kongreyi belli şartlar altında yönlendirebilme ve yasa önerisi sunabilme yetkisinin verilmesinin sistemin tam olarak başkanlık sistemi olmadığını göstermek için yeterli bir delil olduğu söylenebilir.

2.6.2 Arjantin

Arjantin'in başkanlık sisteminin, iktidarın seçilmiş sivillere devredildiği 1983 yılından sonra performans olarak kıtadaki en olumlu örnek olduğu söylenebilir. Görece başarılı olan bu deneyim ülkenin öznel şartları içinde siyasi parti sistemi ve partilerin yapılanmalarına bağlıdır. İlk olarak istikrarlı bir iki parti sisteminin olması ikinci olarak partilerin güçlü bir şekilde disipline edilmiş olması üçüncü olarak ise ülkedeki federal yapılanmanın sistemi sıfır toplamlı bir oyuna sürüklenmesini engelleyebilecek şekilde muhalif siyasi partilere ve başkanın partisine yerel düzeyde iktidar alanı açması bu başarının nedenlerindendir denilebilir (Akman, 2007: 194).

Arjantin'de yürütme gücünü cumhurbaşkanı temsil etmektedir. Sistem uyarınca cumhurbaşkanı hem devlet başkanı hem de hükümet başkanıdır. Bakanlar kurulunun tamamı cumhurbaşkanı tarafından atanır ve kurulun icrasından başkan sorumludur. Başkan dört yıllık bir süre için seçilir ve görev süresi dolmadan görevinden azledilemez. Bir kişinin iki defadan fazla başkan seçilebilmesi mümkün değildir. Başkanın en önemli yetkileri olarak da kanunları onaylamak ve yayımlamak, yüksek yargı organlarını seçmek, uluslararası anlaşmaları onaylamak, Kongre'nin onayını da alarak silahlı kuvvetlerin kullanılmasına karar vermek sıralanabilir (Kutlu, 2009: 665-667). Başkan kararları ilgili kabine üyesi de imzaladıktan sonra uygular. Kabine de bir de kabine başkanı bulunmaktadır. Kabine başkanını başbakan olarak adlandırmak doğru değildir. Kabine başkanının en önemli görevi başkana danışmanlık yapmak ve kongre ile başkan arasındaki iletişimi sağlamaktır (Güngör, 2004: 98). Arjantin sisteminde yürütme organının ABD'deki sistem ile benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Yasama yetkisi 46 üyeli Senato ile 254 kişilik Milletvekilleri Meclisi arasında bölünmüştür. Senatörler altı, milletvekilleri ise dört yıl görev yapmaktadırlar. Senatörlerin üçte biri her üç yılda bir, milletvekillerinin yarısı ise her iki yılda bir yapılan seçimlerle yenilenmektedir. Kongre'nin en önemli yetkisi yasa yapmaktır. Bunun yanında vergi koymak, gibi mali yetkileri ve silahlı kuvvetlerin kullanılmasına onay vermek gibi başkanla birlikte kullandığı yetkileri de bulunmaktadır. Yasa teklifi verme yetkisi her iki mecliste de bulunmaktadır. Kanun teklifleri meclislerde ve komisyonlarda görüşüldükten sonra genel kurula gelmektedir. Ayrıca kabine üyeleri de kanun teklifi yapmaya yetkilidirler. Her iki mecliste de kabul edilen kanun başkana gönderilir. Başkanın onaylamayı uygun görmediği bir kanunu kongreye geri göndermesiyle, kanun kongrede üçte iki çoğunlukla yeniden kabul edilirse başkan o kanunu onaylamak zorundadır (Güngör, 2004: 99). Arjantin modelinde yasama organının da ABD'deki sisteme benzediği söylenebilir. Ancak kabine üyelerine de yasa teklifi verebilme imkanının sunulmasıyla yasamanın yetki devri yaptığı ve bu durumunda başkanlık sistemin özü olan kuvvetlerin sert ayrılığı ilkesinden uzaklaşılması olduğu söylenebilir.

Arjantin'de yargı organının en üst makamı ise Federal Mahkemedir, bunun yanında eyalet mahkemeleri de bulunmaktadır. Yüksek mahkeme üyeleri başkan tarafından atanmaktadır. Federal mahkeme yasaların anayasaya uygunluğu denetlemektedir. Bunun yanında bir de hakimlerin özlük haklarını, atanma işlemlerini yapan Hakimler Yüksek Kurulu bulunmaktadır (Ataöv, 2011: 82).

Özetle Arjantin modelinin Latin Amerika ülke modelleri arasında kuzeydeki sisteme en yakın örnek olduğu söylenebilir. Organların oluşumu bakımından ABD'deki sisteme çok benzemekle birlikte yukarıda da belirtildiği gibi kabine üyelerine kanun teklif edebilme yetkisinin sunulmasıyla başkanlık sisteminin özü olan sert kuvvetler ayrılığından taviz verilmiştir.

3. BÖLÜM

UYGULANABİLİRLİK AÇISINDAN TÜRKİYE'DE BAŞKANLIK SİSTEMİ

Türkiye'de Başkanlık Sisteminin uygulanmasının gündeme gelmesi çok gerilere gitmektedir. 1924 Anayasasının hazırlanması sırasında başkanlık sisteminin kabulü yönünde icra organına yakın çevrelerde ve mecliste dahi güçlü bir görüş olduğu kabul edilebilir. Ama yıkılan eski devletin tek kişiye dayalı idari yapısını andırdığı için böyle bir değişikliğe teşebbüs edilmemiştir (Yanık, 1997: 116). Sonraları ise 1960'lı ve 1980'li yıllarda da dile getirilmiş olan başkanlık sistemi tartışmaları ciddi bir biçimde ilk defa Turgut Özal'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde kamuoyunun gündemine girmiştir. Sistem tartışmaları Özal'dan sonra Süleyman Demirel tarafından da gündeme getirilse de kamuoyunda pek bir karşılık bulmamıştır. Uzunca bir aradan sonra ise bu tartışmalar günümüzde Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı döneminde Başbakan Erdoğan tarafından tekrar siyasi gündeme taşınmıştır (Yılmaz, 2013: 618).

Bu bölümde ilk olarak Türkiye'de başkanlık sistemi tartışmalarının ana öznesini oluşturan parlamenter rejimdeki seçim barajı, çok partili koalisyonlara müsait istikrarsız yapı, kuvvetlerin ayrılığında yaşanan sorunlar, hükümetin denetlenmesi ve parti içi demokrasi sorunu gibi tıkanıklıkların görüntüsü ortaya konacak sonra ise başkanlık sisteminin avantajları, dezavantajları, Türkiye'de yürütmenin güçlendirilmesinin nedenleri ile birlikte başkanlık sisteminin Türk kamuoyunda nasıl düşünüldüğüne dair birkaç düşünce üzerinde durulacaktır.

Ayrıca başkanlık sisteminin uygulanmasıyla birlikte meydana gelebilecek siyasi, hukuki, sosyal ve ekonomik etkilere değinilecektir. Son olarak ise başkanlık sistemi'nin Türkiye'ye uygulanabilirliği tartışılacak ve Türkiye özelinde başkanlık sistemi'nin uygulanması için birkaç anayasal ve yasal değişiklik önerisi sunulacaktır.

3.1 Türkiye'de Mevcut Parlamenter Sistemin Oluşturduğu Sorunlar

3.1.1 Çok Partili Yapı ve Siyasi İstikrarsızlık Sorunu

İki parti sisteminin hakim olmadığı ülkelerde parlamenter sistemin sağlam ve işleyebilir hükümetler ortaya çıkarması pek mümkün olmamıştır. Bunun geçmişteki örnekleri Alman Weimar Cumhuriyeti ile Fransa'da ki III. Ve IV. Cumhuriyetler dönemlerinde görülebilir. Türkiye'de ise bu durum 1961'den beri genellikle süre gelen bir durumdur (Bal, 2001: 85). 1960'tan 1980 darbesine kadar olan ve Cemal Gürsel hükümetiyle başlayıp Süleyman Demirel hükümeti ile sona eren süreçte tam 20 hükümetin kurulmuş olduğunu görmek mümkündür. Bu ise her yıla bir hükümet düştüğü manasına gelir (Yazıcı, 2013: 511). Türkiye'nin 90 yıllık parlamenter sistem deneyimi hükümet süreleri açısından incelendiğinde pek de parlak bir görüntü çizildiği söylenmeyebilir. Ortalama seçim sürelerinin beşer yıllık periyotlarla devam ettiği kabul edilirse, istikrarlı bir ortamda 18. Hükümet ile siyasi yaşantının devam etmesi gerekirdi. Ancak bugün Cumhuriyetin 62. Hükümeti görevdedir. Bu da yine 5 yıllık bir seçim periyodu düşünüldüğünde bu hükümet sayısına Cumhuriyetin yaklaşık 300. yıl dönümünde kavuşması gerektiğini göstermektedir. Bu arada bir hükümet kurmak için aylarca uğraşıldığı zamanların olduğu da hatırlanabilir.

Türkiye'de 1960'tan sonra sık sık koalisyon hükümetleri kurulmuş ve bu hükümetler genel anlamda başarısız olmuşlardır. Koalisyonlar tavizcilik ve telifçilik gerektirmektedir. Hiçbir programı tam olarak uygulamaya koymak ve hedefler belirlemek mümkün olmamaktadır. Koalisyon paylaşımında milli egemenlik de tam olarak gerçekleşememektedir. Koalisyonu oluşturmak için kilit parti konumuna hasbelkader gelmiş küçük bir parti büyük pazarlık gücü elde etmektedir. Bu durum da azınlığın çoğunluğa tahakkümü manasına gelmektedir (Kuzu, 2013: 31). Türkiye'de yüksek seçim barajı bulunmasına rağmen çok partili bir parlamento yapısı mevcuttur. Bu durum siyasi kutuplaşmayı da beraberinde getirmiştir. Hükümetin muhalefet partileri tarafından denetlenememesi, çoğunluğu elinde bulunduran partinin alınan kararlarda diğer partileri azınlık gibi görmesi partiler arası uzlaşmaları da giderek

zorlaştıran bir hale dönüştürmektedir. Türkiye'de bir siyasi partinin birden çok seçim kazanması ve birden fazla hükümetin aynı partiden çıkmasının da sorun oluşturduğu ve anayasal düzenin çoğu zaman çiğnendiği görülebilir.

Çok partili hükümetlerin zayıf ve kırılgan olması, toplum tabanında siyasete ve siyasilere olan güveni sarsmıştır. Sürekli bozulan ve yeniden kurulmaya çalışan bir yapıyı toplum tasvip etmeyebilir. Bazen en küçük sorun da bile çözüm üretemeyen koalisyonların bozulması yeni hükümet arayışlarını da beraberinde getirir. Hükümetlerin istikrarlı olmamalarının, cesur ve sürdürülebilir kararların alınamamasının önündeki en net engel olduğu söylenebilir. Günümüz dünyasında ekonomi artık sürdürülebilir büyüme ve ilerleme üzerine kuruludur. Zamanından önce dağılan hükümetlerden ise zamana yayılmış ve sürekli hizmet beklemek hayalcilik olarak nitelendirilebilir. Nitekim Türkiye'nin tarihinin belli bir zamanına sirayet etmiş ekonomik krizler, enflasyonun tavan yaptığı zamanlar düşünüldüğünde bu durumun parlamenter rejim boyunca ne kadar acı tecrübe edildiği görülebilir.

3.1.2 Kuvvetlerin Ayrılığı Sorunu

Anayasa teorisi açısından devletin yasama, yürütme ve yargı olmak üzere üç temel fonksiyonu bulunmaktadır. Bu durum klasik kuvvetler ayrılığı olarak adlandırılmaktadır. Teori elinde güç bulunduran makamın bu gücü kötüye kullanabileceği ve bu nedenle de her bir kuvvetin ayrı ellerde olması gerektiği üzerine kurulmuştur.

Montesquieu kuvvetler ayrılığı ile parlamenter sistemin gelişiminden bahsetmiştir. Düşünüre göre de devlette üç temel kuvvet vardır ve bunlar tek elde birleşmemelidir. Yönetimde özgürlüğün ancak bu şekilde sağlanması mümkündür. Yazar tersi bir durumda yasama ve yürütmenin birleşerek despotizme kayabilme tehlikesinin olduğundan bahsetmiştir (Erdoğan, 2001: 169). Öngörülen en ideal durum kuvvetlerin birbirinden sert bir biçimde ayrıştırılmasıdır. Ancak bu ayrışmanın bir kopukluk yaratmaması, uzlaşıya açık olması gerekmektedir. Ancak bu şekilde devletin

yönetimi despotizm korkusundan uzak bir şekilde sağlanabileceği ve özgürlüklerin hayata geçirilebileceği söylenebilir.

Hükümet sistemleri ise kuvvetlerin birbirinden ayrılma derecesine göre iki ana kategoriye ayrılmıştır. Bunlar yasama ve yürütme kuvvetlerinin yumuşak ayrılığını öngören parlamenter sistem ve bu iki kuvvetin sert bir biçimde ayrıldığı başkanlık sistemidir (Bal, 2001: 22). Türkiye'de uygulanan parlamenter sistemin hükümet istikrarsızlıklarının dışında, kuvvetlerin birbirinden ayrılması gibi başka açmazlarının da olduğu söylenebilir.

Parlamenter sistemlerde yürütme yasamanın içinden çıktığından ve yasamada da çoğunluğu her zaman bir partinin elde edememesinden dolayı koalisyonlar zorunlu hale gelmiştir. Ayrıca ister tek parti hükümeti, ister koalisyon hükümetleri olsun parlamenter sistemlerde hükümetlerin manipülasyonlara açık olduğu söylenebilir. Farklı enstrümanlar kullanılarak milletvekilleri parti değiştirilmeye teşvik edilmekte, bazen zorlanmakta ve böylece hükümetler düşürülebilmektedir. Parlamenter sistemde yasama ve yürütme iç içe olduğundan başbakan ve bakanlar aynı zamanda yasamanın da parçası olduğundan bu iki erkin de ayrı güçler olarak sayılması, birbirlerini dengelemeleri ve denetlemeleri pek de gerçekçi sayılmayabilir (Bal, 2013: 129). Keza bu dengenin doğal sonucu olarak yasama organı elindeki denetim mekanizmalarıyla hükümeti düşürme yetkisine sahipken yine yürütme organı da parlamentoyu feshederek veya seçimleri yenileyerek gücünü gösterme imkanına sahiptir (Kuzu, 2013: 29).

3.1.3 Hükümetin Denetlenmesi Sorunu

Türkiye'de siyasi partilerin aşırı disiplinli olması denetleme ve dengeleme fonksiyonlarını engellemiştir. Şüphesiz hiçbir parlamento çoğunluğu kendi partisinin oluşturduğu hükümeti düşürmeyecektir ya da herhangi bir hükümet kendi dayandığı parlamentoyu dolaylı yoldan feshetmeyecektir (Kuzu, 2011: 90). Şöyle ki yasama ile yürütme arasındaki bu çelişkiyi çözmek için gerekli kurum ve araçlar Türkiye'de mevcut değildir. Ülkemizde sıkı parti disiplininin var olması ve grup kararlarının

hayati önem taşıma nedeniyle meclis adeta noter gibi kullanılmakta ve hükümetin denetimi bir hayal olarak kalmaktadır. 1961'den bu güne verilen 251 gensorudan sadece iki tanesi, 644 Meclis Soruşturmasından sadece 14 tanesi, 285 Genel Görüşmeden ise yalnızca 53 tanesi kabul edilmiştir (Fendoğlu, 2013: 583).

Parlamenter sistemde meclislerin iki büyük fonksiyonu; Kanun yapmak ve bütçeyi hazırlamaktır (Fendoğlu, 2013: 584). Ancak günümüz parlamenter sistemlerinde ve Türkiye'de durum iç içe geçmiş şekildedir. Bu durumda parlamentoların inisiyatiflerini yitirdiğini ve yalnızca bir tasdik organı haline geldiğini tekrar gözlemlenebilir. Nitekim parlamentodan geçerek yasalaşan metinlerin tamamına yakını hükümet tasarıları olarak genel kurul önüne gelmektedir. Kalan çok küçük kısım ise teklif şeklinde ve kamuoyunun tepki verebileceği tartışmalı konuları kapsamaktadır. Bu tekliflerin milletvekilleri tarafından verdirilmesi ise toplumun tepkisinden çekinilerek aslında hükümet politikası olmadığı görüntüsü vermek içindir (Kuzu, 2011: 82). Parlamenter sistemlerde kanun yapma yetkisi yasama organındaymış gibi görünmesine rağmen tamamen yürütmenin elindedir ve bu durumun kuvvetler ayrılığına ters bir anlayış olduğu, yürütmenin yasamanın gücünü elinden alarak ve iki başlı bir ejdere dönüştüğü söylenebilir. Bu durumda despot bir yönetime doğru gitmek ise düşünüldüğünde daha kolay olacaktır. Yürütme erkinin yasa yapma yetkisini dolaylı olarak ele geçirmiş olması bütçe yapımını da yakından ilgilendirmektedir. Sonuçta bütçenin hazırlanması da bir kanun niteliğindedir Nitekim ülkemizde bütçenin tamamı bakanlar kurulu eli ile yani yürütme tarafından yapılmaktadır (Fendoğlu, 2013: 584). Bütçe yasama ile yürütme arasında önemli bir denetim mekanizmasıdır. Yasama, faaliyetlerini beğenmediği yürütme erkini bütçesini onaylamayarak denetleyip uzlaşma yoluna götürmeyi hedefleyebilir. Nitekim Ekim ayında Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan bütçe krizi bu duruma en yakın örnektir. Kongre hükümetin bütçesini onaylamayarak onu uzlaşma yoluna gitmek zorunda bırakmıştır. Bu durum ilk bakışta bir kriz gibi görünebilir ancak yürütmenin tüm güçleri salt eline geçirmemesi için önemli bir noktadır. Halbuki Türkiye'de durum böyle değildir. Hükümet istediği bütçeyi meclisten kolayca geçirmekte ve neredeyse tek başına kararlar alarak uygulamaktadır.

3.1.4 Cumhurbaşkanının Seçimi Sorunu

Türkiye'de parlamenter sistemin tıkandığı bir başka durum ise cumhurbaşkanlığı seçiminde yaşayan meşruiyet tartışmalarıdır. Nitekim Turgut Özal'ın Mart 1989 yerel seçimlerinde %22 gibi bir oy oranı almasına karşın daha sonra parlamento tarafından cumhurbaşkanı seçilmesi ve yine Süleyman Demirel'in 1991 genel seçimlerinde %27, 1992 ara seçimlerinde ise %17 oy almasına karşın daha sonra yine parlamento tarafından cumhurbaşkanlığına seçilmesi meşruiyet tartışmalarını beraberinde getirmiştir (Abur, 2013: 482). Türkiye'de her cumhurbaşkanlığı seçiminde gerilen bir siyasi ortamın olduğu söylenebilir. Bu durum yapılan son dört cumhurbaşkanlığı seçiminde de tecrübe edilmiş bulunulmaktadır. Cumhurbaşkanlığı seçimlerine yakın genel veya ara seçimler bir bakıma siyasilere olan güveni göstermektedir. Tabi Türkiye'de siyasi eğilimin kaygan olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Ancak en yakın seçimde seçmenin büyük kısmının desteklemediği bir siyasinin halkın tamamının temsilcisi olacak şekilde cumhurbaşkanı seçilmesinin meşruiyeti tabiki tartışmalıdır.

21 Ekim 2007 tarihinde yapılan halkoylaması ile yürürlüğe giren 5678 sayılı Anayasa değişiklikleri hakkında kanunla cumhurbaşkanını halkın seçmesi yöntemi benimsenmiştir (Uluşahin, 2013: 319). Bu kanunla birlikte meşruiyet sorununun çözüme kavuştuğu söylenebilir. Neticede halkın bütünün temsil edecek kişi doğrudan halkın oylarıyla iş başına gelecek ve bu durum ona ayrı bir manevi güç kazandıracaktır. Ancak mevcut sistemde cumhurbaşkanının halkın oyla seçilmesi başka bir problemi meydana getirebilir ki o da çift başlılıktır.

Literatürde parlamenter sistem iki başlı bir yürütme öngörmüş olsa da gerçekte parlamenter yapıda tarafsız, arabulucu rol üstlenen devlet başkanı yürütme içerisinde yetkisiz ve sembolik bir unsur teşkil etmektedir. Bu nedenle sistemde iki başlı bir yapı ortaya çıkmaz . Ancak 1982 Anayasası yasama karşısında yürütmeyi, yürütmenin içerisinde de siyasal açıdan sorumsuz olan cumhurbaşkanını güçlendirerek iki başlı bir yürütme yapısı ortaya koymuştur. 1982 Anayasası cumhurbaşkanını önemli yetkilerle donatmıştır. Ayrıca bu yetkilerin bir bölümünü tek başına kullanabileceğini belirtmiş

ve bunları da yargı denetimi dışında bırakmıştır (Uluşahin, 2013: 325-326). Cumhurbaşkanına bu tarz yetkiler vermekle birlikte bir de onu halka seçtirmek çift başlılığı daha belirgin hale getirecektir. Nitekim koalisyonlarda %20 oyla seçilmiş bir başbakanla halk tarafından en az %50 oyla seçilmiş bir cumhurbaşkanının karşı karşıya gelmesi hiç de şaşırtıcı değildir (Kuzu, 2013: 49). 21 Ekim 2007 yılında yapılan değişiklikle 10 Ağustos 2014 yılında cumhurbaşkanı halk tarafından seçilmiştir. Halk tarafından seçilmek anayasanın verdiği yetkilerin yanı sıra cumhurbaşkanına şüphesiz manevi bir güç de sağlayacaktır. Bu durumun ise yönetimde çift başlılığı beraberinde getireceği söylenebilir.

3.1.5 Parti İçi Demokrasi Sorunu

Türk siyasi sisteminin bir başka açmazının da parti içi demokrasi sorunu olduğu söylenebilir. Parti içi demokrasi, partinin iç işleyişinde yani parti yöneticilerinin belirlenmesi ve kararların alınmasında katılımcı anlayışın uygulanmasını her türlü eleştiri ve özeleştirinin serbest olmasını ifade eder (Yanık, 1997: 113). Parti disiplininin aşırı olduğu sistemlerde milletvekillerinin hür iradesinden söz etmek zor olabilir. Milletvekilleri daha çok genel başkanın ve parti meclisinin kararlarına uymak zorunda bırakılmıştır (Abur, 2013: 485). Türk parti sistemini belirleyen dinamikler içinde elbette yalnızca hükümet ve seçim sistemi bulunmamaktadır, ancak bu tarz anayasal dinamikler de belirleyici bir rol oynamaktadır. Seçmen davranışının, merkez çevre ilişkilerinin ve siyasal kültürün yanında Türkiye'de siyasi partilerin disiplinli olması parlamenter rejimin hem bir gereği hem de sonucudur (Akartürk, 2013: 694). Türkiye'deki mevcut parlamenter sistem milletvekili adaylarını belirleme sürecinde parti başkanlarını oldukça ön plana çıkarmaktadır. Milletvekilleri sonraki dönemlerde de vekillik sıfatını koruyabilmek adına başkana veya parti yönetimine karşı eleştirilerini açıklıkla ortaya koyamamakta, zaman zaman inanmadıkları kararları hem savunmak hem de uygulamak zorunda kalmaktadır (Bal, 2013: 129). Yine bu durumun da halkın egemenliğinin tam olarak parlamentoya yansımadığını göstermekle ve demokrasinin evrensel yapısına ters düştüğü söylenebilir.

3.1.6 Yüksek Seçim Barajı Sorunu

Türkiye'de siyasi hayatın bir başka sorunu da yüksek seçim barajı ve seçim yöntemidir (Abur, 2013: 486). Koalisyonları önlemek için oluşturulan barajlar demokrasi açısından tartışma konusudur. Nitekim Türkiye'de de bu amaçla %10'luk gibi yüksek bir seçim barajı bulunmaktadır (Kuzu, 2013: 33). Bu durum, halkın tercihlerinin tam olarak meclise yansımamasına, halkın isteğine ve o yönde oy kullanmasına rağmen bazı siyasi partilerin ve milletvekili adaylarının meclise girememesine yol açmaktadır. Bunun yanında Türkiye'de uygulanan nispi temsil seçim yöntemi de milletvekili seçimi esnasında bir takım sorunlar yaratmaktadır. Nitekim bu usule göre seçimde seçmen partiye oy vermektedir, ama çoğu zaman kimleri seçtiğini tam olarak bilememektedir. Bu durumda seçmen tarafından, parti çatısı altında liyakatsiz kişilerin de istenmeden de olsa seçilmesine sebep olunmaktadır (Bal, 2013: 131). Bu durum sıklıkla yaşanmaktadır. Küçük iller bir kenara bırakıldığında seçim bölgesi ve aday sayısı fazla olan illerde, seçmenin oy verdiği adayların tamamını tanımadığı, dolayısıyla da seçilen milletvekillerinin tamamını bilemediği söylenebilir. Nitekim İstanbul örneği ele alınacak olursa bir seçmene oy verdiği partinin seçim bölgesindeki milletvekillerini sorulduğunda şüphesiz hepsini sayamayabilir.

3.2 Türkiye'de Yürütmenin Güçlendirilmesinin Nedenleri ve Başkanlık Sistemi Hakkındaki Düşünceler

Dünya'nın bugünkü siyasi konjonktründe yürütme organı daha aktif ve etkili bir rol üstlenmek zorundadır. Gelişen ve değişen demokrasi karşısında tıpkı ekonomik alandaki gibi kendi faaliyetlerini planlayan kolektif bir yönetim yapısına siyasi yaşantıda da ihtiyaç duyulduğu, bu durumunda güçlü bir icra organına işaret ettiği söylenebikir. Batı demokrasilerinde yürütmenin güçlenmesi, devletin niteliğinin değişmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Devletin nitelik değiştirmesine pararlel olarak klasik anayasacılık da değişime uğramıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren süregelen bu değişme siyasi kalıpları da etkilemiş, değişen yeni şartlar nedeniyle

vedevletin yeni görevleri karşısında parlamentoların bunları göğüslemesi zorlaşmıştır. Erkler arası dengelerin değişmesi sonucu yürütme tekrar ön plana çıkmıştır (Kuzu, 2011: 45-83).

Bu durum Türkiye özelinde düşünüldüğünde ise neredeyse Tanzimat döneminden beri siyasi istikrarsızlıkların yaşanmıştır ve güçlü bir icra organına nadiren rastlanılmıştır. Cumhuriyet döneminde de denenen farklı hükümet sistemleri ile birlikte değiştirilen dört anayasanın da yaşanan bu istikrarsızlığı gidermeye yetmediği görülebilir. Son olarak da bu bağlamda başkanlık hükümeti sisteminin Türkiye'ye uyarlanması noktasında arayışlara yönelindiği belirtilebilir (Özbudun, 1993:93). Türkiye'de uygulanan seçim sistemi, koalisyonlar ve bunun bir uzantısı olarak güçsüz hükümetler doğurmuştur. 1961 Anayasası'nın krizleri düzenlemeden daha çok normal dönem işleyişini düzenlemeye ağırlık vermiş olması sistemi istikrarsızlığa sürüklemiştir (Yavuz: 2000: 114). 1982 Anayasası 1961'den yeni bir sistem getirmiş ancak nispi temsile dayalı kalmasının sonuçları bakımından bir önceki dönemden pek de farklı sonuçlar doğurmamıştır. Hükümet istikrarsızlıkları yine sistemin birincil sorunlarından olmuştur (Yanık, 1997:111). 1982 Anayasası TBMM'de hiçbir partinin çoğunluğu sağlayamaması durumunda bunalımdan bütünüyle ve süratle çıkmayı sağlayacak çözümü ön görememiştir. Sistemi cumhurbaşkanı ve başbakan arası çelişki ve çekişmelere açık bırakmıştır. Sistem halka her an siyasilere güvenmeme fikrini pompalayacak şekilde işlemektedir (Özbudun, 1997: 28). Türkiye'de ekonomik gelişmenin sağlandığı ve ilerleme yapabildiği dönemlerin genellikle tek parti iktidarları dönemlerinde olduğu söylenebilir. Bu dönemlerin en belirgin özelliği siyasi istikrarın tesis edilmiş olmasıdır. Siyasi istikrar olunca ekonomik istikrar da sağlanmıştır (Şıvgın, 1997: 15). Tarım toplumundan sanayi toplumuna, geçen sistemlerin gelişmişliğin getirdiği bir çok çetrefilli soruna karşı siyasal, ekonomik, sosyal ve teknik anlamda hızlı ve isabetli kararlar alabilen, gerekli kaynaklara sahip uzman kadrolar oluşturabilen örgütlü yönetimlere ihtiyacı olduğu bir gerçektir (Ergün ve Polat, 1992:22-30). Türkiye'nin yakın tarihi incelendiğinde en ufak kriz dönemlerinde bile sistemin kendini onarması yerine, bunalımın daha da büyüdüğü, krizlerin bir domino etkisi yaratarak farklı kulvarları da etkilediği görülmüştür. Dolayısıyla Türkiye'de uygulanan parlamenter rejimin içinde

taşıdığı anayasal çıkmazlar nedeniyle gerektiği gibi işleyemediği söylenebilir. Gelişmekte olan Türk siyasi ve ekonomik yapısının bu süreçleri yaşadığı düşünüldüğünde proaktif bir siyaset izlenebilmesi ve etkin bir ekonomik yönetim sergilenebilmesi için yürütme organının güçlendirilmesinin elzem olduğu çünkü belirtilen gereksinimleri karşılamada yönetim sisteminin en büyük aracının yürütme olduğu söylenebilir. Güçlü yürütme ise özellikle istikrarlı bir hükümet yapısı ile kendini gösterebilmektedir.

Türkiye'de başkanlık sistemi hakkındaki düşüncelere bakılacak olursa da tartışma ortamının çoğunlukla sistemin olumsuz taraflarının belirtilmesi ve sistemin getireceği yararlardan çok oluşturması muhtemel sorunlar üzerinden yürütüldüğü görülebilir. Eleştiriler çoğunlukla başkanlık sisteminin uygulandığı iddia edilen ABD harici ülkelerdeki uygulamalar örnek gösterilerek yapılmakta ve çoğunlukla da başkanlık sisteminin tam olarak bilinmemesinden kaynaklanmaktadır.

Güney Amerika'da uygulanan başkanlık sistemi birçok yetki ve çalışma mekanizması bakımından kuzeydeki örneğe benzememektedir. Bu ülkelerin bazılarında yürütme organı tıpkı parlamenter rejimde olduğu gibi iki başlıdır. Ayrıca başkanlık rejiminin aksine bazılarında başkanın parlamentoyu feshetme ve yürütmenin kanun tasarısı hazırlama ve parlamentoya sunma yetkisi vardır. Görülüyor ki güneydeki uygulama ile kuzeydeki uygulama başkanlık sisteminin temel yapı taşları itibariyle farklılık göstermektedir. Bu yapı kişisel iktidar kurma eğilimi olanlara kapı açmaktadır (Kuzu, 2013: 37). Esasında bu rejimlere başkanlık sisteminden çok "Başkancı" rejimler denmektedir. Bu nedenle başkanlık sistemi dendiğinde ABD'ndeki başkanlık sisteminin anlaşılması doğru olur (Yanık, 1997: 128). Bu tarz siyasi söylemler başkanlık sistemini adeta demokrasinin bir alternatifi gibi sunabilmekte ve kamuoyu yanıltılmaktadır (Yılmaz, 2013: 9). Bilinmelidir ki parlamenter sistemlerin başbakanları, başkanlık sisteminin başkanlarından daha güçlü yetkilere sahiptir (Kuzu, 2013: 41).

Başkanlık sisteminde adeta parlamentonun gücü ve önemi azalacak ve her şey başkanın otoritesi ile şekillenecek gibi bir düşünce oluşturulmaktadır. Aksine

başkanlık sistemi parlamentoya asıl hak ettiği gücü vermekte ve onu siyasal düzlemde etkin ve bağımsız bir karakter haline getirmektedir (Yılmaz, 2013: 10). Gerçekten de kuvvetler ayrılığının tam olarak sağlandığı başkanlık sisteminde parlamento başkanın **ve** hükümet üyelerinin vesayeti altından çıkacak, ayrıca seçim yöntemi nedeniyle de milletvekillerinin yeniden seçilmesi parti merkezine bırakılmadığından daha hür kararlar verilebilecektir

Başkanlık sisteminin kutuplaşmayı artıracağı endişesi bulunmaktadır. Nitekim başkan adaylarına seçim yarışında her ne kadar kağıt üstünde salt çoğunluk yeterli olsa da adaylar toplumun en geniş çoğunluğunun desteğine ihtiyaç duyacak ve böyle bir durumda merkez siyaset ön plana çıkacaktır. Siyasi partilerin eskisi kadar ağırlık taşımayacağı kampanya dönemleri dışında sivil toplum ve düşünce kuruluşlarının siyasetle olan bağları muhtemelen daha güçlü olacaktır. Bu durum hem politikaların analizlerini güçlendirecek hem de siyasete katılım kanallarını genişletecektir (Yılmaz, 2013: 15).

Başkanlık sisteminin bireysel hak ve hürriyetleri sekteye uğratacağı düşünülmektedir. Bu durumun da tam olarak anlaşılamadığı söylenebilir. Bugün kuvvetler ayrılığı uygulamada tek başına kişi hak ve hürriyetlerini korumak için yeterli değildir. Asıl olan hukuk devleti ve onun en belirgin ilkesi olan idarenin yargıya tabi olmasıdır. Yani güçlü yürütme karşısında mutlaka güçlü bir yargı organının bulunması gerekmektedir (Kuzu, 2013: 39). Bu duruma en güzel örnek Türkiye üzerinden verilebilir. Türkiye'de yargı mensuplarının mesleğe seçilme ve atama işleri Adalet bakanlığı ve Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) tarafından yapılmaktadır. Nitekim uygulamada da HSYK'nın başkanlığını Adalet bakanı yani bir hükümet yani bir yürütme kuvveti mensubu yapmaktadır. Bu durumda kuvvetler ayrılığının olduğu söylenen Türkiye'de yargının bağımsız olduğu konusunun tartışmalı olduğu söylenebilir

Başkanlık sisteminin federalizme yol açacağı veya federalizmi gerektirdiği endişesi sıkça dile getirilmektedir. Öncelikle ABD Anayasasında federal ya da federasyon kavramları bulunmamaktadır (Eroğul, 2010: 84). Devlet ve hükümet

sistemleri tercihleri arasında da bir zorunluluk bulunmamaktadır. Bir ülke kendi koşullarına göre tanımladığı devlet sistemi tercihini yaptıktan sonra dilediği türden bir hükümet tercihi yapabilir (Tekin, 2013: 196). Görüldüğü gibi federal yapı başkanlık sisteminin olmazsa olmazı değildir. Bununla birlikte başkanlık sisteminin tek uygulandığı ülke ABD'dir ve ABD'de de federatif bir yapının bulunması tarihi gelişimin bir sonucudur. Türkiye'de parlamenter sistem uygulanmakla birlikte üniter yapılı bir devlet sistemi vardır. Ancak Federal Almanya Cumhuriyeti'nde de parlamenter sistemin yanında devletin şekli federasyondur. Yani federatif bir yapı oluşturmak için sistemin adı veya şekli önemli değildir. Parlamenter sistemin hâkim olduğu bir ülkede de federatif yapı kurulabilir.

Başkanlık Sistemi'nin darbelere zemin hazırlayacağı görüşü bulunmaktadır. Bu durumun yalnızca Başkanlık Sistemi ile ilgili olmadığının en bariz örneği Türkiye'dir. Türkiye'de parlamenter sistem uygulanmasına rağmen 1960'dan sonra iki askeri darbe, askeri muhtıralar, postmodern darbe olarak adlandırılan süreçler yaşanmıştır.

3.3 Başkanlık Sisteminin Türkiye'nin Siyasi, Hukuki, Ekonomik ve Sosyal Yapısına Etkisi

Hükümet sisteminin değiştirilmesinin Türkiye açısından yalnızca anayasal ve hukuki yeniliklerinin olmayacağını, bunun yanında siyasi, sosyal, ekonomik değişiklikler ve yenilikler yaratacağı da söylenebilir.

3.3.1 Sistem Değişikliğinin Siyasi ve Hukuki Etkileri

Hükümet sisteminin değiştirilip başkanlık sistemine geçilmesiyle birlikte yasama ve yürütme erkleri ayrı ayrı halk tarafından seçilecektir. Türkiye'de yasama genel seçimlerle zaten halk tarafından seçilmektedir. Yürütmenin bir kolu olan cumhurbaşkanı ise yapılan anayasa değişikliği ile son seçimlerde yine halk tarafından seçilerek göreve başlamıştır. Başkanlık sistemine geçilmesiyle birlikte yasamanın

içinden çıkan ve yürütmenin bir kolu olan hükümetin yani başbakanlık kurumunun kaldırılacak olmasıyla bu değişikliğin yerleşik seçim alışkanlığına büyük bir etki yapmayacağı söylenebilir.

Bu durumun bir başka koşulu da yasama organının seçim sisteminin değiştirilmesi olarak düşünülebilir. TBMM'nin aktif bir yasama gündeminin olduğu düşünüldüğünde, yasaların kamu yararı gözetip gözetmediği, taşıması gereken nitelikler açısından yetkin olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Dar alanlı seçim yöntemine geçildiğinde yasama üyelerinin seçildiklerinde üzerlerinde siyasi bir baskı hissetmeyecek olmalarından dolayı temsil ettikleri kesimlerin taleplerini daha rahat bir şekilde ifade edebilecekleri, seçim yönteminin getirisi olarak da seçmen kitleleriyle daha sık ve sağlıklı iletişim kurabilecekleri, böylelikle yasama faaliyetinin kamu yararının gözetilmesi konusunda işlerlik kazanacağı söylenebilir.

Seçimlerin belirli zaman dilimlerinde yapılacak olması ve mevcut yürütmeye dışarıdan bir müdahale olmasının büyük oranda önüne geçilebilineceği için siyaseten bir istikrarsızlığın görülmeyeceği ve erken seçim tartışmalarıyla ülke gündeminin meşgul edilemeyeceği düşünülebilir. Ayrıca yürütme organının istikrarının sağlanmış olmasıyla proaktif bir yapıya kavuşması sağlanarak, gerek iç gerekse dış politikada yürütme organizasyonunu etkin bir biçimde oluşturarak ortaya çıkan sorunlara hızlı ve etkili müdahalelerde bulunabilmesinin sağlanacağı belirtilebilir.

Hükümet sisteminin değişmesiyle Türk Kamu Yönetimi'nin yapısında ve kamu hizmetlerinin dağıtımı konusunda da bir takım değişikliklerin olacağı görülebilir. Yürütmenin en küçük işleminden en büyük kararına kadar başkanın yetkisine bırakılacak olmasıyla bürokratik tıkanıklıkların önüne geçilebileceği söylenebilir. Kamu hizmetlerinin eşit ve tarafsız dağıtılması hususunda ise bakanlık teşkilatlarının kaldırılacak olması özellikle koalisyon dönemlerinde oluşması muhtemel küçük partilerin elde etiiği bakanlıkla kendi seçim bölgelerini kayırmasının önüne geçileceği ve başkanın ise seçmen çoğunluğuna ihtiyaç duymasıyla toplumun bütün kesimlerine eşit ve tarafsız bir biçimde kamu hizmetinin sunulacağı düşünülebilir.

Hükümet sisteminin değiştirilmesinin hukuki boyutta değişiklikler yaratacaktır. Öncelikle sistem değişikliğinin yapılabilmesi için anayasal bazı değişiklikler yapılması gerekmektedir. Devlet başkanlığının konumunun, seçiminin ve yetkilerinin belirlenmesi, başbakanlık ve bakanlık kurumlarının kaldırılması, seçim sisteminde ve siyasi partiler kanununda değişikliğe gidilmesi, TBMM'nin parlamentoyu denetimine ilişkin yasaların değişmesi, cumhurbaşkanının parlamentoyu fesh edebilmesi yetkisinin kaldırılması gibi parlamenter sistemin işleyişine dair kanunların da değiştirlmesinin bunların başında geldiği söylenebilir. Böylelikle yapılan değişiklikler ile yeni kurumların, yeni organların ve dolayısıyla yeni ilişkilerin ortaya çıkacağı düşünülebilir.

Sistem değişikliğinin yargı organı üzerindeki etkisinin ise sınırlı olacağı düşünülebilir. Nitekim sert kuvvetler ayrılığına dayanan sistemde yargı başlı başına bir organ olmakla birlikte yüksek mahkemelerin üyelerinin bugün de benzer biçimde seçileceği düşünüldüğünde sitem değişikliğinin bu erk üzerindeki etkisi sınırlı kalacaktır.

Türk siyasetinin, uzun zamandır yeni ve sivil bir anayasa yapılması gerekliğinin üzerinde durduğu düşünüldüğünde başkanlık sistemine geçişle bu duruma paralel olarak, siyasi tarihin ve dinamiklerin de gözardı edilmemesi koşuluyla bu arzusunu da yerine getirmesinin bir temmeni olduğu belirtilebilir.

3.3.2 Sistem Değişikliğinin Sosyal Etkileri

Sistem değişikliğinin siyasi ve hukuki sonuçları olacağı gibi, siyasal kültüre ve siyasl katılmaya da etkileri olacaktır.

3.3.2.1 Siyasal Kültüre ve Siyasal Katılmaya Etkisi

Siyasal kültür toplumsal değerlerin maddi ve manevi gereksinmelerinden, ayrıca toplumsal kültürün diğer ögelerinden ve uluslararası kültür hareketlerinden

soyutlanamayan, genellikle siyasal sistemi yönlendiren kadroların düşünce ve eylemlerinin biçimlendirdiği, toplum üyelerinin siyasal nesneler karşısındaki tutum ve eğilimleri bağlamında bir siyasal sistem içinde işleyen değerler bütünü olarak adlandırılabilir (Turan, 1977: 34-40)

Her siyasal sistem o sistemde yoğunluk dereceleri değişen siyasal faaliyetlerde buunabilecek bireylerin kimler olacağını yasal ve siyasal sınırlamalarla belirler. Gerek anayasalar, gerek oy hakkı, siyasi partiler ile ilgili düzenlemeler bu sınırları belirleyen başlıca kaynaklardır. Ayrıca siyasal sistemler, o toplumdaki siyasal yaşam anlayışının, toplumsal yapı ve siyasal kültürn bir gereği olarak siyasal eylemde bulunacak bireyde ne gibi niteliklerin veya bireysel özelliklerin mevcut olacağını belirler. Siyasal katılmanın gerçekleşmesi için siyasal kaynakların kullanılmasına uygun, bireyin siyasal katılmaya kendisini hazır kılan bir güdüye sahip olması gerekmektedir. Eğer siyasal sistem kendisine iletilen talepleri karşılayabiliyorsa o toplumda siyasal gelişme olayından söz edilebilir (Kalaycıoğlu ve Sarıbay, 1997:23-24). Bir siyasal sistemin yalnızca hukuki bir metin olmadığı seçmenin belirlenmesinin yanı sıra siyasal tercih ve davranış açısından seçmen hareketlerine yön verdiği söylenebilir.

Türkiye demokratik içerikli bir siyasal kültürün oluşması açısından ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Her ne kadar, dönem dönem aksamalarla karşılaşmışsa da, uzun vadeli bir bakışla düşünüldüğü zaman Türkiye'nin son dönemlerinde siyasal demokrasiyi yerleştirme çabaları başarılı görünmektedir (Turan, 1986: 461). Öyle ki Türkiye'de darbe yapan asker bile bir müddet sonra geri plana çekilmiş ve siyasi hayatı seçilmiş sivillere bırakmıştır.

Tanzimat dönemiyle birlikte Osmanlı toplumunda temsil fikri yerleşmeye başlamış, cemaatten ayrı olarak birey kendi başına bir değer kazanmıştır. Tanzimat dönemi Osmanlı siyasal sisteminin yeni bir dizi siyasal tutum, beklenti ve gereksinimle donanmasına neden olmuştur (Kalaycıoğlu ve Sarıbay, 1997:36-39). Cumhuriyet döneminin siyasal kültür bakımından en büyük özelliği ise bir toplumsal dönüşüm hareketinin başlamış olmasıdır. Bu dönemde pratik uygulamalarla da görülen Kemalist ideoloji modern bir devlet oluşturmaya çalıştığı gibi, toplumun siyasal davranışına da

etkide bulunmuştur (Yılmaz, 2003: 100-103). Çok partili döneme geçiş ise devlet-toplum ilişkilerinde önemli bir dönüşüme yol açmış, rekabetçi ve çoğulcu bir sistem yaratmıştır (İncioğlu, 1997: 265-268). 1960-1980 arası dönemde ise toplumsal hareketlilik olgusu hızlı bir biçimde oluşmasına karşılık siyasal katılma konusunda tam tersi biçimde azalma görülmüştür. Bu duruma askeri müdahalelerin, kırılgan olan siyasi yapının, siyasi parti yapılarının ve toplumsal şiddet olaylarının neden olduğu söylenebilir (Kalaycıoğlu, 1997: 469-480). 1980 sonrasında ise siyasal kültürün başka bir boyuta evrildiği söylenebilir. Özellikle siyasal söylemlerde yumuşama ve icraat tartışmalarına girilmesiyle birlikte toplumda bir konsensus arayışına gidildiği, sağ ve sol ideolojik ayrışmalarının azaldığı daha çok uzlaşma kültürünün ön plana çıkarılmaya çalışıldığı, sivil toplum olgusunun geliştiği ve çoğulculuk arayışlarına başlanıldığı görülebilir (Göle, 1997: 509-516). Türk toplum yapısının ve dolayısıyla siyasal davranış olgusunun siyasi tarihin belirleyici dönemleri bağlamında değiştiği görülebilir. Siyasal hayatın değişime uğramasına paralel siyasal kültürün de değiştiği, 1980 yılına kadar katı bir şekilde süregelen siyasal kültür ve siyasal katılımın 1980'den sonra yerini uzlaşmacı arayışlara bıraktığı söylenebilir. 1990'lardan sonra özellikle son yıllardaki Türk siyasal kültürünün ise aşırı bir kutuplaşmaya evrildiği belirtilebilir.

Siyasal kültür ve siyasal katılmanın son dönemlerde kutuplaşmacı bir seyir izlemesinin, siyasi liderlerin ve kadroların keskin söylemleri, seçim sisteminin aksaklığı, parlamenter sistemin bazı organlarının işlevsiz hale gelmesi, temsilde adalet ilkesinin sağlanamaması, halkın yönetici sınıfına güveninin sarsılması, siyaseten sorumlu tutulacak tarafların belirsizliği, toplumun sınıflara ayrılması, ideolojik kaygıların ön plana çıkması gibi nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir.

Oysa Türk siyasal kültürü bireye değil de, kollektiviteye, ulusa ve siyasal örgütü olan devlete öncelik atfeder. Bunun doğal sonucu olarak da bireysel tercihlerden önce devletin yüce çıkarları ön plana çıkmaktadır (Akat, 1983: 16). Türk siyasal kültüründe liderlik anlaşıyı ve lidere bağlılık ön planda tutulsa da söz konusu devletin çıkarları olduğunda toplumun farklı refleskler gösterdiği görülebilir.

Hükümet sisteminin değiştirilmesiyle birlikte ise siyasal kültür ve siyasal katılmada da bir takım olumlu gelişmelerin yaşanabileceği belirtilebilir. Nitekim başkanlık sistemi ile parlamenter sistem karşılaştırıldığında başkanlık sisteminde üç erkten ikisinin halkın doğrudan oylarıyla seçilmesiyle ve geniş halk kitlelerinin temsiline imkan tanıdığından dolayı başkanlık sisteminin parlamenter sisteme göre daha katılımcı olduğu gözlemlenebilir. Parlamenter sistemde halkın belirlemediği adayları seçmesi söz konusudur. Başkanın toplumun geniş kesiminin oyuna ihtiyaç duyacağı için toplumun bütününü kapsayacak projeler üreterek kutuplaşmanın önüne geçip, bütünleşik bir yapı sağlayabileceği söylenebilir.

Ayrıca demokrasinin asıl gücünün sürekliliğinde olduğu söylenebilir. Sürekli kurulup bozulan koalisyonlardan sıkılan ve böyle bir kırılgan yapıda siyasete olan güvenini yitiren toplumun karşısında istikrarlı bir yapı gördüğünde sistemin sürekliliğini sağlamak için çalışacağı da düşünülebilir.

3.3.3 Sistem Değişikliğinin Ekonomik Etkisi

Küreselleşen ekonomi ile birlikte içinde bulunduğumuz serbest piyasa ekonomisinde siyaset ve ekonomi birbirinden ayrılamaz iki unsurdur. Bu durum siyasi arenadaki başarıyı ekonomik anlamda başarıya neredeyse muhtaç kılacak seviyeye getirmiştir. Sistemsel boşluğun olmadığı yürütmenin garanti altına alındığı ve güçlü olduğu yönetimlerde ekonomide öngörülebilir bir büyüme ve sürdürülebilir bir kalkınma daha kolay tesis edilebilecektir

Özellikle son dönem ekonomik politikaları düşünüldüğünde siyasetteki hareketlenmlerin ekonomik verilere direkt olarak yansıdığı, sistemsel açıdan yaşanan siyasi krizlerin ekonomik hayatı negatif olarak etkilediği geçmiş tecrübelere bakılarak görülebilir.

Yukarı da da belirtildiği gibi Türkiye tarihinde ekonominin atılım yaptığı dört dönem bulunmaktadır. Bu dönemlerin ortak özelliği de tek başına iktidar yani siyasi istikrar olgusudur. Nitekim hükümet sisteminin değişmesiyle birlikte sistemin istikrar

açısından istenilen seviyeye ulaşması durumunda ekonomik anlamda yapılması gereken hamlelerin tereddütsüz yapılabileceği, ekonomi yönetiminde hantallığın ortadan kalkarak alınacak kararların süratle uygulanabileceği, böylelikle ekonomik krizlerin ve risklerin en aza indirilebileceği, istikrarlı yapı ile birlikte iç yatırımların artmasına paralel olarak dış yatırımcıların da güveninin kazanılacağı doğal olarak bu durumun da ekonomiye olumlu bir hava katabileceği söylenebilir.

3.4 Başkanlık Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği ve Öneriler

Türkiye gerek parlamenter sisteme yöneltilen bir takım eleştiriler gerekse ileride yaşanması muhtemel bazı anayasal krizler nedeniyle siyasal bir tercihte bulunma zorunluluğu ile karşı karşıyadır. Şimdilik Türkiye'nin önünde iki demokratik çözüm yolu görünmektedir. Ancak muhtemeldir ki her iki tercihin de olumlu ve olumsuz yansımaları olabilecektir (Yanık, 2013: 664). Şüphesiz bu yollar mevcut parlamenter sistemin korunması veya iyileştirilmesi ya da demokratik hükümet sistemlerinden biri olan başkanlık sistemine geçilmesidir.

Türkiye'de uygulanan parlamenter rejimin tarihsel sürecini ve bu süreçte neler yaşandığını yukarıdaki bölümlerde anlatılmıştır. Şimdi ise en uygun sistem olarak düşünülen başkanlık sisteminin Türkiye için uygulanabilir olup olmadığı incelenecektir.

Başkanlık Sisteminin 1982 Anayasası ile uygulanmasının mümkün olmadığı söylenebilir. 1982 Anayasasında yapılan değişiklikler yürütmeyi ciddi manada güçlendirmiş ve Türkiye'nin parlamenter sistemini yarı başkanlık sistemine yaklaştırmıştır ancak başkanlık sistemi için gerekli olan birçok koşul henüz oluşmamıştır. Bu koşulları oluşturmak ve bir geçiş süreci yaratarak başkanlık sistemine geçmek için Türkiye'nin önünde çok ciddi anayasal engeller bulunmamaktadır. Gerek siyasal kurumlar ve gerekse toplum bu değişikliğe hazır hale getirilerek başkanlık sistemine geçiş sağlanabilir.

Bu noktada ya mevcut anayasada değişiklikler yapılmalı ya da kurucu bir meclis oluşturularak yeni bir anayasa oluşturulmalıdır. Ayrıca yapılacak yeni anayasada tam bir toplumsal uzlaşma oluşturulmalı ve yine anayasa referanduma götürülerek halkın iradesi anayasaya yansımalıdır (Örgün, 1999: 127). Günümüz şartlarında kurucu bir meclis oluşturmak ve yeni anayasayı bu şekilde yapmak zor görünmekle birlikte askeri vesayet düzeninden arındırılmış, sivil ağırlıklı, çoğulcu, süreklilik arz edebilecek, demokratik bir anayasanın yapılmasının artık her kesimin ortak kanaati olduğu söylenebilir**.** Yeni anayasa ile birlikte istikrarlı bir hükümet sistemini de düşünmeli ve bu sayede başkanlık sistemine geçiş süreci başlatılmalıdır.

Öncelikle Anayasal sistemde yapılması gerekli en önemli değişikliklerden birisi olan devlet başkanlığı statüsü ve seçimidir. 21 Ekim 2007 tarihli halk oylaması ile onaylanan, 31 Mayıs 2007 tarih ve 5678 sayılı Anayasa değişikliğidir. Bu anayasa değişikliği ile birlikte 1982 Anayasasının 101. ve 102 maddelerinde değişiklik yapılmış daha önce TBMM tarafından seçilen cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi esası benimsenmiştir (Özkul, 2013: 555). Görüldüğü gibi başkanlık sisteminin en temel özelliklerinden biri olan devlet başkanını halkın seçmesi şartı zaten yerine getirmiş bulunulmaktadır ve bu geleneğin artık Türkiye'de yerleşeceği söylenebilir**.**

Sonra TBMM seçimlerini ele alınabilir. TBMM seçimleri sadece milletvekili seçimini değil siyasi partilerin yapısını, parti içi demokrasiyi, vekillerin özgür tutumlarını da ilgilendiren bir konudur. Bilindiği gibi Türkiye'de geniş bölgeli nispi temsile dayalı D'hondt Sistemi ile TBMM seçimleri yapılmaktadır. Başkanlık Sistemi ile birlikte iki partili bir yapının geleceği düşünülebilir. Ancak bu durum yalnızca ABD örneğinde olduğu için böyle öngörülmektedir ve başkanlık sisteminin olmazsa olmazları arasında değildir.

Buna göre birkaç alternatif seçim yönteminden söz edilebilir. Birincisi sistemin aynı işleyişle devam etmesidir. Yani yasama organının seçimi ve oluşumu açısından herhangi bir değişiklik zorunlu olmayabilir (Yanık, 1997: 124). İkinci olarak iki turlu dar bölgeli seçim sistemi uygulanabilir. Bu sisteme göre milletvekillerinin seçim

bölgeleri daha belirgin olur ve milletvekili seçmeni ile iç içe olup daha duyarlı davranabilir. Böylece seçim çevresinde sayılan bir milletvekiline parti genel merkezinden müdahale ihtimali azaltılabilir (Örgün, 1999: 129). Üçüncü olarak ise Türkiye'nin tek seçim bölgesi olarak kabul edilmesi ve seçimlerde Nispi Temsil Seçim Sistemi ve Hare/Niemeyer Seçim Sayım Yöntemi uygulanması olabilir. Hare/Niemeyer seçim sayım yönteminde partilerin aldıkları oylar meclise girecek toplam milletvekili sayısı ile çarpılmakta ve çıkan sonuç toplam oylara bölünmektedir. Aynı zamanda bu sistemde seçim barajı da olmayacağından siyasi partiler mecliste bir milletvekili ile bile temsil edilme şansına sahip olabileceklerdir (Arslan, 2013: 596). Devlet başkanını halkın seçmesi ve yürütme yetkilerinin yalnızca başkana verilmesinden sonra yasama organının nasıl bir görünüme kavuşacağının belirlenmesi kesin kuvvetler ayrılığının oluşması ve mecliste geniş yelpazeli bir temsil olanağının sağlanması için zorunludur. Yukarıda sayılan üç yöntemden Türkiye'nin tek seçim bölgesine çevrilmesi ve Hare/Niemeyer seçim sayım yönteminin kullanılması geniş yelpazeli bir temsil olanağı sağlayabileceği için Türkiye açısından uygun olduğu söylenebilir. Küçük partilerin bir milletvekili ile bile olsa temsil edilebilme ihtimali milletin iradesinin meclise yansımanı daha da güçlendirecektir.

Bir diğer yenilik de başkanlık sisteminde bir anlam ifade etmeyecek olan Başbakanlık müessesinin kaldırılması olmalıdır**.** Ayrıca TBMM'nin hükümeti denetim yollarına ilişkin hükümleri anayasadan çıkarılmalı ve devlet başkanının parlamentoyu fesih yetkisi kaldırılmalıdır (Yanık, 1997: 123). Yürütme yetkisinin doğrudan devlet başkanına verileceği için ve sistemin doğası gereği başkanın yasama üzerinde bir tasarrufu olmayacağından bu anayasal yetkilerin işlevsizleşeceği ve değiştirilmesi gerektiği söylenebilir.

Başkanlık sistemine uyum açısından Siyasi Partiler Kanununda da bir kısım değişiklikler yapmak gerekmektedir (Yanık, 1997: 124). Siyasi partilerin demokratik siyasal sisteminin ana vektörleri, vazgeçilmez unsurları oldukları tartışma götürmez bir olgudur. Buna karşın tartışma götürmeyen bir başka olgu da partilerin demokratik bir yapıya yani parti içi demokrasiye sahip olmaları gerektiğidir. Türk demokrasisinin temel sorunlarından bir tanesi işte bu noktada odaklanmaktadır. Herhangi bir ayrıma

gerek duymaksızın Türkiye'deki partilerin hemen hepsi, bu demokratik ruhtan mahrumdurlar (Bal, 2001: 156). Türkiye'de parti disiplininin sıkı olması parlamentarizmin doğal bir neticesidir. Ancak başkanlık sisteminde partilerin disiplinin zayıf olması gerekmektedir (Yanık, 1997: 124). Parlamento çoğunluğunu elinde bulunduran iktidarlar parlamentoyu demokratik müzakerenin tesis edildiği kurum bağlamında işlevsel olmaktan çıkarmaktadırlar. Yasama çoğunluğunu elinde tutan partiler yürütmenin sorumlu kanadı olan hükümetin aşkın bir güce sahip olmasına yol açmaktadır. Siyasi partilerde parti içi demokratik süreçleri işlevsel kılmaya yönelik yapılacak yasal düzenlemeler, parlamentonun daha etkin olmasına zemin hazırlayabilir. Bu amaçla siyasi partiler kanununda parti içi demokrasiyi işletecek, parti içi yapılarında lider hâkimiyetini azaltacak düzenlemelerin yapılması önemlidir (Tosun ve Tosun, 2013: 616).

İncelemenin yargı boyutuna da bakılacak olursa, Türkiye'de yürütme organının etkisinde bir yargı kuvveti görülebilir. Nitekim bugünkü sistemde HSYK'nın başkanlığını Adalet Bakanı'nın yapmasının kuvvetler ayrılığına ters düştüğü söylenebilir. Bağımsız bir yargı organı demokratik bir sistemin olmazsa olmazlarındandır. Bu nedenle yasal bir düzenleme ile yargı organı üzerindeki yürütme gücünün de zayıflatılması, mahkemelerin bağımsızlığının ve yargıç güvencesinin sağlanması gerekmektedir.

Yasal düzenlemelerin dışında kalan, sosyal ve ekonomik şartların da oluşması gerekmektedir. Bunların başında sürekli olarak vurgulanan demokrasi kültürü bulunmaktadır. Bir topluma demokrasi kültürünü sadece yasalarla sunulmasının mümkün olmadığı söylenebilir. Bu durum bireyin tercihiyle ilgili bir konudur. Ancak devlet olarak bireyin tercihlerini özgür ve sağlam bir temelde oluşturabilmesi için ortam yaratılabileceği düşünülebilir. Şüphesiz bu durum da eğitimden geçmektedir. Bu noktada şöyle bir durumla da karşılaşılmaktadır. Türkiye'de demokrasi kültürünün ileri seviyede olmadığı düşünülebilir ancak Türkiye'deki bu durum başkanlık sisteminden vazgeçilmesini gerektirmemektedir. Bu durum süreç içinde evrilerek, Türk siyasi hayatının geçmişten gelen tecrübeleriyle gerçek bir demokrasi kültürüne kavuşabileceği hayal değildir.

Ayrıca hem parlamenter sistemin hem de başkanlık sisteminin başarıyla uygulanabilmesi için tekelleşmemiş, çoğulcu ve özgür medya yapısının da olması gerekmektedir. Yürütmeyi ve başkanı denetleme bağlamında legal baskı grupları olan düşünce kuruluşları, STK'lar medya önem arz etmektedir. Bu baskı gruplarının sayıları demokratik ülke standartlarına yükseltilmelidir (Bal, 2013: 138). Nitekim olması gerektiği gibi sivil toplum kuruluşlarının daha etkin bir rol oynadığı, basın özgürlüğünün sağlandığı bir ülkenin çok da uzak bir hayal olmadığı düşünülebilir.

Şüphesiz ki hiçbir sistem uygulandığı bir ülkede sorunsuz ve eksiksiz uygulanamayacaktır. Bilinmektedir ki her sistemin kendine ve uygulanacağı yerin şartlarına göre olumlu ve olumsuz yönleri vardır. Bu durumu normal karşılamak lazımdır. Önemli olan neticede hangi yönün ağır bastığıdır (Yanık, 1997: 134). Türkiye'de başkanlık sisteminin yerleşmesini savunanlar, bu sistemin parlamenter sisteme iki bakımdan üstün olduğunu ileri sürmektedirler. Bu görüşlere göre başkan belirli süre için ve genel seçimle göreve geldiğinden hem parlamenter sistemden farklı olarak güvenoyu almayarak düşürülemez hem de siyaseten daha güçlüdür. Bu durum ülkeyi siyaseten daha istikrarlı yapar. Sonra gücün tek merkezde toplanması politikaların daha çabuk, tutarlı biçimde oluşturulması ve etkin biçimde ifa edilmesini sağlar. Kısaca istikrarlı siyaset ve etkin yönetimin anahtarı başkanlık sistemidir denilmektedir (Turan, 2013: 528). Ayrıca bürokratik vesayet karşısında siyasilerin üstünlük kurması ve hesap sorulabilirlik açısından olumlu sonuçlar verebilecek, tartışılmaya değer bir sistemdir (Döner, 2013: 676). Çalışmada örnek alınan ABD Başkanlık modeli ABD'de bile yeri geldiğinde bazı aksaklıklarla karşılaşmaktadır. ABD ile Türkiye arasında kültürel ekonomik ve sosyal farklılıklar olduğu bir gerçektir. Başkanlık sistemi ile amaçlanılan bu farklılıkları aşmak değildir, nitekim bu farklılıklar da bir sistem değişikliği ile aşılacak unsurlar değildir. Her konuda sağlıklı düşünmeyi korumak çok önemlidir. Tartışmalara partizanca bir yaklaşımdansa objektif bir bakış açısıyla katılmak gerekmektedir. Nitekim Türkiye özelinde konu düşünüldüğünde siyasi sistemin değişmesi ve siyasi ortamın bir istikrara kavuşması, Türkiye gibi çok ufak sorunların bile siyasi arenada kendine yer bulabildiği bir ülkede, toplumun değişmesi ve demokrasi algısının yükselebilmesi için önemli olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Bilindiği üzere Türk siyasi hayatında anayasacılık 1876 tarihli Kanun-i Esasi ile başlamıştır. Kanun-i Esasi ile birlikte monarşik düzen yerini meşruti sisteme bırakmıştır. Anayasa ile birlikte padişahın gücü kırılmaya çalışılmış ancak pek başarılı olunamamıştır. Yürütme tamamıyla padişahın elinde olmakla birlikte, yasama faaliyetini yerine getirmek için her ne kadar bir meclis kurulsa da yasamada da son söz dolaylı da olsa padişaha bırakılmıştır.

Türkiye'de parlamenter sistem günün şartlarının özel koşullarına haiz 1921 Anayasasının getirdiği sistem haricinde 1924 Anayasasının getirdiği sistemden itibaren bugüne kadar süre gelmiştir. Her ne kadar 1924 Anayasasında meclis hükümeti sistemi benimsenmiş olsa dahi uygulamada parlamenter sistemden bir farkı olmadığı belirtilmiştir. Türkiye'de parlamenter sistemin anayasal organlarıyla kendini tamamen göstermeye başladığı dönem ise 1961 Anayasasının kabulüyle başlamıştır. 1982 Anayasası ile birlikte de parlamenter sistem rasyonelleşmiş bir şekilde günümüze kadar varlığı sürdürmüştür.

Parlementer sistemin Türkiye'deki yaklaşık 90 yıllık geçmişine bakıldığında pek de iç açıcı bir görünüm çizilmediği söylenebilir. Türk siyasi hayatının geçmişine bakıldığında istikrarlı kabul edilen zamanların istikrarsız olarak görülen zamanlara kıyasla az olduğu görülebilir. Nitekim ortalama dört yıla yayılan seçim süreleri göz önüne alındığında şu an da cumhuriyetin 23. Hükümeti görev başında olması gerekirken bugün 62. Hükümet ile siyasi yaşantımız devam etmektedir. Yalnızca bu sayısal veri bile Türk siyasetinin ve dolayısıyla parlamenter rejimin Türkiye'deki kırılganlığını göstermektedir. Nitekim siyasi geçmişimizde üç ay gibi kısa bir sürede kurulup bozulan koalisyon hükümetlerinin varlığı, erkler arasında uyumsuzluk yaşanması ve anayasal organların bazı zamanlarda birbirinin alanına müdahaleye kadar varan eylemleri istikrarsızlığın sürekli olarak artmasına ve bu durumun büyük toplumsal ve ekonomik krizlere yol açtığı gözlemlenebilir.

İşte bu kırılgan yapıya çözüm olarak başkanlık sistemi uygulaması Türk siyasi hayatının muhtelif zamanlarında konuşulmuş ve tartışılmıştır. Turgut Özal'ın cumhurbaşkanlığından başlamakla birlikte yine Süleyman Demirel'in devlet başkanlığı zamanında ve son olarak da cumhurbaşkanının da artık halk tarafından seçilmesiyle birlikte bu konu son iki yıldır her platformda konuşulur olmuştur.

Gözlemlenen odur ki bu tartışmalar bugüne kadar genel olarak liderler ve isimler etrafında dönmüştür. Sistem, tam anlamıyla kendisi ve pratikte uygulanmasının düşünülmesi yerine şahısların siyasi geleceği düşünülerek tartışılmıştır. Nitekim tartışmaların bu yönde gelişmesi başkanlık sistemi tartışmalarının baştan sağlıksız bir temele oturduğu belirtilebilir.

Türk toplumunun heterojen yapısı göz önünde bulundurulduğunda parlamenter sistemde ısrar edilmesi halinde temsilden taviz vermeksizin devamlı bir hükümet, istikrardan taviz vermeksizin de tüm farklılıkların temsiliyetinin sağlandığı sürekli ve istikarlı bir yapı oluşturmasının zor olduğu görülebilir. Seçim sisteminin bir takım aksaklıkları içermesi ve toplumun mozaiksel yapısı da bu duruma eklendiğinde parlamenter sistemin siyasi yaşantının sıkıntılarına çare olamayacağı söylenebilir.

Çalışmada da belirtildiği gibi liderlerin siyasi geleceğinden bağımsız, başkan adayının toplumun tüm kesimlerinden desteğe ihtiyaç duyduğu ve parti disiplinlerinin zayıflayarak ideolojik kaygıların bir tarafa bırakılacağı başkanlık sisteminde bu fikirsel ayrışma ve parçalanmışlıklardan kurtularak temsilde adalet, yönetimde de istikrar sağlanabilir.

Gerekli yasal reformların yapılmasıyla birlikte, geçiş döneminin başarıyla sonuçlandığı düşünülürse, siyasal sistemin en önemli unsurları olan kuvvet erklerinin birbirine müdahalesini engelleyerek kuvvetler ayrılığının gerçekleştirilebileceği söylenebilir. Bununla birlikte başkanlık sistemi ile amaçlananın toplumun demokrasi kültürünün kısa sürede gelişmesi değil, kısa sürede yapılacak yasal düzenlemelerle ülke siyasetine süreklilik kazandırmak ve bununla birlikte gelecek kazanımlarla

demokrasi kültürünün gelecek nesillere aktarılması olduğu söylenebilir. Sonuçta her ne kadar sistem değişikliğinden bahsedilse bile sistemin özü olan insandır.

Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesiyle birlikte yeni bir dönemece girmiş olan Türkiye'nin, toplumun beklentisi olan yeni anayasa çalışmalarının ve sivil bir anayasanın birlik ve beraberlik düşüncesi içinde toplumun ve sürecin her kesimiyle birlikte gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bunun yanısıra bulunduğu coğrafya bakımından politika belirleyici bir aktör ve küresel anlamda da söz sahibi olmak isteyen bir Türkiye'nin demokrasisini kurumsallaştırması gerektiği aksi halde bu hedeflere ulaşamasının beklenemeyeceği söylenebilir. Bu tarz bir hedefe de kurumsallaşmış, iç kargaşalardan ve kırılgan bir yapıdan sıyrılmış işleyen ve istikrarlı bir yönetime sayesinde ulaşılabilir.

Bu nedenle yönetimin ve ekonominin istikrarlı bir hal alarak, millet iradesinin tam olarak yönetime yansıması, demokratik düşücenin gelişmesi ve yerleşmesi, temel hak ve hürriyetlerin geliştirilmesi bakımından çalışmada bahsedilen düzenlemeler yapılarak, ülke gerçeklerine uyarlanabilmiş bir başkanlık sistemine geçiş düşünülmelidir. Bu şartlarda bir başkanlık sistemi Türkiye için bir hayal değildir.

KAYNAKÇA

Abur, Volkan, (2013), "*Türkiye'de Parlamenter Sistemin Tıkandığı Durumlar*", Yeni Türkiye, Mart, 51, Ankara, 480-492

Ahmad, Feroz, (2010), "*Bir Kimlik Peşinde Türkiye*" 4.Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ahmad, Feroz, (2012), "*Modern Türkiye'nin Oluşumu"*, 10.Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Ahmad, Feroz, (2010), "*Demokrasi Sürecinde Türkiye"*,4.Baskı, İstanbul: Hil Yayın.

Akartürk, Ekrem Ali, (2013) "*Türk Parti Sistemi Başkanlık Rejimine Elverişli Mi?*", Yeni Türkiye, 51, Ankara, Mart, 692-698.

Akat, Asaf, Savaş, (1983), *Alternatif Büyüme Stratejisi,* İstanbul, İletişim Yayınları

Akçalı, Pınar, (2007), "Siyasal İstikrar ve Başkanlık Sistemi: Amerika Birleşik Devletleri Örneği", der: İhsan Kamalak, *Başkanlık Sistemi ve Türkiye,* İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Akman, Canan, (2007), "Başkanlık Sistemlerinin Latin Amerika Deneyimi: Çok Parti Sistemlerindeki Çeşitlilikler, Sorunlar ve Fırsatlar", der: İhsan Kamalak, *Başkanlık Sistemi ve Türkiye,* İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Alaca, Fatma, (2012), *Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği*, İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Tezi

Aldıkaçtı, Orhan, (1963), *Modern Demokrasilerde ve Türkiye'de Devlet Başkanlığı,* İstanbul

Alpaç, Birol, (2001), "*Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Başkanlık Sistemi ve Türkiye'ye Uyarlanması",* Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar Arası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Tezi.

Akşin, Sina, (2008), "*Kısa Türkiye Tarihi"*,3.Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Akşin, Sina, (2011), "*Jön Türkler ve İttihat ve Terakki"*, 6.Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Arslan, Rıza, (2013), "*Türkiye Başkanlık Sistemi (Alternatif Bir Sistem Arayışı),* Yeni Türkiye, 51, Ankara.

Ataöv, Türkkaya, (2011), "*Federasyon Başkanlık Yarı-Başkanlık"*, İstanbul: Destek Yayınevi.

Aybars, Ergün, (1990), "*Türkiye'de Demokrasi ve Fikir Kaynağı, Türkiye'de Demokrasi ve Demokrasi Kültürünün Gelişmesi",* İzmir, 8.

Aydın, Suavi Aydın, Taşkın, Yüksel, (2014), "*1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi"*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Aydınyurt, Serdar, 2006, "*Demokratik Bir Sistemde Parlamenter Sistem ve Başkanlık Sistemi ve Bu Bağlamda Türkiye'deki Sistem Tartışmalarının Analizi"*, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Bal, Bülent, (2011), "*İstikrarsız Paramentarizme Karşı Başkanlık Sistemi"*, İstanbul: Der Yayınları.

Bal, İdris, "*Başkanlık Sistemi Türkiye'nin Sorunlarını Çözer Mi?"*, Yeni Türkiye, 51, Ankara, Mart 2013, 127-140.

Batur, Işık Fato, (1993), "*Amerikan Devriminde İnsan Haklarının Anayasal Gelişimi"*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Beceren, Ertan, Kalağan, Gökhan, (2007*), "Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemi; Türkiye'de Uygulanabilirliği Tartışmaları"*, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:6 Sayı:11, s.163-181

Boratav, Korkut, (2012), "*Türkiye İktisat Tarihi"*, 17.Baskı, *Ankara*: İmge Kitabevi.

Can, Osman, "*Başkanlık Sistemi Hakkında Birkaç Not*", Yeni Türkiye, 51, Ankara, Mart 2013, 175-182.

Çam, Esat, (1993), "*Devlet Sistemleri"*, İstanbul: Der Yayınları.

Çam, Esat, (1995), "*Siyaset Bilimine Giriş"*, İstanbul: Der Yayınları.

Çavdar, Tevfik, (2008), "*Türkiye'nin Demokrasi Tarihi",* 4.Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Demir, Fevzi, (2013), "*Yarı Başkanlık Hükümet Sistemi ve Türkiye"*, Yeni Türkiye, 51, Ankara, 456-476.

Dereli, Esen, (2001), "*Karşılaştırmalı Bir Bakışla ABD ve Fransa Siyasal Sistemleri"*, İstanbul: Der Yayınları.

Döner, Ayhan, (2013), "*Başkanlık Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği"*,Yeni Türkiye, 51, Ankara, 668-679.

Duverger, Mauruce, (1995), "*Siyasal Rejimler"*, Çev: Teoman Tunçdoğan, İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Duverger, Maurice, (1996), "*Yeni Bir Siyasal Sistem Modeli: Yarı Başkanlık Hükümeti"*, Der: Mehmet Turan Devlet ve Hukuk Üzerine Yazılar, Gündoğan Yayınları, Ankara

Erdoğan, Mustafa, (2001), "*Anayasal Demokrasi"*, Ankara: Siyasal Yayınevi.

Eryılmaz, Bilal, (2011), "*Kamu Yönetim"i,* Ankara, Okutman Yayıncılık.

Eroğul, Cem, (2010), "*Çağdaş Devlet Düzenleri",* 7.Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi.

Ergün, Turgay, Polat, Aykut, (1992),"*Kamu Yönetimine Giriş",* İstanbul, TODAİE

Eyüboğlu, Ercan, (2007), "*Fransa: Parlamenter Bir VI. Cumhuriyete Doğru",* der: İhsan Kamalak, *Başkanlık Sistemi ve Türkiye,* Kalkedon Yayınları: İstanbul, 2007.

Fendoğu, Hasan Tahsin, (2013) "*Başkanlık Sisteminin Türkiye'de Uygulanabilirliği*", Yeni Türkiye, 51, Ankara, Mart, 567-587.

Gözler, Kemal, (2010), "*Anayasa Hukukunun Genel Esasları"*, Bursa, Ekin Yayıncılık

Günal, Erdoğan, (2009), "*Türkiye'de Demokrasinin Yüzyıllık Serüveni"*, İstanbul: Karakutu Yayınları.

Gürbüz, Yaşar, (1982), "*Anayasalar"*, İstanbul: Filiz Kitabevi.

Gürbüz, Yaşar, (1987), "*Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler"*, İstanbul: Beta Basım ve Yayım.

Güzel, Hasan Celal, "*Türkiye'de Yarı-Başkanlık Sistemi Uygulanabilir*", Yeni Türkiye, 51, Ankara, Mart 2013, 476-480.

Göle, Nilüfer, (1997), "*80 Sonrası Politik Kültür",* edt.Ersin Kalaycıoğlu, Ali Yaşar Sarıbay, *Türkiye'de Siyaset:Süreklilik ve Değişim",* İstanbul, Der Yayınları

Hamilton, Madison, (1962), "*Anayasa Üzerine Düşünceler"*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

İnalcık, Halil, Seyitdanlıoğlu, Mehmet, (2012), "*Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu",* 3.Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İncioğlu, Nihal, (1997), "*Türkiye'de Çok Partili Sisteme Geçiş ve Demokrasi Sorunları",* edt.Ersin Kalaycıoğlu, Ali Yaşar Sarıbay, *Türkiye'de Siyaset:Süreklilik ve Değişim",* İstanbul, Der Yayınları

Kalaycıoğlu, Ersin, Sarıbay, Ali Yaşar, (1997), "*Türkiye'de Siyaset: Süreklilik ve Değişim",* İstanbul, Der Yayınları

Kalaycıoğlu, Ersin, Sarıbay, Ali Yaşar, (1986), "*Türk Siyasal Hayatının Gelişimi",* İstanbul, Beta Basım Yayım.

Kapani, Münci, (1999), "*Politika Bilimine Giriş",* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Karahöyük, Mustafa, (2014), "*Rusya Federasyonu'nun Siyasal Yapısı ve Devlet Sistemi",* Bolu.

Karal, Enver Ziya, (2011), "*Osmanlı Tarihi 5.Cilt"*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Karpat, Kemal, (2011), "*Türk Siyasi Tarihi"*, 2.Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, Kemal, (2012), "*Kısa Türkiye Tarihi"*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaynar, Mete K., (2007), "*Cumhuriyet Dönemi Siyasi Partileri 1923-2006*", Ankara: İmge Kitabevi.

Kongar, Emre (2013), "*21.Yüzyılda Türkiye"*, İstanbul, Remzi Kitabevi

Keser, Hayri, (2013), "Başkanlık Sistemi", *Yeni Türkiye,* 51, Ankara, Mart, 430-439.

Kışlalı, Ahmet Taner, (1994), "*Siyaset Bilimi"*, Ankara: İmge Kitabevi.

Kubalı, Hüseyin Nail, (1971), "*Anayasa Hukuku Dersleri",* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Kutlu, Muhammet, (2011)," *Başkan",* İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

Kutlu, Mehmet Necati, (2009), "Arjantin'de Kamu Yönetimi", edt: Birgül Ayman Güler, *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri,* Ankara: İmge Yayınevi.

Kuzu, Burhan, (2011), "*Her Yönü ile Başkanlık Sistemi"*, İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı.

Kuzu, Burhan, "Neden Başkanlık Hükümeti?", *Yeni Türkiye,* 51, Ankara, Mart 2013, 25-52.

Lijphart, Arend, (1986), "*Çağdaş Demokrasiler"* Çev: Ergün Ozbudun, Ersin, Onulduran, Ankara

Oruçlu, Avni, (2008), "*Başkanlık Sisteminin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi"*, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ortaylı, İber, (2013), "*Türkiye'nin Yakın Tarihi"*, 13.Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.

Oytan, Muammer, (1984), "*1982 Anayasasında Yasama ve Yürütme Erkleri Karşısında Güçlendirilmiş Yürütme Organı ve Güçlndirme Nedenleri",* İstanbul, T.İ.D

Ömürgönülşen, Uğur, (2009), "Amerika Birleşik Devletleri'nde Kamu Yönetimi", edt: Birgül Ayman Güler, *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri,* Ankara: İmge Yayınevi.

Örgün, Faruk, (1999), "*Başkanlık Sistemi"*, İstanbul: Bilge Yayıncılık.

Özbudun, Ergun, (1993), "*Demokrasiye Geçiş Sürecinde Anayasa Yapımı",* Ankara. 93

Özer, Atilla, (1998), "*Başkanlık Hükümeti Sistemi ve Bu sistemin Türkiye Açısından Uygulanabilirliği"*, Ankara: Şekerbank Yayınları.

Özkul, Fatih, (2013), "2007 Anayasa Değişikliği Sonrası Benimsediğimiz Hükümet Sisteminin Niteliği, Ülkemizde Uygulanabilirliği ve Başkanlık Sistemi Önerileri Üzerine Bir İnceleme", *Yeni Türkiye,* 51, Ankara, Mart, 555-567.

Parlak, Bekir, Caner, Cantürk, (2009), *"Karşılaştırmalı Siyasal ve Yönetsel Yapılar",* 2.Baskı, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.

Şaylan, Gencay, (1981), "*Çağdaş Siyasal Rejimle"r,* Ankara, TODAİE

Şen, İlker, Gökhan (2004), "*Rusya Federasyonu Siyasal Sistemi",* Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Şıvgın, Halil, (1997), "*Türkiye İçin Umut Krizden Çıkış – Yeniden Yapılanma ve Başkanlık Sistemi",* Ankara: Türk Dünyasında Demokrasiyi Geliştirme Vakfı Yayınları.

Tanıyı, Şaban, Akgün, Tanıyı, (2008), "*Amerikan Başkanlığı Cumhuriyetten imparatorluğa",* Ankara: Orion Kitabevi.

Tanör, Bülent, (2009), *"Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri"*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Tekin, Yusuf, (2013), "Hükümet *Sistemi Tartışmalarının Sorunlu Görünümü*", Yeni Türkiye, 51, Ankara, Mart 2013, 190-199.

Tellal, Erel, Keskin, Nuray, (2009), "*Rusya Federasyonu'nda Kamu Yönetimi",* edt: Birgül Ayman Güler, *Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri,* Ankara: İmge Yayınevi.

Tocqueville, Alexis, (1994), "*Amerika'da Demokrasi"*, çev: Taner Timur, İstanbul: Yetkin Basım ve Yayıncılık.

Tosun, E, Gülgün, Tosun, Tanju, (1999), *"Türkiye'nin Siyasal İstikrar Arayışı Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri"*, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Turan, İlter, "*Başkanlık Sistemi ve Ülkemizde Başkanlık Sistemi Tartışmaları*", Yeni Türkiye, 51, Ankara, Mart 2013.

Turan, İlter, (1977)," *Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış"*, Der Yayınları, İstanbul.

Turan, Refik, Şahin, Muhammet, (1997), "*Atatürk İlkeleri ve İnkilap Tarihi"*, İstanbul, Okutman Yayıncılık.

Turgut, Mehmet, (1998), "*Başkanlık Sistemi Ordu ve Demokrasi"*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Tunaya, Tarık Zafer, (2009), "*Türkiye'de Siyasa Gelişmeler"*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Türköne, Mümtaz'er (2007), "*Siyaset"*, Lotus Yayınevi, 6.Baskı, Ankara.

Uluşahin, Nur, (1999), "*Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi",* Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Uluşahin, Nur, "Cumhurbaşkanı'nın Halk Tarafından Seçilmesinin Siyasal Sistemimize Etkileri: Türkiye'de Hükümet Sisteminin Geçirdiği Dönüşüm ve Geleceğe Yönelik Beklentiler", *Yeni Türkiye,* 51, Ankara, Mart 2013.

Üskül, Zafer, (2007), "Parlamenter Hükümet Sistemi Tıkandı mı?", der. İhsan Kamalak, Kalkedon Yayınları, İstanbul

Soysal, Mümtaz, (2007), "*Türk Siyasal Sistemi Üzerine Görüşler*", der: İhsan Kamalak, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2007

Vernon, Manfiret, (1961) "*Devlet Sistemleri",* Çev: Mümtaz Sosyal, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınevi.

Yanık, Murat, (1997), "*Başkanlık Sistemi ve Türkiye'de Uygulanabilirliği"*, İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Yaşin, Cem, (1997), "*Başkanlık Sistemi*", Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Yavuz, Haluk, (2000), "*Türkiye'de Siyasal Sistem Arayışları ve Yürütmenin Güçlendirilmesi",* İstanbul, Seçkin Yayıncılık

Yazıcı, Serap, (2011), "*Başkanlık ve Yarı-başkanlık Sistemleri Türkiye İçin Bir Değerlendirme",* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yılmaz, Sait, (2013), "Başkanlık Sistemi; Abd, Türkiye'ye Örnek Olabilir Mi?", *Yeni Türkiye,* 51, Ankara, Mart, 617-636

Zürcher, Erik Jan, (2011), "*Modernleşen Türkiye'nin Tarih"i*, 26.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınevi.